

Φιλίπ Λακού-Λαμπάρτ
Ζάν-Λύκ Νανσύ

‘Ο μύθος τοῦ ναζισμοῦ

Μετάφραση ΒΙΚΤΩΡ ΚΑΜΧΗΣ

βιβλιοπωλεῖον τῆς ΕΣΤΙΑΣ

ξ σ τ ί α ι δ ε ω ν

‘Ο Μύθος τοῦ ναζίσμου ἐρευνᾶ γιά ποιό λόγο καί μέ ποιό τρόπο ἡ προσφυγή στὸν μύθο βρέθηκε στὸ ἐπίκεντρο τῆς πολιτικῆς καί κοινωνικῆς πρακτικῆς τοῦ ναζίσμου.

‘Ο λόγος ἀναζητεῖται στὴν ἴδιαιτερότητα τῆς γερμανικῆς ἱστορίας, πού παρουσιάζει ἔνα εἶδος ἔλλειψης ταυτότητας, στὴν ὅποια ἔρχεται νά ἀπαντήσει ἡ ἐπίκληση τοῦ μύθου, πού ἀποτέλεσε μιά μορφή ἰδρυτικῆς ταυτότητας, βάσει τῆς ὅποιας ἐπρεπε να σχηματιστεῖ καί νά ἀποκαθαρθεῖ τὸ πρότυπο τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. Ἐν συνεχείᾳ ἀναλύεται ὁ τρόπος μέ τὸν ὅποιο θεωρητικοποιήθηκε, στὰ κείμενα τοῦ Ρόζενμπεργκ καὶ τοῦ Χίτλερ κυρίως, ἡ συγκρότηση καί ἡ πολιτική ἐπιβολή αὐτοῦ τοῦ μύθου. Στὸ τέλος τῆς ἀνάλυσης ἀποκρυσταλλώνεται ἡ θέση ὅτι ὁ ναζισμός διακατεχόταν ἀπό τὴν ἐπιθυμία νά ἀσκήσει τὴν πολιτική ὡς τέχνη (μυθική διάπλαση, πλάσιμο τοῦ λαοῦ ὡς ἔργου τέχνης)· ἡ ναζιστική φρίκη θεμελιώνεται τελικά σὲ ἔναν ἐθνικοαισθητισμό.

Πέραν τοῦ ἱστορικοῦ καὶ φιλοσοφικοῦ ἐνδιαφέροντος, τό μικρό αὐτό βιβλίο ἔχει σήμερα ἔνα πρόσθετο πολιτικό ἐνδιαφέρον, λόγω τῆς ἐπανεμφάνισης ἐθνικιστικῶν κινημάτων πού διεκδικοῦν φαντικά μιά ἰδρυτική ταυτότητα.

Ο Φιλίπ Λακού-Λαμπάρτ (1940-2007) και
δ Ζάν-Λύκ Νανσύ (γενν. 1940) δίδαξαν φι-
λοσοφία, άπό τό άκαδημαϊκό έτος 1967-68
και γιά περισσότερο άπό τριάντα χρόνια,
στό Πανεπιστήμιο Marc Bloch του Στρασβούρ-
γου. Έγραψαν άπό κοινοῦ τά βιβλία *Le titre*
de la lettre. Une lecture de Lacan (1973) και
L'absolu littéraire (1978), μιά άπό τίς πλέον διει-
δυτικές άναλύσεις τῆς συγκρότησης τῆς ρο-
μαντικῆς θεωρίας τῆς λογοτεχνίας, καθώς
και πλήθος ἄρθρων και μεταφράσεων (Νί-
τσε, Φρόντ, Μπένγιαμιν). Τό 1980, μέ προ-
τροπή τοῦ Ντερριντά, ὕδρυσαν στό Παρίσι
τό Κέντρο Φιλοσοφικῆς "Ερευνας γιά τήν
Πολιτική, ἐνδεικτικό τοῦ ἐνδιαφέροντός
τους γιά τή συνάρθρωση πολιτικῆς και φι-
λοσοφίας.

Η διακριτή πορεία τοῦ καθενός, στή φιλοσο-
φία, τήν πολιτική, τή λογοτεχνία (και τό θέα-
τρο), χαράχηκε άπό τή συνεργασία και τήν
πνευματική φιλία τους.

"Ο Μύθος τοῦ ναζίσμοῦ εἶναι τό πρῶτο βι-
βλίο τους πού ἐκδίδεται στά Ελληνικά.

Έξωφυλλο

Anselm Kiefer, *Η κρυφή ζωή τῶν φυτῶν*, 2001

Λάδι σέ μολυβένιο βιβλίο.

Σχεδιασμός έξωφύλλου
Φωκίων Κοπανάρης

ΕΣΤΙΑ ΙΔΕΩΝ

Τυπεύθυνος σειρᾶς: Σταῦρος Ζουμπουλάκης

ΦΙΛΙΠ ΛΑΚΟΥ-ΛΑΜΠΑΡΤ
ΖΑΝ-ΛΥΚ ΝΑΝΣΥ

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΝΑΖΙΣΜΟΥ

Μετάφραση
ΒΙΚΤΩΡ ΚΑΜΧΗΣ

Τίτλος πρωτούπου:

Philippe Lacoue-Labarthe, Jean-Luc Nancy, *Le mythe nazi*
© Éditions de l'Aube, 1991 et 2005 pour l'édition de poche

Πρώτη έκδοση: Μάιος 2008

Έξωφυλλο: © Anselm Kiefer, *La vie secrète des plantes*, 2001

Σχεδιασμός έξωφύλλου: Φωκίων Κοπανάρης

Διόρθωση: Άνδριάνα Χαχλᾶ

Στοργειοθεσία: 'Ιωάν. Σαντοριναίος & Σία Ε.Ε.

Φόλμ, μοντάζ: «Άλφαρντο»

Έκτυπωση: Γραφικές Τέχνες «Corfu»

Βιβλιοδεσία: Α. Πετρέλης & Γιός

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ"

Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε.

Εύρηπίδου 84 - Αθήνα 105 33

info@hestia.gr • www.hestia.gr

ISBN 978-960-05-1365-3

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ"

Ι.Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε.

ΑΘΗΝΑ 2008

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗ

Η έκδοτική διαδρομή ως σήμερα του Μύθου του ναζισμοῦ είναι ή ακόλουθη:

Πρώτη δημοσίευση στόν τόμο *Les Mécanismes du fascisme*, πρακτικά του Συνεδρίου του Σιλτιγχάμι, Στρασβούργο 1980.

Πρώτη έκδοση: Éditions de l'Aube, συλλογή «Monde en cours», σειρά «Intervention philosophique» ύπό τή διεύθυνση του Denis Guénoun, La Tour d'Aigues, Σεπτέμβριος 1991.

Δεύτερη έκδοση σέ σχῆμα τσέπης, συλλογή «Aube poche», Ιανουάριος 1996.

Τρίτη έκδοση μέ τήν προσθήκη παρατήματος, Éditions de l'Aube, συλλογή «Monde en cours», σειρά «Essais», Σεπτέμβριος 1998.

Τέταρτη έκδοση σέ σχῆμα τσέπης, συλλογή «l'Aube poche essai» ύπό τή διεύθυνση του Jean Viard, Αὔγουστος 2005.

Οι λέξεις οι όποιες στό πρωτότυπο μεταγράφονται άπό τά (ἀρχαῖα) ἐλληνικά μέ λατινικούς χαρακτῆρες (π.χ. *mimésis*, *logos*) άποδίδονται στή μετάφραση μέ κεφαλαία.

Από τήν πρώτη έκδοχή τοῦ παρόντος κειμένου έχει ηδη παρέλθει μά ενδεχαστία. Μιά δεύτερη έκδοχή προέκυψε έδω καί τρία χρόνια ένόψει τής δημοσίευσής του στίς Ήνωμένες Πολιτεῖες.¹ Στήν παρούσα –πρώτη– έκδοση στίς Éditions de l'Aube τό κείμενο παρουσιάζεται έν μέρει άναθεωρημένο καί τροποποιημένο.

Τό 1991, περισσότερο άπό τό 1980,² μά μελέτη ύπό τόν τίτλο «Ο μύθος τοῦ ναζισμοῦ» θά έδινε ένδεχομένως τήν έντύπωση ότι παρουσιάζει ιστοριογραφικό ώς έπι τό πλείστον ένδιαφέρον. Εἶναι εύνόητο ότι κάτι τέτοιο δέν άνήκει στίς προθέσεις μας. Επ' εύκαιριά ἀλλωστε τής πρώτης παρουσίασης τοῦ κειμένου είχαμε τονίσει ότι δέν έργαστήκαμε ώς ιστορικοί ἀλλά ώς φιλόσοφοι. Τοῦτο σημαίνει, μεταξύ ἀλλων, ότι τά διακυβεύματα τής συγκεκριμένης έργασίας ένυπάρχουν στό παρόν καί όχι στό παρελθόν (γιά λόγους σαφήνειας καί μόνον ἀπλοποιοῦμε έτσι τόν θεμελιώδη προσανατολισμό

¹ Philippe Lacoue-Labarthe, Jean-Luc Nancy, «The Nazi Myth», μτφρ. Brian Holmes, *Critical Inquiry*, University of Chicago, χειμώνας 1990, τόμ. 16, τχ. 2, σ. 291-312. (Σ.τ.Μ.)

² Χρονολογίες, άντιστοίχως, πρώτης έκδοσης καί πρώτης δημοσίευσης, τοῦ παρόντος κειμένου. Βλ. άνωτέρω σ. 6. (Σ.τ.Μ.)

τῆς ιστορίας...). Μέ ποιόν τρόπο ένυπάρχουν τά διακυ-
βεύματα αὐτά στό δικό μας παρόν; Ἀκριβῶς αὐτό θά
έπιχειρήσουμε νά διατυπώσουμε μέ συντομία εύθυς πα-
ρακάτω.

Σέ γενικές γραμμές, τό δικό μας παρόν δέν ἔχει ξεκαθα-
ρίσει έπαρκῶς τούς λογαριασμούς του μέ τό πρόσφατο,
ναζιστικό καί φασιστικό παρελθόν του, πόσο μᾶλλον πρός
τό ἀκόμα πιό πρόσφατο σταλινικό ἡ μαοϊκό παρελθόν
του (καί ἐνδεχομένως, σέ μιά ἐκ τοῦ σύνεγγυς θεώρηση,
θά διαπιστώναμε ἐπιπλέον ὅτι μᾶς ἀπομένουν πολλά
περισσότερα νά ἀποσαφηνίσουμε ώς πρός τό πρῶτο σέ
σχέση μέ τό δεύτερο, τό ὅποιο, ἐν πάσῃ περιπτώσει,
δέν συντελέστηκε στήν «ήμετέρα» Δυτική Εύρωπη).

Κατ' αὐτόν τόν τρόπο εἴμαστε διαρκῶς ὑπόλογοι
γιά κάτι, καί δή στόν ἴδιο μας τόν ἔαυτό, μᾶς βαραίνει
συνεχῶς μιά ὄφειλή ἡ ἔνα καθήκον μνήμης, συνειδητο-
ποίησης καί ἀνάλυσης: ἴδού μερικές παραδοχές πού
ἐνστερνίζεται ἡ πλειονότητα τῶν συγγρόνων μας. Ἐντού-
τοις, δέν εἶναι πάντοτε ἀπολύτως σαφές οὕτε καί ἐπαρ-
κῶς ἔξηγήσιμο ποῦ ὄφειλονται καί σέ τί ἀποσκοποῦν οἱ
συγκεκριμένες παραδοχές. Μᾶς καλοῦν σέ ἐπαγρύπνη-
ση ἐνώπιον πιθανῶν ἐπιστροφῶν — πρόκειται γιά τό
μοτίβο τοῦ «ποτέ ξανά!». Καί πράγματι, ἡ δραστηριό-
τητα ἡ ἡ κινητικότητα, ἐδῶ καί μερικά χρόνια, τῶν
ποικίλων ἐκφάνσεων τῆς ἀκροδεξιᾶς, τό φαινόμενο τοῦ
«ἀναθεωρητισμοῦ» σέ σχέση μέ τή Σόα,³ ἡ εὔκολιά μέ

³ Shoah· ἔβραική λέξη πού σημαίνει τόν ὄλεθρο. Ὁ ὄρος χρησι-

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

τήν ὅποία ἐμφανίζονται νεοναζιστικές ὄργανώσεις στήν
πρώην Ἀνατολική Γερμανία, οι παντός εἰδους «φοντα-
μενταλισμοί», ἔθνικισμοί καί καθαρότητες [purismes],
ἀπό τό Τόκιο στήν Ούάσινγκτον καί ἀπό τήν Τεχεράνη
στή Μόσχα, συνηγοροῦν ὥστε τούτη ἡ ἐπαγρύπνηση
νά εἶναι ἐπιβεβλημένη.

Παρ' ὅλα αὐτά, ἡ σύνεση θά ἐπέβαλλε τόν ἀναδι-
πλασιασμό αὐτῆς τῆς ἐπαγρύπνησης μέ μιάν ἄλλη
ἐπαγρύπνηση, αὐτή τή φορά ἀπέναντι σέ ὅ,τι δέν σχε-
τίζεται μέ τήν «ἐπιστροφή» ἡ σέ ὅ,τι δέν θά μποροῦσε
τόσο εύκολα νά θεωρηθεῖ ώς «ἀντιδραστικό». Οι ἀπλές
ἐπιστροφές καί ἐπαναλήψεις μᾶλλον εἶναι σπάνιες, ἔσιν
οχι ἀνύπαρκτες, στήν ιστορία. Καί ἀν ἡ ἐμφάνιση ἐνός
ἀγκυλωτοῦ σταυροῦ στά ἐνδύματα ἡ στούς τοίχους
εἶναι ἀπεχθής, δέν εἶναι κατ' ἀνάγκην (ἄς εἴμαστε
ἀκριβεῖς: μπορεῖ νά εἶναι, ἀλλά δέν εἶναι κατ' ἀνάγκην)
σημεῖο μᾶς πραγματικῆς, ἀκμαίας καί ἐπικίνδυνης
ἐπανάκαμψης τοῦ ναζισμοῦ. Τά φαινόμενα αὐτά μαρτυ-
ροῦν ἀποκλειστικά πνευματική ὄκνηρία ἡ ἀδυναμία.

Τύπαρχουν ὥστόσο ἄλλα εἰδη ἐπανάληψης, πού ἐνδέ-
χεται νά λανθάνουν ώς τέτοια, ἡ προδηλότητα τῶν
ὅποίνων εἶναι πολύ περισσότερο συγκαλυμμένη καί ἡ ἀφε-
τηρία τους πολύ πιό σύνθετη καί δυσεξιχνίαστη — ἐνῶ
ἐνέχουν κινδύνους πού δέν εἶναι λιγότερο πραγματικοί.

Πρόκειται ἐνδεχομένως γιά ἐκεῖνο τό σύγχρονο εἶδος

μοποιεῖται ἀντί τοῦ καθιερωμένου ὄρου «Ολοκαύτωμα» μέ τίς ἀτυ-
χεῖς θυσιαστικές (καί θρησκευτικές) συνδηλώσεις. (Σ.τ.Μ.)

λόγου [discours], στίς ήδη πολυάριθμες έκδοχές του, πού έπικαλεῖται τόν μύθο, τήν ἀναρχαιότητα ἐνός νέου μύθου ἡ μιᾶς νέας μυθικῆς συνείδησης ἡ ἀκόμα τήν ἐπανενεργοποίηση ἀρχαίων μύθων. Αὐτό τό εἶδος λόγου δέν χρησιμοποιεῖ συνήθως τόν ὄρο «μύθος», οὔτε κάν μπαίνει πάντα στόν κόπο νά διατυπώσει μάρητή καί ἀκριβολόγο ἐπιχειρηματολογία ύπέρ τῆς μυθικῆς λειτουργίας.⁴ Ἐνυπάρχει ώστόσο «στό πνεῦμα

⁴ Διαμέσου μᾶς πολιτικά ἀμφιλεγόμενης ἡ διφορούμενης χρήσης τοῦ μύθου, θά μπορούσαμε νά ἀναγάγουμε τήν παράδοση στούς πρώτους Γερμανούς Ρομαντικούς, ἀλλά κατά τόν πλέον νεωτερικού καί ἀποφασιστικού τρόπο στόν Ζώρζ Σορέλ (Georges Sorel). «Οσον ἀφορᾶ τούς σύγχρονούς μας θά μπορούσαμε νά παραθέσουμε παραδείγματα ἐπικλήσεων τοῦ μύθου ἀπό ἀνθρώπους οι πολιτικές προθέσεις τῶν ὅποιων, κατά τά ἄλλα, εἶναι υπεράνω ὑποφίας. Λόγου χάριν τόν Ἐντγκάρ Μορέν (Edgar Morin) ὅταν γράφει: «ὅπως ὁ ἀνθρωπός δέν τρέφεται μόνο μέ φωμί, ἔτοι καί μιᾶς κοινωνία δέν τρέφεται μόνο μέ διαχείριση. Τρέφεται ἐπίσης ἀπό τήν ἐλπίδα, τόν μύθο, τό δνειρο. [...]» Ή πλήρης ἀνθηση τοῦ ἀτόμου ἔχει ἀνάγκη ποικιλες μορφές κοινότητας καί ἀλληλεγγύης [...] τήν πραγματική ἀλληλεγγύη, ὅχι αὐτήν πού ἐπιβάλλεται, ἀλλά αὐτήν πού διασθανόμαστε καί διώνουμε ἐσωτερικά ὡς ἀδελφοσύνη» (*Le grand dessin*, ἐφ. *Le Monde*, 22 Σεπτεμβρίου 1988, σ. 1-2). Κατά μία ἔννοια, δέν μπορούμε παρά νά συνανέσουμε οι κατηγορίες ώστόσο τοῦ μύθου καί μιᾶς οὕτως «βιωμένης» ταύτισης δέν ἐνέχουν ἀραγε κινδύνους; Θά μπορούσαμε ἐπίσης νά παραπέψουμε στό πρόσφατο παράδειγμα τοῦ Σέρζ Λεκλαιρ (Serge Leclaire) πού προτείνει νά προσδώσουμε στό «ἐνώπιος ἐνωπίω τῆς συνάντησης [...] θέση καί λειτουργία στό πλαίσιο τῆς κοινωνικοπολιτικῆς τάξης» χάρη στή «δομή τοῦ μύθου», ἡ ὅποια ἐκλαμβάνεται ως «ἡ ἀρχιτεκτονική πού θά ἀρμοζε στούς φρούδικους οἴκους» (*Le pays de l'autre*, Seuil, Παρίσι 1991 – ὀπισθόφυλλο). Θά μπορούσαμε ἐξίσου νά ἀναφέρουμε παραδείγματα ἀπό τή Γερμανία, ίδιως τό ἔργο τοῦ Μάνφρεντ Φράνκ (Manfred Frank).

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

τῆς ἐποχῆς»⁵ ἔνα αἰ̄τημα ἡ μά δουβή προσμονή γιά κάτι πού θά μπορούσε τρόπον τινά νά ἀναπαραστήσει, νά ὑποτυπώσει, ἵσως καί νά ἐνσαρκώσει τό εἶναι ἡ τό πεπρωμένο τῆς κοινότητας (ἡ συγκεκριμένη λέξη, καθώς φαίνεται, ἀρκεῖ ἀπό μόνη της γιά νά ἀφυπνίσει τοῦτον τό πόθο). Ωστόσο, ἀκριβῶς αὐτή ἡ συμβολική ταύτιση (ἡ «φαντασιακή», ἀνάλογα μέ τό λεξιλόγιο πού ἐπιλέγουμε: μέ τή διαμεσολάβηση, ἐν πάσῃ περιπτώσει, εἰκόνων, συμβόλων, ἀφηγήσεων καί μορφῶν [figures], καθώς ἐπίσης καί μέσω τῶν ὄντοτήτων πού τίς κομίζουν ἡ τίς ἐκθέτουν) ἔξεθρεψε σέ γενικές γραμμές ἐκ περισσοῦ τόν φασισμό.⁶ ὁ ναζισμός, ἀπό αὐτήν τήν ἀποψη, ἐκπροσωπεῖ, ὅπως εὐελπιστοῦμε ὅτι ἔχουμε καταδεῖξει, τό φανέρωμα τῶν θεμελιωδῶν χαρακτηριστικῶν τῆς συγκεκριμένης ταυτοποιητικῆς λειτουργίας.

Ἐπιθυμοῦμε, εἰ δυνατόν, νά ἀποφύγουμε τίς ἀπλουστεύσεις. Δέν πρόκειται νά ἀντιπαραθέσουμε – ὅπως ἀναμφίβολα τό ἔπραξε κατά κόρον, ύπό τήν καθαυτό ἀμεμπτη παρώθηση τοῦ ἀντιολοκληρωτισμοῦ, μιά ὄρι-

⁵ Ἀναφορά στόν κάποτε κοινολεκτούμενο γερμανικό ὄρο *Zeitgeist*. (Σ.τ.Μ.)

⁶ Πρβλ. τό ἀκόλουθο παράθεμα: «Ἡ μάστιγξ τῆς δημοκρατίας συνίσταται εἰς τό ὅτι ἐστέρησεν τό ἔθνος εἰκόνων, εἰκόνων τάς ὅποιας θά ἀγαπήσει, θά σεβασθεῖ, θά λατρεύσει – ἡ Ἐπανάστασις τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος τάς ἀπέδωσε καί πάλιν εἰς τό ἔθνος» (Robert Brasilach, «Les leçons d'un anniversaire», ἐφ. *Je suis partout*, 29 Ιανουαρίου 1943).

σμένου τύπου δημοκρατική σκέψη— ἀφενός τή μυθική ὑποτύπωση [figuration] πού προσιδιάζει στά φασιστικά καθεστώτα και ἀφετέρου τή μή-παραστατικότητα ως ούσιωδες διακριτικό τῆς δημοκρατίας. (Πόσο μᾶλλον πού, ἀναμφίβολα, δέν εἶναι δίκαιο νά ψέγουμε τόν «πολιτισμό τῆς εἰκόνας» προκειμένου νά τόν ἀντιπαραθέσουμε στήν κουλτούρα τοῦ λόγου.) Πιστεύουμε, ἀντιθέτως, ὅτι ἡ ἴδια ἡ δημοκρατία θέτει, ἡ ἐφεξῆς ὄφειλει νά θέσει, τό ζήτημα σέ σχέση μέ τή «μορφή» της — πράγμα πού δέν σημαίνει ὅτι τό ἐν λόγῳ ζήτημα ἐμπλέκεται μέ ἐκεῖνο τῆς προσφυγῆς στόν μύθο.⁷ Πιστεύουμε, ἐν ὀλίγοις, ὅτι δέν ἀρετή νά ἐπικυρώνονται ως ἔσχατες ἀρετές τῆς Δημοκρατικῆς Πο-

⁷ Τό ζήτημα τῆς ἀναταραστασιμότητας [figurabilité] τῆς δημοκρατίας και συνεπῶς τῆς δυνατότητας τοῦ «προτύπου» της νά ἀποτελέσει ἀντικείμενο μίμησης εἶναι παλαιότερο ἀπό ὃσο φανταζόμαστε. Δέν εἶναι τυχαίο ὅτι ἔνας συγγραφέας, ὁ Μωπασάν (Maupassant), μπόρεσε νά ἐπινόησει (ἢ νά περισυλλέξει...), ἐν ἔτει 1880, τήν ιστορία ἐκείνου τοῦ ὑπαλλήλου ὑπουργείου πού μηχανεύόταν μέ ποιόν τρόπο θά κατόρθωνε νά μοιάσει τοῦ Ναπολέοντος Γ', και γιά τόν ὄποιον «ἡ ἔλευση τῆς Δημοκρατικῆς Πολιτείας [République] ἀπέβη ὀλέθρια [...]】 Καὶ ἡ δική του γνώμη ἀλλαζεῖ καθώς ὅμως ἡ Δημοκρατική Πολιτεία δέν εἶναι μιά ἀπτή και ζῶσα προσωπικότητα πρός τήν ὄποια μποροῦμε νά ἔξομοιωθοῦμε, και οἱ πρόεδροι ἐναλλάσσονται τάχιστα, βιδίστηκε πάραυτα στήν πλέον ἐπώδυνη ἀμηχανία και ἀφόρητη ἀπορία: κάθε του ἀνάγκη πρός μίμηση εἶχε ματαιωθεῖ, ἵδιας κατόπιν μιᾶς ἀτυχοῦς ἀπόπειρας πού προσέβλεπε στό ὄστατο ἵνδαλμά του: τόν Θιέρσο» («Les dimanches d'un bourgeois de Paris», *Contes et nouvelles*, Albin Michel, Παρίσι 1956, τόμ. Α', σ. 285). Τά πάντα εἶναι ἑδῶ: ἡ δημοκρατία [démocratie] χωρίς πρότυπο, ἡ μέ ἔνα περιγέλαστο πρότυπο — και συνάμα, τό γκροτέσκο τοῦ πιθηκισμοῦ τῶν προτύπων.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

λιτείας [République] (ἐπί τοῦ παρόντος δέν τή διαχωρίζουμε ἀπό τή δημοκρατία [démocratie]) ἡ ἀποποίηση κάθε ταύτισης, μιά διαρκής ἔκθεση σέ ἀμφισβήτηση και, τέλος, ὅπως συμβαίνει ἀρκετά συχνά σήμερα, ἔνας τύπος ἐνδόμυχης εὐθραυστότητας, πού ὁμολογεῖται και συνάμα διεκδικεῖται ἐνεργητικά: ἀρετές ἀπό τίς ὅποιες δράττονται τῆς εὔκαιριας νά ἐπωφεληθοῦν οι κάθε λογῆς πολέμοι τῆς δημοκρατίας και κατ' ἐπέκταση ὅλοκληρης τῆς κληρονομίας τοῦ 1789 και τοῦ Διαφωτισμοῦ.

Τοῦτο ἀρκεῖ ἀκόμη λιγότερο ἀπό τή στιγμή πού ἡ πλέον σημαντική «δημοκρατία» τοῦ πλανήτη παρουσιάζεται ως ἐγγυητής (πού ταυτίζεται μέ τόν ἀρχηγό ἐνός κράτους, μιά σημαία, ἔναν στρατό και μιά εἰκονοποίια) μιᾶς «νέας παγκόσμιας τάξης», μολονότι, ἐναντίον ἡ ὑπό τήν σκέπη αὐτῆς τῆς «τάξης» (ἢ και τά δύο ταυτοχρόνως), δέν παύουν νά συνωθοῦνται κάθε λογῆς διεκδικήσεις ἡ ἀξιώσεις ταυτότητας και μορφικῆς ὑποτύπωσης: ἀρχηγοί, ἐθνότητες, λαοί, κοινότητες.

Στό κάτω-κάτω τῆς γραφῆς, ἵσως δέν ἔχει και τόση σημασία ἔάν οι ἐν λόγῳ διεκδικήσεις ἀπτονται κάποιας νομιμοποίησης ἢ κάποιου θρύλου. Διότι ἔνας θρύλος ἐνδέχεται νά ἐγκυμονεῖ μιά νομιμοποίηση, ὅπως μιά νομιμοποίηση ἐνδέχεται νά παραδίδεται μέσω ἐνός θρύλου: ποιός δύναται νά πεῖ σέ τί συνίσταται «κατά βάθος» τό ἰδρυτικό δίκαιο ἐνός «λαοῦ»; Τό κρίσιμο σημεῖο εἶναι νά ἐννοηθεῖ σέ τί συνίσταται ἡ διεργασία τῆς ταύτισης, και ἔάν σήμερα ὄφειλει νά χρησιμοποιη-

θεῖ, ἐκ νέου, γιά τήν παρασκευή ἐνός μύθου — ἡ ἄν, ἀντιθέτως, ἡ μυθική λειτουργία, μέ τά ἔθνικά, λαϊκά, ἥθικά καὶ αἰσθητικά ἐπιφαινόμενά της, δέν εἶναι ἔκεινο ἔναντι τοῦ ὅποιου ἡ πολιτική ὄφειλε ἐφεξῆς νά ἐπινοήσει ἐκ νέου τὸν ἑαυτό της (συμπεριλαμβανομένων τῶν ἀπαιτήσεων πού ἐνδεχομένως ἐγείρει στήν τάξη τοῦ «παραστατικοῦ»).⁸

’Αναμφίβολα ὁ ναζισμός μπορεῖ ἀκόμη νά λειτουργεῖ ὡς παράδειγμα τοῦ πῶς ὁ νεωτερικός κόσμος ἀπέτυχε νά ταυτιστεῖ μέ τή «δημοκρατία» — ἡ νά προσδώσει μιά ταυτότητα στήν οὕτως καλούμενη δημοκρατία: αὐτό ἴσχυει ἔξισου, ἄν καὶ μέ διάφορο τρόπο, καὶ ὡς πρός τή λεγόμενη «τεχνική». ’Εδῶ καὶ ἔναν αἰώνα ὁ κόσμος τίς ὑπομένει ἀμφότερες ὡς ἀναγκαιότητες μιᾶς ιστορίας πού δέν τήν ἀπεργάζεται πλέον ὁ ἵδιος (μιᾶς ιστορίας πού δέν εἶναι πλέον ὁ μύθος τῆς Προόδου τῆς ’Ανθρωπότητας ἡ τῆς Καθίδρυσης τῆς ’Ελλογῆς Κοινωνίας), πού ἄρα δέν εἶναι κάν ιστορία, τουτέστιν δέν συντελεῖται πλέον ὡς συμβάν οὔτε ὡς ἔλευση ἐνός συμβάντος: δέν συντελεῖται πλέον ὡς ἐγκαίνιαση, προανάκρουσμα, γέννηση ἡ ἀναγέννηση.

’Ο μύθος ὡστόσο ἀποτελοῦσε ἀνέκαθεν τὸν μύθο ἐνός συμβάντος καὶ τῆς ἔλευσης ἐνός συμβάντος, τὸν μύθο τοῦ ἀπόλυτου, ἰδρυτικοῦ Συμβάντος. Οἱ κοινωνίες πού ἔζησαν ἀπό τὸν μύθο καὶ ἐντός τοῦ μύθου, ἔζησαν

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

στή διάσταση μιᾶς συγκροτητικῆς συμβαντικότητας [évenementialité] (θά ἔπρεπε νά ποῦμε «δομικῆς», ἐάν δέν ἥχοῦσε παράδοξα). ’Εκεῖ ὅπου ἐπιζητεῖται ὁ μύθος, ἀντικείμενο πόθου εἶναι τό συμβάν. Αύτό ὅμως πού, ίσως, μᾶς διδάσκει ὁ ναζισμός εἶναι ὅτι τό συμβάν δέν δύναται νά κατασκευαστεῖ. Οἱ κοινωνίες τοῦ μύθου οὐδέποτε κατασκεύασαν, ὑπολόγισαν ἡ οἰκοδόμησαν τά θεμέλιά τους: τό ἀμνημόνευτο συνιστοῦσε μάν ἐγγενή ἴδιότητα τῶν μύθων. Τό ἀμνημόνευτο δέν δύναται νά κατασκευαστεῖ: ἄλλωστε καὶ αὐτό μέλλεται.

Τό ἐλλεῖπον (διότι ὑπολειπόμαστε σέ κάτι καὶ, μολονότι τό ἀρνούμαστε, πρόκειται γιά Ἐλλειμμα πολιτικότητας) δέν εἶναι λοιπόν οὔτε ἡ ὥλη οὔτε τά σχήματα [formes] γιά τήν κατασκευή τοῦ μυθικοῦ. Πρός τοῦτο ὑπάρχει πάντα στή διάθεσή μας ούκ ὅληγ ἐτερόκλιτη πραμάτεια καὶ ἴδεολογικό κίτις, ἔξισου πτωχά ὅσο καὶ ἐπικίνδυνα. ’Εκεῖ πού ἄκριβῶς ὑπολειπόμαστε εἶναι ἡ ίνανότητα διάκρισης τοῦ συμβάντος — τῶν συμβάντων ἐπί τῶν ὅποιων ἐγκαίνιάζεται ἀληθῶς τό μέλλον μας. Τά συμβάντα δέν πρόκειται ἀσφαλῶς νά κάνουν τήν ἐμφάνισή τους σέ μιά ἐπιστροφή τῶν μύθων. Δέν διαβιοῦμε πλέον στή διάσταση ἡ στή λογική τῆς ἀπαρχῆς [origine]. Εἴμαστε ὄψιγενεῖς, ὑπάρχουμε ἐντός τοῦ ιστορικά ἐκπρόθεσμου. Γεγονός πού δέν ἀποκλείει ὅτι τό ἄκρο τοῦ ὅψιμου μπορεῖ νά εἶναι ἐπίσης τό ξεμύτισμα τοῦ καινούργιου. Αύτό ἄκριβῶς ἄλλωστε συνιστᾶ τό ζητούμενο τοῦ στοχασμοῦ μας.

Φ. Λ.-Λ. & Ζ.-Λ. Ν. — Ιούλιος 1991

⁸ Στό πρωτότυπο: *figural*. ^{*}Αλλη ἀπόδοση: τῶν συμβολικῶν παραστάσεων. (Σ.τ.Μ.)

O ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΝΑΖΙΣΜΟΥ

Το ποθέτηση

1. Τό κείμενο πού ἀκολουθεῖ ἀποτέλεσε ἀρχικά μά σχετικά σύντομη εἰσήγηση πού ἐκφωνήθηκε στίς 7 Μαΐου 1980 κατά τή διάρκεια τῶν ἔργασιῶν τοῦ συνεδρίου μέ θέμα «Οἱ μηχανισμοὶ τοῦ φασισμοῦ» πού διοργάνωσε, στό Σιλτιγχάιμ τῆς Ἀλσατίας, ἡ Ἐπιτροπή ἐνημέρωσης γιά τό Ὁλοκαύτωμα. Κινούμενοι ἐντός αὐτοῦ τοῦ προκαθορισμένου πλαισίου, ἐπιδιώξαμε νά κάνουμε ἀπλῶς μά σχηματική παρουσίαση πού ἐπ' ούδενί δέν ἀποσκοπεῖ νά ύποκαταστήσει ἀναλύσεις πού χρήζουν διαφορετικῆς πραγμάτευσης.¹ Οἱ δημοσιες ἀλλαγές στήν ἀνά χεῖρας νέα ἔκδοση δέν ἀναιροῦν τόν σχηματικό χαρακτήρα τοῦ κειμένου.

2. Δέν εἴμαστε ιστορικοί – πάσο μᾶλλον ιστορικοί ἔξειδικευμένοι στή μελέτη τοῦ ναζισμοῦ. Συνεπῶς, ἂς μήν ἀναμένεται ἐκ μέρους μας μά πραγματολογική

¹ Ό. Φ. Λακού-Λαμπάρτ πραγματεύτηκε συναρφή θέματα στά βιβλία του *La fiction du politique*, Bourgois, Παρίσι 1988 καί *Musica ficta (figures de Wagner)*, Bourgois, Παρίσι 1991· ὁ Ζ.-Λ. Νανού στά βιβλία του *La communauté désœuvrée*, Bourgois, Παρίσι 1986 (6^η ἀναθεωρημένη ἔκδοση 1988) καί *La comparution* (μέ τόν Jean-Christophe Bailly), Bourgois, Παρίσι 1991.

περιγραφή τῶν μύθων ἡ τῶν μυθικῶν στοιχείων τοῦ ναζισμοῦ· οὔτε καί μιά περιγραφή τοῦ πῶς ξέθαψε καί χρησιμοποίησε ὁ ναζισμός ἐνα ποικιλό ἀρχαῖο μυθολογικό ὑλικό, τό διόποτε θεωρήθηκε ὅλως ιδιαιτέρως ὡς κατεξοχήν σύμφυτο μέ τῇ γερμανικότητα.

Κάτι τέτοιο θά ἔπειτε νά ἀναμένεται ἀκόμη λιγότερο, ἀφήνοντας κατά μέρος τήν ἄγνοιά μας (διαβάσαμε μικρό μόνο μέρος τῆς πληθωρικῆς καί μονότονης γραμματείας τῆς ἐποχῆς), δεδομένου ὅτι θεωροῦμε τό φαινόμενο αὐτό σχετικά ἐπιφανειακό καί δευτερεῦον: ὅπως κάθε ἑθνικισμός, ὁ ναζισμός ἀντλησε ἀπό τήν παράδοση πού ιδιοποιήθηκε, ἐν προκειμένῳ τῇ γερμανική, ὄρισμένα συμβολικά στοιχεῖα, μεταξύ τῶν ὅποιων τά καθαυτό μυθολογικά στοιχεῖα δέν εἶναι οὔτε τά μόνα οὔτε, κατά πᾶσα πιθανότητα, τά πλέον σημαντικά. "Οπως κάθε ἑθνικισμός, μέ ἄλλα λόγια, ὁ ναζισμός ἐκθείασε, κατά προγονολατρικό τρόπο, τή γερμανική ιστορικο-πολιτισμική παράδοση ἡ, κατά μία πιό εύρεια ἔννοια, τήν παράδοση τῆς γερμανικότητας (καί ἀκόμη, μιά παράδοση πού θά ήταν δυνατόν νά ἐνταχθεῖ σέ ἐναν οἰονδήποτε γερμανισμό). Μέσα σέ αὐτό τό πνεῦμα ἐκθειασμοῦ —ὅπου ἀναρριπίζεται ἔξισου ὁ λαϊκός πολιτισμός καί τό Volkslied,² ἡ μεταρομαντική εἰκονοποίία τῆς ζωῆς τοῦ χωριοῦ καί οἱ πόλεις τῆς Χάνσας, οἱ ἀντιναπολεόντειοι φοιτητικοί «σύνδεσμοι» (Bünde), οι μεσαιωνικές συντεχνίες, τά ιππο-

² Τό παρ' ἡμῖν ἀποκληθέν ἀρχικῶς μέν δημῶδες ἄσμα, μετέπειτα δέ, ἐπί τό «δημοτικότερον», δημοτικό τραγούδι. (Σ.τ.Μ.)

τικά Τάγματα, ἡ Ἀγία Ρωμαϊκή Αὐτοκρατορία τοῦ Γερμανικοῦ "Εθνους κ.λπ.— μιά μυθολογία (λόγου χάριν τῆς "Ἐρντας, τοῦ Ὄντιν καί τοῦ Βοτάν), πού εἶχε περιπέσει ἀπό καιρό σέ ἀχρηστία, παρά τόν Βάγκνερ καί ὄρισμένους ἄλλους, δέν ἡταν πλέον δυνατόν νά γίνει καταληπτή παρά μόνον ἀπό ὄρισμένους διανοούμενους καί καλλιτέχνες, ἔστω καί ἀπό κάποιους καθηγητές ἡ παιδαγωγούς. Ἐν ὅλοις αὐτοῦ τοῦ τύπου ὁ ἐκθειασμός δέν συνιστᾶ κάτι τό ιδιαίτερο (τουλάχιστον ὅχι περισσότερο ἀπό ὅ,τι ὁ ἐκθειασμός τῆς Ζάνντ³ "Αρχ ἀπό τή Γαλλική Πολιτεία τοῦ Πεταίν).³ Τό ἐνδιαφέρον μας λοιπόν ὀφείλει, σέ αὐτό τό σημεῖο, νά ἐπικεντρωθεῖ στήν ιδιαιτερότητα τοῦ ναζισμοῦ. Καί ὀφείλει νά μᾶς ἀπασχολήσει ἡ ἐν λόγῳ ιδιαιτερότητα κατά τρόπο πού ἡ καταγγελία μᾶς μυθολογίας, τῶν ὑποπτῶν θελγήτρων καί τῶν «θολῶν» της σημείων νά μήν χρησιμεύσει, ὅπως ἐνίστε συμβαίνει, σάν ἐνα βολικό τέχνασμα καί, κατά βάθος, μιά ἀναβλητική διαδικασία (καί ὅλιγον τι ρατσιστική ἡ, τουλάχιστον, τετριμμένα ἀντιγερμανική), προκειμένου νά ἀποφύγουμε τήν ἀνάλυση.

Συνεπῶς, δέν πρόκειται νά ὄμιλήσουμε περί μύθων, στόν πληθυντικό, τοῦ ναζισμοῦ. Ἀλλά ἀποκλειστικά γιά τόν μύθο τοῦ ναζισμοῦ ἡ γιά τόν ἑθνικοσοσιαλιστικό μύθο ὡς τέτοιο. Δηλαδή γιά τόν τρόπο πού ὁ

³ L'Etat Français: τό ἀποδώσαμε κατ' ἀναλογίαν πρός τήν 'Ἑλληνική Πολιτεία τοῦ Τσολάκογλου καί τῶν λοιπῶν κυβερνήσεων κούστινη τῆς Κατοχῆς. (Σ.τ.Μ.)

έθνικοσσιαλισμός, κάνοντας ή μή χρήση μύθων, συγχροτεῖται σέ μιά διάσταση, λειτουργία καί πεποίθηση πού εἶναι καθαυτό μυθικές.

Κατά συνέπεια θά σταθοῦμε λίαν έπιφυλακτικοί στό νά προβοῦμε σέ μιά ἀπαξίωση τῶν μύθων τοῦ ναζισμοῦ, μέ τὴν ἔννοια πού μιά ἔξαιρετικά λεπτολόγος κριτική ἀνάλυση (αὐτή τοῦ Ρολάν Μπάρτ) πέτυχε, συνδυάζοντας τά ἐργαλεῖα τῆς κοινωνιολογίας, ἐνός (μπρεχτικοῦ) μαρξισμοῦ καί τῆς σημειολογίας, νά ἀποξηλώσει τά μυθολογήματα [mythologèmes] πού δομοῦσαν ἔκπαλαι τό κοινωνικο-πολιτισμικό ὑποσυνείδητο τῆς γαλλικῆς μικροαστικῆς τάξης. Ἀντιμέτωπη μέ ἔνα τόσο εύρυ καί μαζικό φαινόμενο ὅπως ὁ ναζισμός, μιά τέτοιου εἴδους ἀνάλυση δέν θά εἶχε κανένας ἀπολύτως ἐνδιαφέρον — οὔτε καί καμιά, μποροῦμε νά τό διακινδυνεύσουμε, ἀντοχή.⁴

⁴ Ἐπιπροσθέτως: ἡ κατά Μπάρτ ἀποξήλωση τῶν «μυθολογῶν» κατέστη ἐπί τῶν ἡμερῶν μας ἀναπόσπαστο τμῆμα μιᾶς τρέχουσας κουλτούρας πού φέρεται ἀπό τά ίδια «Μέσα» πού ἐκκρίνουν αὐτές τίς μυθολογίες. Σέ γενικές γραμμές, ἡ ἀποκήρυξη τῶν «μύθων», τῶν «εἰκόνων», τῶν «μέσων» καί τοῦ «εἰδώλου» ἀποτελεῖ ἐφεξῆς μέρος τοῦ μυθολογικοῦ συστήματος τῶν Μέσων, τῶν δικῶν τους εἰκόνων καί τοῦ δικοῦ τους εἰδώλου. Αὐτό μας ὠθεῖ νά ἐπαναλάβουμε ὅτι ὁ ἀληθῆς μύθος, ἐάν ὑπάρχει τέτοιος, ἔκεινος στόν ὅποιον προσχωροῦμε καί μέ τόν ὅποιον ταυτίζόμαστε, δρίσκεται διακριτικά ἀποτραβηγμένος σέ μιά θέση ἀπό ὅπου διευθετεῖ, ἐνδεχομένως, ὅλη τή σκηνή (ἐν ἀνάγκῃ, ὡς ὁ μύθος τῆς ἀποκήρυξης τῶν μύθων...). Θά δοῦμε ἔξαλλου ὅτι ὁ ναζιστικός μύθος διαγράφεται πίσω ἀπό προσδιορισμένες μυθολογικές μορφές [figures], ἔξισου ἀπό αὐτές τῶν γερμανικῶν μυθολογιῶν, ὃσο καί ἀπό ἄλλες. [Βλ. Roland Barthes, *Mythologies*, Pierres vives/Seuil, Παρίσι 1957 (έλλ. ἔκδοση

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΝΑΖΙΣΜΟΥ

3. Ἐκεῖνο πού προκαλεῖ καί πρόκειται νά ὄρισει τό ἐνδιαφέρον μας γιά τόν ναζισμό εἶναι κατά κύριο λόγο ἡ ἰδεολογία, σύμφωνα μέ τό νόημα πού ἀπέδωσε σέ αὐτόν τόν ὄρο ἡ Χάννα "Αφεντ στό δοκίμιο της περί Ὀλοκληρωτισμοῦ. "Ηγουν, ἡ ἰδεολογία ὡς ἡ λογική—πρόκειται γιά μιά λογική πού αὐτοεκπληροῦται ἐντελῶς (καί ἀποτελεῖ προϊόν μιᾶς βούλησης γιά ἐντελή αὐτοεκπλήρωση)—, ὡς ἡ λογική, λοιπόν, μιᾶς ἰδέας, πού «έπιτρέπει νά διερμηνευθεῖ ἡ κίνηση τῆς ιστορίας ὡς μά ενιαία καί συνεκτική διεργασία».⁵

"Η κίνηση τῆς ιστορίας καί τό λογικό ἀνάπτυγμα [procès logique] αὐτῆς τῆς ἔννοιας ὑπολαμβάνονται ὡς ἀντιστοιχοῦντα σημεῖο πρός σημεῖο, ἔτσι ὥστε ὀτιδύποτε ἐπισυμβάνει, νά ἐπισυμβάνει σύμφωνα μέ τή λογική μιᾶς συγχεκριμένης «ἰδέας».⁶

Αὐτό πού προκαλεῖ καί πρόκειται νά ὄρισει, μέ ἄλλα λόγια, τό ἐνδιαφέρον μας εἶναι ἡ ἰδεολογία ἀφενός,

Ρολάν Μπάρτ, *Μυθολογίες – Μάθημα*, μτφρ. Κ. Χατζηδήμου-Ι. Ράλλη, ἐπιμέλεια Γ. Κρητικός, Προβλήματα τοῦ καιροῦ μας/Ράπτας, Αθήνα 1979). (Σ.τ.Μ.)

⁵ Γαλλ. μτφρ. ὑπό τόν τίτλο *Le Système totalitaire*, ἀπό τούς J.-L. Bourget, R. Davreu, P. Lévy, Politique/Seuil, Παρίσι 1972, σ. 217. [Τό ἔργο στό πρωτότυπο φέρει τόν τίτλο *Totalitarianism* καί ἀποτελεῖ τό τρίτο καί τελευταῖο μέρος τοῦ *The Origins of Totalitarianism* (α' ἔκδοση, σέ ἔναν τόμο, Harcourt, Brace and Company, Νέα Υόρκη 1951· αὐτοτελής, ἀναθεωρημένη, ἐπανέκδοση, σέ σχῆμα τσέπτης, τοῦ τρίτου μέρους, μέ νέο, ἀνέκδοτο, πρόλογο, Harcourt, Brace & World, Inc., Νέα Υόρκη 1968). Ἐλλ. μτφρ. Γ. Λάμψα, *Τό ολοκληρωτικό σύστημα*, τρίτο μέρος ἀπό τό ἔργο *Πηγές τοῦ Ολοκληρωτισμοῦ*, Εύρυαλος, Αθήνα 1988, σ. 265, τροποποιημένη. (Σ.τ.Μ.)]

⁶ Ο.π., ἔλλ. μτφρ., σ. 266, τροποποιημένη. (Σ.τ.Μ.)

ὅπως αὐτοπροβάλλεται πάντοτε ως πολιτική διερμήνευση τοῦ κόσμου, δηλαδή ως διερμήνευση τῆς ιστορίας (ἥ, ἂν τὸ ἐπιθυμοῦμε, τῆς Weltgeschichte, πού πρέπει νά νοηθεῖ λιγότερο ως «παγκόσμια ιστορία» καὶ περισσότερο ως «κοσμο(ς)-ιστορία», κόσμος πού ἀποτελεῖται ἀπό μία καὶ μόνη διεργασία καὶ ἀπό τὴν ἀναγκαιότητα αὐτονομοποίησής του), θάσει μᾶς καὶ μοναδικῆς ἔννοιας: τῆς ἔννοιας τῆς φυλῆς, λόγου χάριν, ἥ τῆς ἔννοιας τῆς τάξης ἥ, ἀκόμη, τῆς ἔννοιας τῆς «σύνολης ἀνθρωπότητας»· καὶ ἀφετέρου (ἥ ἰδεολογία) στὸ μέτρο πού τούτη ἡ διερμήνευση ἡ σύλληψη τοῦ κόσμου (Weltanschauung: θέαση, ἐνόραση, νοητική ἀντίληψη τοῦ κόσμου — φιλοσοφικός ὄρος πού, ὅπως πρόκειται νά δοῦμε, χρησιμοποιήθηκε κατά κόρων ἀπό τὸν ἑθνικοσσιαλισμό) προβάλλεται ως μία καθολική διερμήνευση ἡ σύλληψη. Ἡ ὄλότητα αὐτῆς τὸ ἐλάχιστο πού ὑποδηλώνει εἶναι ὅτι τούτη ἡ διερμήνευση εἶναι ἀδιαπραγμάτευτη, συμπαγής καὶ ἀρραγής, σέ ἀντίθεση μέ τούς στοχασμούς τῆς φιλοσοφίας, ἀπό ὅπου ἀντλεῖ ὠστόσο ἀνενδοίαστα τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν πόρων της, μολονότι οἱ στοχασμοί αὐτοὶ διακρίνονται γιά τὸ ριψοκίνδυνο καὶ προβληματικό τους ὑφος, γιά τὴν «ἀνασφάλεια», ὅπως λέει ἡ Χάννα Ἀρεντ, τῆς ἐρωτηματοθεσίας τους. (‘Απόληξη ἐξάλλου τῶν ἀνωτέρω εἶναι ἡ βέβαιη ἀπόρριψη τῆς φιλοσοφίας ἀπό τοὺς ἰδεολόγους πού τὴν ἐπικαλοῦνται καὶ ἡ παραπομπή της στὴν ἀβεβαιότητα καὶ στούς περιδεεῖς δισταγμούς τῆς «διανόησης»: ἀπό αὐτήν τὴν ἀποψη ἡ ιστορία τῶν φιλοσόφων καὶ/ἢ ἰδεολόγων τοῦ ναζισμοῦ

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ NAZΙΣΜΟΥ

ἥ ἔκεινων πού ἔδρασαν στὸ πλαίσιο τοῦ ναζισμοῦ εἶναι ἀρκούντως σαφής.)⁷

Σέ αὐτό τό σημεῖο ἡταν ἀναγκαῖο νά καταδειχθοῦν μέ αὐτηρότητα οἱ δεσμοί πού διατηρεῖ ἡ ἰδεολογία, ἥ ὅποια νοεῖται κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπο ως καθολική Weltanschauung, μέ αὐτό πού ἡ Χάννα Ἀρεντ ἀποκαλεῖ «καθολική χυριαρχία», δηλαδή, κατά κύριο λόγο, μέ αὐτό πού ὁ Κάρλ Σμίτ (ἔχοντας ἐπιφορτισθεῖ μέ τό καθῆκον νά δώσει ἔναν πρῶτο ὄρισμό τῆς τεχνικῆς ως καθολικῆς καὶ παγκόσμιας ἐμβέλειας δύναμης), ἐπικαλούμενος ταυτόχρονα τό καθαυτό φασιστικό εἶδος λόγου [discours] (τοῦ Μουστλίν καὶ τοῦ Τζεντίλε (Gentile)) καὶ τὴν ἔννοια τῆς «όλικῆς κινητοποίησης» πού ἔπλασε ὁ Γιούνγκερ (Jünger),⁸ ἀποκαλοῦσε «όλικό κράτος».

Θά ἡταν ἐπίσης ἀναγκαῖο νά καταδειχθεῖ μέ αὐτηρότητα γιά ποιό λόγο ὁ προσήκων τρόπος νά ἐννοθεῖ τό ὄλικό κράτος εἶναι, στὴν πραγματικότητα, ως Κράτος-Ὕποκείμενο (ἐκεῖνο τό ὑποκείμενο πού εἴτε πρόκειται γιά τό ἔθνος ἥ τὴν ἀνθρωπότητα, γιά τὴν τάξη, τή φυλή ἥ τό κόμμα, εἶναι ἡ βούλεται νά εἶναι ἀπόλυτο ὑποκείμενο), ὅπερ συνεπάγεται ὅτι, ἐντέλει, ἥ ἰδεολογία ἀνευρίσκει τά πραγματικά της ἔχέγγυα στὴ

⁷ Γύρω ἀπό αὐτήν τὴν ιστορία, πρβλ. Hans Sluga, «Heidegger, suite sans fin», *Le messager européen*, POL, Παρίσι 1989, τχ. 3.

⁸ Ernst Jünger, «Die totale Mobilmachung» («Ἡ ὄλική κινητοποίηση») στό Ernst Jünger (ἐπιψ.), *Krieg und Krieger* (Πόλεμος καὶ πολεμούστες), Junker und Dünnhaupt, Βερολίνο 1930· σύλλογικός τόμος ἀντιπροσωπευτικός τῆς «συντηρητικῆς ἐπανάστασης» καὶ τῆς «ἰδεολογίας τοῦ πολέμου». (Σ.τ.Μ.)

νεότερη φιλοσοφία ἡ τήν τετελεσμένη μεταφυσική τοῦ ‘Υποκειμένου: δηλαδή, σέ ἐκεῖνον τὸν στοχασμό τοῦ εἶναι (καὶ/ἢ τοῦ γίγνεσθαι, τῆς ιστορίας) πού ὑπολαμβάνεται ὡς μά υποκειμενικότητα παρούσα στὸν ἔαυτό της, ὡς ἔρεισμα, πηγή καὶ σκοπός τῆς ἀναπαράστασης, τῆς βεβαιότητας καὶ τῆς βούλησης. (Θά ἡταν ὡστόσο ἀναρχαῖο νά ὑπομνησθεῖ ἐπίσης μέ ποιὸν ἀκριβῶς τρόπο ἡ φιλοσοφία πού μεταβάλλεται σέ ίδεολογία ἐπιβάλλει ἐκεῖνο τό τέλος τῆς φιλοσοφίας γιά τό ὄποιο ὁ Χάιντεγκερ, ὁ Μπένγιαμιν, ὁ Βιτγκενστάιν καὶ ὁ Μπατάγι παρέχουν τήν πολλαπλή ἀλλά ταυτόχρονη μαρτυρία.)

Θά ἡταν, τέλος, ἀναγκαῖο νά καταδειχθεῖ μέ αὐστηρότητα ὅτι ἡ λογική, ἡ ὄποια αὐτοεκπληροῦται κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπο, τῆς ἰδέας ἡ τοῦ ὑποκειμένου εἶναι πρωτίστως, ὅπως γίνεται κατανοητό μέσω τοῦ Χέγκελ, ἡ λογική τῆς Τρομοκρατίας (πού καθαυτή ὡστόσο δέν ἀποτελεῖ ἴδιον τοῦ φασισμοῦ οὔτε τοῦ ὄλοκληρωτισμοῦ),⁹ καί, ἐν συνεχείᾳ, στήν ὕστατη ἐκδήλωσή της, ὁ φασισμός. Ἡ ἰδεολογία τοῦ ὑποκειμένου (ἔκφραση πού ἵσως ἀποτελεῖ πλεονασμό) εἶναι

⁹ Ἡ Τρομοκρατία [Terreur] δέν σχετίζεται —τουλάχιστον ὅχι κατά τρόπο πλήρη, προφανή ἢ... νεωτερικό— μέ τὸν γενικότερο ἐμμενισμό [immanentisme] πού προϋποθέτουν οἱ ὄλοκληρωτισμοί καί, κατά κύριο λόγο, ὁ ναζισμός, ὅπου ἡ ἐμμένεια [immanence] τῆς φυλῆς —τοῦ ἑδάφους καί τοῦ αἷματος— ἀπορροφᾷ κάθε ὑπερβατικότητα. Ἐξακολουθεῖ νά ὑπάρχει στήν Τρομοκρατία τό στοιχεῖο μᾶς κλασικῆς ὑπερβατικότητας (τοῦ «ἔθνους», τῆς «ἀρετῆς» καί τοῦ «δημοκρατικοῦ πολιτεύματος» [république]). Ὁστόσο αὐτή ἡ διαφοροποίηση, ἀπαραίτητη γιά μά ἀκριβολόγο περιγραφή, δέν ὅδηγει οὔτε στήν ἀποκατάσταση τῆς Τρομοκρατίας οὔτε στή διεκδίκηση

Ο ΜΓΕΟΣ ΤΟΥ ΝΑΖΙΣΜΟΥ

ἀκριβῶς ὁ φασισμός, ὁ ὄρισμός, ἔξυπακούεται, ἰσχύει καὶ γιά σήμερα. Θά ἐπανέλθουμε σέ αὐτό τό σημεῖο: εἶναι ὡστόσο εύνόητο ὅτι ἡ ἀπαιτούμενη τεχμηρίωση ὑπερβαίνει τά ὄρια τῆς παρούσας εἰσήγησης.

Ἐάν ὡστόσο ἐπιμένουμε κάπως σέ αὐτό τό μοτίβο, ὁ λόγος εἶναι στήν πραγματικότητα γιά νά τονίσουμε τή δυσπιστία καί τήν περίσκεψή μας ἐνώπιον τῆς βεβιασμένης, χονδροειδοῦς καί συνήθως τυφλῆς κατηγορίας γιά τήν ὄποια ἐγκαλεῖται ὁ ναζισμός, δηλαδή τῆς ἀνορθολογικότητας. Ὑφίσταται τουναντίον μά λογική τοῦ φασισμοῦ. Τοῦτο σημαίνει ἐπίσης ὅτι μά όρισμένη λογική εἶναι φασιστική καί ὅτι αὐτή ἡ λογική δέν εἶναι ἀπλῶς ξένη πρός τή γενικότερη λογική τῆς ὄρθολογικότητας στό πλαίσιο τῆς μεταφυσικῆς τοῦ ‘Υποκειμένου. Ὁ λόγος πού ἀναφέρθηκαν τά ἀνωτέρω δέν εἶναι μόνον γιά νά ὑπογραμμίσουμε μέχρι ποιοῦ βαθμοῦ μά κοινῶς παραδεδεγμένη ἀντίθεση ΜΓΕΟΥ καί λΟΓΟΥ, ἐνίστε ἐντός τῆς ναζιστικῆς ἰδεολογίας, ἐνίστε ἀναφερόμενη σέ αὐτήν, ἀντίθεση κατά τά φαινόμενα στοιχειώδης, εἶναι στήν πραγματικότητα ἔξαιρετικά περίπλοκη (ἐπ’ αὐτοῦ θά ὄφειλαμε νά διαβάσουμε ξανά, μεταξύ ἄλλων, πλεῖστα κείμενα τοῦ Χάιντεγκερ).¹⁰ οὔτε ἀναφέρθηκαν μόνον γιά νά ὑπενθυμίσουμε

κάποιας ὑπερβατικότητας σέ ἀντιδιαστολή πρός τήν ἐμμένεια: αὐτή ἡ εύρεως διαδεδομένη σήμερα χειρονομία μᾶς φαίνεται ἔξιστου μυθική ἡ μυθολογοῦσα ὄσσα καί ἡ ἀντίστροφη χειρονομία. Στήν πραγματικότητα, εἶναι ἀναγκαῖο νά σκεφτούμε πέρα ἀπό τήν ἀντίθεση ἡ τή διαλεκτική αὐτῶν τῶν ὄρων.

¹⁰ Αὐτή ἡ ἀναφορά θά ἀπαιτοῦσε δύο διακρίτες μεταξύ τους

ὅτι, ὅπως κάθε ὀλοκληρωτισμός, ἔτοι καὶ ὁ ναζισμός ἡγειρε ἀξιώσεις πάνω σέ μάν ἐπιστήμη, ἥγουν, μέ τῇ διαμεσολάβηση τῆς καθολικοποίησης καὶ τῆς πολιτικοποίησης τοῦ "Ολου, πάνω στήν ἐπιστήμῃ· τά ἀνωτέρω ἀναφέρθηκαν ἐπί τό πλεῖστον διότι ὄφελουμε, ἀφενός, νά μή λησμονοῦμε ὅτι μά ἀπό τίς ούσιώδεις συνισταμένες τοῦ φασισμοῦ εἶναι ἀσφαλῶς ἡ μαζική, συλλογική συγκίνηση (καὶ τούτη ἡ συγκίνηση δέν ἀποτελεῖ μόνον πολιτική συγκίνηση: στό πλαίσιο τῆς πολιτικῆς συγκίνησης, συνιστᾶ, μέχρι ἐνός βαθμοῦ τουλάχιστον, αὐτή καθαυτή τήν ἐπαναστατική συγκίνηση), ἀφετέρου διότι ὄφελουμε νά μή λησμονοῦμε ὅτι τούτη ἡ συγκίνηση συμφύρεται πάντοτε μέ κάποιες ἔννοιες (καὶ αὐτές οἱ ἔννοιες ἀσφαλῶς μπορεῖ στήν περίπτωση τοῦ ναζισμοῦ νά εἶναι «ἀντιδραστικές ἔννοιες», αὐτό ὅμως δέν σημαίνει ὅτι παύουν νά εἶναι ἔννοιες).

'Απλῶς μόλις ἀνακαλέσαμε ἔναν ὄρισμό τοῦ Ράιχ ἀπό τή *Μαζική ψυχολογία* τοῦ φασισμοῦ:

'Αντιδραστικές ἔννοιες προστιθέμενες σέ μάν ἐπαναστατική συγκίνηση ἔχουν ώς ἀποτέλεσμα τή φασιστική νοοτροπία.¹¹

ἀναλύσεις: μάν ἀνάλυση, ἀφενός, γύρω ἀπό τήν περιπλοκότητα τοῦ ζεύγους ΜΥΘΟΣ/ΛΟΓΟΣ ὅπως αὐτή δύναται νά ἔξαχθει βάσει τοῦ Χάιντερχερ, ἀλλά ἐπίσης, ἀφετέρου, μάν ἀνάλυση γύρω ἀπό ἐκείνη τή σχέση, πού διεκδικεῖ ὁ Χάιντερχερ γιά τόν ἑαυτό του, μέ μά μυθική διάσταση τῆς σκέψης, σχέση πού προφανῶς δέν ἥταν ξένη πρός τόν ναζισμό του (τό ὑπαινισσόμαστε παρακάτω).

¹¹ Wilhelm Reich, 'Η μαζική ψυχολογία τοῦ φασισμοῦ, μτφρ. Ήρώ Δ. Λάμπρου, Μπουκουμάνης, Αθήνα 1974, τόμ. Α' (μτφρ. τροποποιημένη). (Σ.Τ.Μ.)

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΝΑΖΙΣΜΟΥ

Αύτό δέν σημαίνει, οὔτε κατά τό γράμμα τοῦ κειμένου οὔτε κατά τή δική μας κρίση ὅτι ἄμεσος προορισμός κάθε ἐπαναστατικῆς συγκίνησης εἶναι ὁ φασισμός, οὔτε ὅτι οι φερόμενες ώς «προοδευτικές» ἔννοιες εἶναι, ἀπό μόνες τους, πάντοτε προφυλαγμένες ἀπό μά ἐνδεχόμενη φασιζουσα ἐπιμόλυνση. 'Αναμφισβήτητα εἶναι συνάρτηση κάθε φορά τοῦ κατά πόσο ὑφίσταται, ἡ δέν ὑφίσταται, «μυθοποίια».

4. Στό ἐσωτερικό τοῦ εύρυτερου φαινομένου τῶν ὀλοκληρωτικῶν ἰδεολογιῶν, ἐπιμένουμε ἐδῶ στήν εἰδοποιό διαφορά ἡ τήν προσίδια φύση τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ.

Στό γενικότερο πλαίσιο ἐντός τοῦ ὄποίου ἐπιθυμοῦμε νά τοποθετηθοῦμε, αὐτή ἡ ἰδιαιτερότητα εἶναι οὕτως ἡ ἄλλως δυνατόν νά κατανοηθεῖ, κατά ἐντελῶς κλασικό τρόπο, βάσει δύο προκείμενων:

α. ὁ ναζισμός εἶναι ἔνα ἰδιαζόντως γερμανικό φαινόμενο·
β. ἡ ἰδεολογία τοῦ ναζισμοῦ εἶναι ἡ φυλετική ἰδεολογία.

'Από τή σύζευξη αὐτῶν τῶν δύο ἀποφαντικῶν προτάσεων ἀσφαλῶς καὶ δέν πρέπει νά συναχθεῖ ὅτι ὁ φασισμός ἀποτελεῖ κλῆρο ἀποκλειστικά τῶν Γερμανῶν. Εἶναι ἀρκούντως γνωστή ἡ διακριτή θέση πού κατέχουν στίς ἀπαρχές τῆς φυλετικῆς ἰδεολογίας Γάλλοι καὶ "Ἄγγλοι συγγραφεῖς. Καί σέ αὐτό τό σημεῖο ἃς μήν ἀναμένεται ὅτι θά προβοῦμε σέ μιά ἀπλουστευτική καὶ διαδικαστική στήν προστασία τοῦ ναζισμοῦ, τής γερμανικῆς ψυχῆς, τής ούσιας τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, τής γερμανικότητας, κ.λπ. 'Απεναντίας.

'Αδιαμφισβήτητα ὑφίστατο, καὶ ἔξακολουθεῖ ἐνδε-

χρημένως νά ύφισταται, ένα γερμανικό πρόβλημα. Σέ αυτό τό πρόβλημα ή ναζιστική ίδεολογία άποτέλεσε έναν τύπο άπαντησης όλωσδιόλου προσδιορισμένο, προσδιορισμένο πολιτικά. Και ώς πρός αύτή τήν ίδεολογία, δέν χωράει καμία άμφισσος ότι ή γερμανική παράδοση, και είδικότερα ή παράδοση τοῦ γερμανικοῦ στοχασμοῦ, δέν είναι καθόλου ξένη. Αύτό δέν σημαίνει ώστόσο και ότι φέρει τήν εύθυνη της και κατά συνέπεια είναι συλλήθδην καταδικαστέα. 'Ανάμεσα σέ μια παράδοση στοχασμοῦ και τήν ίδεολογία πού ἔρχεται νά ἐγγραφεῖ, πάντοτε καταχρηστικά, στούς κόλπους της ύφισταται ἀδυσσος. 'Ο ναζισμός δέν ἐμφωλεύει περισσότερο στόν Κάντ, τόν Φίχτε, τόν Χαϊλντερλιν ἢ τόν Νίτσε (ὅλοι τους στοχαστές πού ἔθεσε ὑπό τήν κηδεμονία του ὁ ναζισμός) –δέν ἐμφωλεύει, ἐντέλει, περισσότερο οὔτε στόν Βάγκνερ ώς μουσικό— ἀπό ὅ,τι τό Γκούλαγκ στό ἔργο τοῦ Χέρχελ ἢ τοῦ Μάρκ. 'Η ή Τρομοκρατία, και αύτό ἀνευ περιστροφῶν, στό ἔργο τοῦ Ρουσσώ. 'Ομοίως, ὅποια και ἄν ύπηρξε ή μετριότητά του (βάσει τῆς ὅποιας ώστόσο πρέπει νά σταθμιστεῖ ὅλη του ἡ εὐτέλεια), ὁ πεταινισμός δέν είναι ἐπαρκής λόγος γιά νά ἀκυρωθεῖ τό ἔργο, παραδείγματος χάριν, τοῦ Μπαρρές (Barrès) ἢ τοῦ Κλωντέλ. Καταδικαστέα είναι μόνον ἐκείνη ή σκέψη πού τίθεται αὐτοβούλως (ἢ τελοῦσα ἐν συγχύσει ἡ ταραχῇ) στήν ύπηρεσία μιᾶς ίδεολογίας και καλύπτεται πίσω ἀπό αὐτήν ἢ ἐπιζητεῖ νά ἀποκομίσει ὄφελη ἀπό τήν ισχύ της: ὁ Χάιντεγκερ κατά τούς πρώτους δέκα μῆνες τῆς ναζιστικῆς διακυβέρνησης, ὁ Σελίν κατά τή διάρ-

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΝΑΖΙΣΜΟΥ

κεια τῆς Κατοχῆς, και ούκ ὅλιγοι ἄλλοι, ἐκείνη τήν περίοδο ἢ και μετέπειτα (και ἄλλοι).

*Ετσι ὁδηγούμαστε στήν προσθήκη μιᾶς ἀκόμη διευκρίνισης: στό μέτρο πού ἐναπόκειται, ἐδῶ, σέ ἐμας νά ἀναδείξουμε τά ίδιαίτερα χαρακτηριστικά μιᾶς μορφῆς [figure] πού ή ιστορία μιᾶς ἐνεχείρισε ώς «γερμανική», δέν είναι στίς προθέσεις μας νά παρουσιάσουμε τήν ιστορία αύτή ώς ἀποτέλεσμα μιᾶς νομοτέλειας, εἴτε αύτή νοεῖται βάσει τοῦ προτύπου ἐνός πεπρωμένου εἴτε βάσει μιᾶς μηχανιστικῆς αἰτιοκρατίας. Μιά τέτοια θεώρηση τῶν πραγμάτων μᾶλλον ἐμπίπτει στή σφαιρά ἐκείνου ἀκριβῶς τοῦ «μύθου» πού ἐπιθυμοῦμε νά ἀναλύσουμε. Δέν προτείνουμε ἐδῶ μιά ἐρμηνεία τῆς ιστορίας ώς τέτοιας. 'Η ἐποχή μας δίχως άμφισσος στερεῖται ἀκόμη τῶν μέσων γιά νά προβεῖ, σέ αύτό τό πεδίο, σέ ἐρμηνείες πού δέν ἔχουν ἐπιμολυνθεῖ ἀπό τή μυθική ἢ μυθολογοῦσα σκέψη. Μόνον ἐπέκεινα αύτῆς τῆς σκέψης ή ιστορία ώς τέτοια ἀναμένει νά ἀποτελέσει ἐκ νέου ἀντικείμενο στοχασμοῦ.

Μέλημά μας λοιπόν ἐδῶ είναι νά κατανοήσουμε, πρωτίστως, πῶς κατέστη δυνατόν νά σχηματιστεῖ ή ναζιστική ίδεολογία (ἐκείνο πού θά ἐπιχειρήσουμε νά περιγράψουμε ώς τόν ναζιστικό μύθο) και, είδικότερα, τόν λόγο πού ή γερμανική μορφή τοῦ ὄλοκληρωτισμοῦ είναι ὁ ρατσισμός.

'Ως πρός αύτό τό ἐρώτημα ύπάρχει μιά πρώτη ἀπάντηση πού βασίζεται στήν ἔννοια τῆς πολιτικῆς (δηλαδή και τεχνικῆς) ἀποτελεσματικότητας, τήν ὅποια

ἡ Χάννα "Άρεντ συνοψίζει ἐπί παραδείγματι σέ φράσεις ὅπως οἱ ἀκόλουθες:

Oi Weltanschauungen καὶ οἱ ἰδεολογίες τοῦ 19ου αἰώνα δέν εἶναι ἀπό μόνες τους ὄλοκληρωτικές καὶ, μολονότι ὁ ρατσισμός καὶ ὁ κομμουνισμός ἐπρόκειτο νά καταστοῦν οἱ καθοριστικές ἰδεολογίες τοῦ 20οῦ αἰώνα, δέν ἡταν, ἀξιωματικά, περισσότερο «όλοκληρωτικόν» ἀπό τίς ὑπόλοιπες ἰδεολογίες: τοῦτο συνέβη ἐπειδή οἱ ἀρχές ἐπί τῶν ὄποιων ἐδράζοταν ἔξι ὑπαρχῆς ἢ ἐμπειρία τους —ἡ πάλη τῶν φυλῶν γιά τὴν παγκόσμια κυριαρχία, ἢ πάλη τῶν τάξεων γιά τὴν κατάληψη τῆς πολιτικῆς ἔξουσίας στίς διάφορες χῶρες— ἀποδείχτηκαν πιό σημαντικές ἀπό πολιτικῆς ἀπόψεως ἀπό ὅ,τι οἱ ἀρχές τῶν ὑπόλοιπων ἰδεολογιῶν.¹²

Ωστόσο τούτη ἡ πρώτη ἀπάντηση δέν ἔξηγει γιατί ὁ ρατσισμός εἶναι ἡ ἰδεολογία τοῦ γερμανικοῦ ὄλοκληρωτισμοῦ — ἐνῶ ἡ πάλη τῶν τάξεων (ἢ ἔστω μιά ἀπό τίς ἐκδοχές της) εἶναι, ἡ ἡταν, ἡ ἰδεολογία τοῦ σοβιετικοῦ ὄλοκληρωτισμοῦ.

Αὐτή ἡ ἀπορία στήν ὄποια βρισκόμαστε μᾶς ἀναγκάζει νά προτείνουμε μιά δεύτερη ἀπάντηση, προσιδιάζουσα αὐτή τῇ φορά στὸν ἐθνικοσοσιαλισμό, κατά τὴν ὄποια θά ἐπιχειρήσουμε νά εἰσαγάγουμε, μέ τὴ μέγιστη δυνατή αὐστηρότητα, τὴν ἔννοια τοῦ μύθου. Αὐτή ἡ ἀπάντηση, ὡς πρός τὴ βασική της δομή, μπορεῖ νά ἀρθρωθεῖ σέ δύο προκείμενες:

1. ἀκριβῶς ἐπειδή τὸ γερμανικό πρόβλημα εἶναι θεμελιωδῶς ἕνα πρόβλημα ταυτότητας, ἡ γερμανική μορφή [figure] τοῦ ὄλοκληρωτισμοῦ εἶναι ὁ ρατσισμός:

2. ἐπειδή ἀκριβῶς ὁ μύθος δύναται νά ὄριστεῖ ὡς ἔνας ταυτοποιητικός μηχανισμός, ἡ ρατσιστική ἴδεολογία συγχέεται μέ τὴν οἰκοδόμηση ἐνός μύθου (καὶ μέ αὐτό ἐννοοῦμε τὸν μύθο τοῦ Ἀρίου, ὅπως αὐτοβούλως, ἐθελουσίως καὶ κατά τεχνικό τρόπο παρήχθη ὡς τέτοιος).

Αὐτό, ἐν ὅλησι, θά ἐπιθυμούσαμε νά καταδείξουμε.

Η μυθική ταύτιση

Εἶναι δίχως ἀμφιβολία ἀναγκαῖο νά προτάξουμε πρῶτα ἀπό ὅλα τὸ ἔξης: ἀπό τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰώνα, στὸ πλαίσιο ἀκριβῶς τῆς γερμανικῆς παράδοσης, καὶ πουθενά ἀλλοῦ, διαμορφώθηκε ὁ πλέον αὐστηρός ἀναστοχασμός ὡς πρός τὴ σχέση πού διατηρεῖ ὁ μύθος μέ τό ζήτημα τῆς ταύτισης.

Αὐτό καταφράξας ὀφεῖλεται στό ὅτι οἱ Γερμανοί —θά δοῦμε γιά ποιό λόγο— διαβάζουν μέ ἴδιαίτερη εὐχέρεια τὰ ἐλληνικά καὶ στό ὅτι τοῦτο τὸ πρόβλημα ἡ τούτη ἡ διερεύνηση περὶ τοῦ μύθου εἶναι ἕνα πολύ παλαιό πρόβλημα πού κληροδοτήθηκε ἀπό τὴν ἐλληνική φιλοσοφία. Καὶ προπάντων ἀπό τὸν Πλάτωνα.

Γνωρίζουμε ὅτι ὁ Πλάτων οἰκοδόμησε τὴν ἔννοια τοῦ πολιτικοῦ (καὶ μέ τὴν ἵδια χειρονομία ἔθεσε τὰ ὄρια τοῦ φιλοσοφικοῦ χώρου ὡς τέτοιου) ἀποκλείοντας ἀπό τὴν ἀγωγή τοῦ πολίτη, καὶ εὐρύτερα ἀπό τὸν συμβολικό χῶρο τῆς πόλης, τοὺς μύθους καὶ τίς μείζονες μορφές τέχνης πού συνδέονταν μαζί τους. Ἀπό τὸν Πλάτωνα ἀκριβῶς χρονολογεῖται ἡ ἔκχαθαρη, κοριτική ἀντιπαράθεση ἀνάμεσα σέ δύο χρήσεις τοῦ

¹² Χάννα "Άρεντ, δ.π., σ. 218 (έλλ. ἐκδοση, δ.π., σ. 267, μτφρ. τροποποιημένη). (Σ.τ.Μ.)

λέγειν [parole] ή σέ δύο σχήματα (ή τρόπους) τοῦ λόγου [discours]: τὸν ΜΥΘΟΝ καὶ τὸν ΛΟΓΟΝ.

Ἡ πλατωνική ἀπόφαση περὶ τῶν μύθων στηρίζεται σέ μά θεολογικο-ηθική ἀνάλυση τῆς μαθολογίας: οἱ μύθοι εἶναι μυθοπλασίες [fictions] καὶ αὐτές οἱ μυθοπλασίες ἀφηγοῦνται, ὅσον ἀφορᾶ τὸ θεῖο, ἀνόστια φεύδη. Εἶναι, κατά συνέπεια, ἀναγκαῖο νά διορθωθοῦν οἱ μύθοι, νά ἀποκαθαρθοῦν καὶ νά ἔξοδειστοῦν ὅλες ἐκεῖνες οἱ ιστορίες πού μιλοῦν γιά πατροκτονίες καὶ μητροκτονίες, γιά φονικά κάθε εἴδους, γιά βίαιες διακορεύσεις καὶ αίμομειξίες, γιά μίσος καὶ ἔξαπάτηση. Καὶ εἶναι γνωστό ἐπίσης ὅτι ὁ Πλάτων ἐπιδίδεται σέ τούτη τὴν ἀναμόρφωση, στήν ὄρθοπεδική αὐτή ἀποστολή –ἡ ὁποία δέν συνιστᾶ φυσικά μά ἀπλή διαδικασία ἀποκλεισμοῦ— μέ ἓνα κάποιο μένος.

Γιά ποιό λόγο; Γιά τὸν οὔσιαστικό ἀκριβῶς λόγο ὅτι οἱ μύθοι, διαμέσου τοῦ ρόλου πού διαδραματίζουν στήν παραδοσιακή ἐκπαίδευση καὶ τῆς ἴδιότητάς τους ὡς κοινοῦ σημείου ἀναφορᾶς γιά τὴν καθημερινή πρακτική τῶν Ἑλλήνων, συνεπάγονται ἀνάρμοστες νοοτροπίες ἥ ἀνάρμοστες, ἡθικά καὶ πολιτικά, συμπεριφορές. Οἱ μύθοι εἶναι κοινωνικά ὀλέθριοι.

Ἐτοι προσεγγίζουμε τό ἐρώτημά μας. Διότι τούτη ἡ καταδίκη τοῦ ρόλου τῶν μύθων προϋποθέτει ὅτι ὅντως τοὺς ἀναγνωρίζεται μά ἴδιάζουσα παραδειγματική λειτουργία. Ὁ μύθος εἶναι μά μυθοπλασία [fiction] μέ τὴν ἰσχυρή, τὴν ἐνεργητική σημασία τοῦ «πλαστουργῶ» ἥ, ὅπως λέει ὁ Πλάτων, τῆς «πλαστικῆς»: πρόκειται, λοιπόν, γιά μά μυθούργηση [fictionnement],

ὁ ρόλος τῆς ὅποιας ἔγκειται στήν προβολή, ἔάν ὅχι στήν ἐπιβολή, προτύπων ἥ τύπων (πρόκειται καὶ πάλι γιά τὸ λεξιλόγιο τοῦ Πλάτωνα καὶ θά δοῦμε σύντομα ποῦ καὶ πῶς θά κάνει τήν ἐπανεμφάνισή του), τύπων κατ' ἀπομόνωση τῶν ὅποιων ἔνα ἄτομο —μά πόλη ἥ ἔνας λαός στό σύνολό του— μπορεῖ νά ἀποκτήσει γνώση καὶ ταυτότητα τοῦ ἑαυτοῦ του.

Μέ ἄλλα λόγια, τό ἐρώτημα πού θέτει ὁ μύθος εἶναι τό ἐρώτημα τοῦ μυητησμοῦ, καθόσον μόνον ὁ μυητησμός εἶναι ίκανός νά διασφαλίσει μά ταυτότητα. (Τό πράττει, εἶναι ἀλήθεια, κατά παράδοξο τρόπο: δέν εἶναι ὡστόσο δυνατόν νά ὑπεισέλθουμε ἐδῶ σέ λεπτομέρειες.)¹³ Ἡ πλατωνική ὄρθοπεδική ἀναλαμβάνει λοιπόν νά ἀναμορφώσει τόν μυητησμό πρός ὄφελος μᾶς ἔλλογης, δηλαδή «λογωτῆς» (σύμφωνης πρός τόν ΛΟΓΟΝ), διαγωγῆς. Γίνεται κατανοητό λοιπόν γιατί, μέ τὴν ἴδια κίνηση, ὁ Πλάτων ὄφελει ἐπίσης νά ἀποκαθάρει τήν τέχνη, δηλαδή νά θέσει ὑπό ἀπαγόρευση καὶ νά ἀποπέμψει τέλετουργικά ἀπό τήν πόλη τήν τέχνη, δεδομένου ὅτι στόν τρόπο παραγωγῆς ἥ ἐκφορᾶς της περιλαμβάνεται ἡ ΜΙΜΗΣΙΣ: κάτι πού κατά κύριο λόγο ἰσχύει, ὅχι ὅμως ἀποκλειστικά, γιά τό θέατρο καὶ τήν τραγωδία. Ἐτοι καταδεικνύεται ἔξαλλου ὅτι τό πρόβλημα τοῦ μύθου εἶναι πάντα ἀρρηκτα συνδεδεμένο μέ αὐτό τῆς τέχνης, ὅχι τόσο ἐπειδή ὁ μύθος θά μποροῦσε

¹³ Bλ. Ph. Lacoue-Labarthe, «Diderot, le paradoxe et la *mimèsis*», στό *L'Imitation des Modernes (Typographies 2)*, La philosophie en effet/Galilée, Παρίσι 1985.

νά θεωρηθεῖ ως μά συλλογική δημουργία ή ένα συλλογικό έργο τέχνης, όσο έπειδή ο μύθος, όπως και τό έργο τέχνης πού τόν έκμεταλλεύεται, άποτελεῖ ένα οργανό τής ταυτοποιητικής διαδικασίας. Πρόκειται μάλιστα γιά τό κατεξοχήν μυμητικό οργανό.

Η γερμανική παράδοση (στήν κλασική φιλολογία, τήν αισθητική, τήν ιστορική έθνολογία κ.λπ.) θά έπι-φυλάξει σέ αύτήν τήν άναλυση μά σλως ίδιαίτερη ύποδοχή, μέ τήν προσθήκη, όπως θά δουμε, ένός στοιχείου καθοριστικής σημασίας. Γι' αύτό δέν πρέπει νά άποροῦμε όταν βλέπουμε, λόγου χάριν, κάποιον σάν τόν Τόμας Μάν, στό έγκωμό του γιά τόν Φρόντ, πού σήμανε τήν καταδίκη του άπό τούς ναζιστές (ήγουν λίγο μετά τή ρήξη του μέ τήν ίδεολογία τής «συντηρητικής έπανάστασης»), νά συγκεφαλαιώνει αύτήν τήν παράδοση άναλύοντας τόν «βίο έντός τού μυθικού στοιχείου» ως έναν «παραθεματικό βίο [en ciation]». ¹⁴ Έτσι ό αύτοχειριασμός τής Κλεοπάτρας παραβέτει –δηλαδή μιμεῖται– ένα κάποιο έπεισόδιο άπό τόν μύθο τής Ιστάρ-Αστάρτης. Όμοιως, δέν μᾶς έκπλήσσει ότι στόν Δόκτωρα Φάουστους, άναμφι-

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΝΑΖΙΣΜΟΥ

βολα ένα άπό τά καλύτερα βιβλία πού έχουν γραφτεῖ γιά τόν ναζισμό, τό θέμα πού κυριαρχεῖ είναι –δίχως νά συνυπολογίσουμε τόν μηχανισμό του πού είναι όλοφάνερα μιμητικός και άγωνιστικός– τό ζήτημα τής τέχνης και τού μύθου ίδωμένων ύπ' αύτήν άκριδως τήν όπτική γωνία.¹⁵

Άφου λάθουμε ύπ' όψιν τά παραπάνω, μποροῦμε νά άναρωτηθοῦμε γιά ποιόν λόγο μιά όλόκληρη φλέβα τής γερμανικής σκέψης, άπό τόν ρομαντισμό τουλάχιστον και έντευθεν, προσκολλήθηκε κατά προνομιακό τρόπο σέ αύτού τού είδους τήν προβληματική – μέχρι τού σημείου, όπως στήν περίπτωση τού Νίτσε, νά τήν καταστήσει κεντρική του προβληματική. Και γιατί, καθ' δλη τή διάρκεια αύτής τής διεργασίας, τούτη ή σκέψη άποδύθηκε μέ μένος –σύμφωνα, και πάλι, μέ μιάν έκφραση τού Νίτσε– στήν «άντιστροφή τού πλατωνισμού»; Γιατί ό πρύτανης Κρίκ (Krieck), λίαν έπισημος ίδεολόγος τού ναζιστικού καθεστώτος, έθεσε ώς στόχο του νά άγωνιστει κατά τής «άπωσεως τού μύθου άπό τόν λόγον [...] άπό τού Παρμενίδου μέχρι τήν σήμερον»; Και γιατί ό Χάιντεγκερ, πού ώστόσο έπαιψε άρκετά νωρίς νά βρίσκεται στήν ύπηρεσία τού έθνικοσσιαλισμού (και πρός τόν όποιο ό αύτός Κρίκ διέκειτο έχθρικά), μπόρεσε νά πει ότι «ό [όρθος] λό-

¹⁴ Στό *Noblesse de l'esprit*, μτφρ. F. Delmas, Albin Michel, Πα-ρίσι 1960. [Διάλεξη γιά τά άγδοντάχρονα τού Φρόντ πού δόθηκε στή Βιέννη τό 1936. Έλλ. έκδ. Τόμας Μάν, 'Ο Φρόντ και τό μελλον, μτφρ. Στάθη Φερεντίνου, Γκοβόστης, 'Αθήνα χ.χ. [=1939], σ. 37, μτφρ. τροποποιημένη. Η διάλεξη τού Τόμας Μάν θά οφειλε νά ξαναδιαβαστεῖ ύπό τό φῶς τού άνα χειρας κειμένου, τό όποιο έξαλλου τής οφειλει πολλαχῶς. (Σ.τ.Μ.)]

¹⁵ Τόμας Μάν, Δόκτωρ Φάουστους. 'Η ζωή τοῦ Γερμανοῦ μουσουργοῦ "Αντριαν Λέβερκουν έξιστορημένη άπό έναν φίλο, μτφρ. Θόδωρος Παρασκευόπουλος, έπιμετρο Θανάσης Χατζόπουλος, "ΟλυΨυχοπαίδη, Πόλις, 'Αθήνα 2002. (Σ.τ.Μ.)

γος, τοσοῦτον ἀπό αἰώνων μεγαλυνθείς, εἶναι ὁ πλέον ἐμμανῆς ἔχθρος τῆς σκέψεως»; «Ἡ ἀκόμα, ὅτι ἡ Ἰστορία στήν ἀπαρχή της δέν ὑπόκειται σέ μιάν ἐπιστήμη, ἀλλά σέ μά μυθολογία». ¹⁶

Σέ αὐτό τό σημεῖο δέν μποροῦμε παρά νά ἀνασυνθέσουμε ἐντελῶς σχηματικά μάν ἐπίπονη καί περίπλοκη ἀνάλυση πού θά δφειλε νά ἀναφερθεῖ σέ ἕνα ἐπακριβῶς προσδιορισμένο πεδίο ἰστορικῆς ἐρευνας — ἐκεῖ ὅπου τέμνεται ἡ Ἰστορία τῶν νοοτροπιῶν καί ἡ Ἰστορία τῆς τέχνης καί τοῦ στοχασμοῦ μέ τήν πολιτική Ἰστορία: ἔλλείψει ἄλλης ὀνομασίας, θά μπορούσαμε νά τήν ἀποκαλέσουμε Ἰστορία τῶν μυθουργήσεων [fictionnements].

Στήν ἀφετηρία, καί προκειμένου νά λεχθεῖ ἄνευ περιστροφῶν, δρίσκεται τό ἔξης: ἀπαξ καί κατέρρευσε ἡ χριστιανούσην, ἔνα φάσμα στοίχειωσε τήν Εύρωπη, τό

¹⁶ Προβλ. τήν ἔξης φράση: «Ἡ γνώση μᾶς ἀρχέγονης Ἰστορίας [Wissen von einer Ur-geschichte] δέν συνίσταται στήν ἐκσκαφή τοῦ πρωτόγονου οὔτε στή συλλογή λειψάνων. Οὔτε καί εἶναι, κατά τό ἥμισυ ἡ ἐν δλω, μά φυσική ἐπιστήμη [Wissenschaft], ἀλλά, ἐάν εἶναι κάτι ἐντέλει, εἶναι μά μυθολογία» (Martin Heidegger, *Einführung in die Metaphysik*, Max Niemeyer, Τυβίγη 1953, σ. 119). Πρόκειται γιά τήν ἐπεξεργασμένη ἔκδοση τῶν πανεπιστημακῶν παραδόσεων, ὑπό τὸν αὐτό τίτλο, τοῦ θερινοῦ ἔξαμήνου 1935 στό Πανεπιστήμιο τοῦ Φράιμπουργκ στό Μπριτιγκάου. (Ἐλλ. ἔκδοση Μάρτιν Χάιντεγκερ, *Εἰσαγωγή στή μεταφυσική, εἰσαγ., μτφρ., ἐπιλεγόμενα Χρῆστος Μαλεβίτσης, Δωδώνη, Ἀθήνα 1973, σ. 190, μτφρ. τροποποιημένη). ቩ χρήση κεφαλαίου στή λέξη «Ἰστορία» παραπέμπει ἀμεσα στή χρήση αὐτῆς τῆς λέξης ἀπό τὸν Χάιντεγκερ, ὁ ὅποιος διακρίνει μεταξύ Historie, τῆς Ἰστορίας ὡς ἐπιστήμης ἡ ἀφήγησης γεγονότων, καί Geschichte, τῆς Ἰστορίας ὡς γίγεσθαι καί γεγονότος τοῦ εἶναι. (Σ.τ.Μ.)*

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΝΑΖΙΣΜΟΥ

φάσμα τῆς μύμησης.¹⁷ «Οπερ σημαίνει πρωτίστως: τῆς μύμησης τῶν Ἀρχαίων. Εἶναι γνωστός ὁ ρόλος πού διαδραμάτισε τό πρότυπο τῆς ἀρχαιότητας (ἡ Σπάρτη, ἡ Ἀθήνα ἡ ἡ Ρώμη) κατά τήν ἴδρυση τῶν νεότερων Ἐθνικῶν Κρατῶν καί τή συγχρότηση τῆς κουλτούρας τους.¹⁸ Από τόν κλασικισμό τῆς ἐποχῆς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ἔως τό ἐπιτηδευμένα ἀρχαιοπρεπές ὑφος τοῦ 1789 ἡ τόν νεοκλασικισμό τῆς Αὐτοκρατορίας ἀπλώνεται σέ ὅλο της τό εύρος μά διεργασία πολιτικῆς ἀναδιάρθρωσης, ὅπου συντελεῖται ταυτοχρόνως μά ἐθνική ταύτιση καί μά τεχνική ὄργάνωση τῆς διακυβέρνησης, τῆς διοίκησης, τῆς ιεραρχίας, τῆς χυριαρχίας, κ.λπ.¹⁹

¹⁷ Μέ αὐτήν τήν προσφίλή στόν Λακού-Λαμπάρτ παράφραση τῆς διάσημης ρήσης τῶν Μάρκ—"Ἐγκελς ἀπό τό Κομμουνιστικό μανιφέστο, ξεχινᾶ καί τό λίγο προγενέστερο ἀπό τήν παρούσα μελέτη δοκίμου του, «Ο Hölderlin καί οι «Ἐλληνες», α' δημοσίευση στό περ. Poétique, τχ. 40, 1979· α' ἔκδοση στό *L'Imitation des Modernes (Typographies 2)*, δ.π., σ. 71-84· ἐλλ. μτφρ. B. Μπιτσώρης στό Friedrich Hölderlin, Ἐλεγεῖτες, ὑμνοι καί ἄλλα ποίηματα, προλογικό σημείωμα, μτφρ., σημειώσεις Στέλλα Γ. Νικολούδη, "Ἄγρα, Ἀθήνα 1996, σ. 213-234, μτφρ. τροποποιημένη. (Σ.τ.Μ.)

¹⁸ Γιά μά είς βάθος ἀνάλυση τῆς ἀλληλεπίδρασης μεταξύ πολιτικῆς καί καλλιτεχνικῶν κινημάτων (ἡ διαφορετικῶν στύλ) παραπέμπουμε στό διαφωτιστικό ἔργο τοῦ Jean Starobinski, 1789. *Les Emblèmes de la Raison*, Champs/Flammarion, Παρίσι 1979 (α' ἔκδ. 1973), ὅπου περιγράφεται διεξοδικά μέσω ποιῶν εἰκόνων, μύθων καί ἐμβλημάτων οι ἀνθρώποι τοῦ τέλους τοῦ 18ου αἰώνα ἐπιζήτησαν νά κατανοήσουν, ἀλλά καί νά προσανατολίσουν τόν σύγχρονό τους ιστορικό ροῦ. (Σ.τ.Μ.)

¹⁹ Σέ ὅλη τή διάρκεια αὐτῆς τῆς περιόδου, ὅπως γνωρίζουμε, ἡ Γερμανία δέν διαθέτει κράτος. Μᾶλλον ἀνταποκρίνεται περισσότερο σέ ὅ,τι περιέγραψε ὁ Ntürrenmatt (Dürrrenmatt) μέ τόν ἀκόλουθο

‘Τι’ αὐτήν ἀκριβῶς τήν ἔννοια, ἡ ἱστορική μίμηση θά ὄφειλε νά συγκαταλεχθεῖ, ὅπως τό εἶχε ἄλλωστε δια-
βλέψει ὁ Μάρκ, στό πολιτικό ἔννοιολόγιο.

Στό πλαίσιο τῆς ιστορίας αὐτῆς τῆς Εύρωπης πού εἶναι βορά στή μίμηση, τό δράμα τῆς Γερμανίας δέν ἔγκειται μόνο στό γεγονός ὅτι εἶναι κατακερματισμέ-
νη, στό βαθμό πού, ως γνωστόν, τίθεται ζήτημα ἀκό-
μα και γιά τό ἐάν ὑπάρχει μία γερμανική γλώσσα,
δεδομένου ὅτι κανένα «ἀντιπροσωπευτικό» ἔργο τέ-
χνης (ἀκόμα και ἡ Βίθλος τοῦ Λούθηρου μέ δυσκολία
μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ώς τέτοιο) δέν εἶχε κάνει ἀκόμη,
ἐν ἔτει 1750, τήν ἐμφάνισή του σέ αὐτήν τή γλώσσα.

Τό δράμα τῆς Γερμανίας ἔγκειται ἐπίσης στό ὅτι ὑφίσταται αὐτή τή μίμηση σέ δεύτερο βαθμό και στό
ὅτι εἶναι ὑποχρεωμένη νά μιμηθεῖ ἐκείνη τή μίμηση
τοῦ Ἀρχαιοπρεποῦς πού ἡ Γαλλία ἡ ἡ Ἰταλία ἔξα-
γουν ἀκατάπαυστα ἐπί δύο τουλάχιστον αἰώνες. Ἡ
Γερμανία, μέ ἄλλα λόγια, δχι μόνον στερεῖται ταυτό-
τητας, ἀλλά ἔχει ἐπίσης ἀπολέσει τήν κυριότητα τοῦ
δικοῦ της μέσου ταύτισης. Ἀπό αὐτή τήν ἀποψή, δέν
προκαλεῖ ἀπορία ὅτι ἡ Διαμάχη Ἀρχαίων και Νεοτέ-
ρων θά παραταθεῖ τόσο ὅψιμα στή Γερμανία, δηλαδή

τρόπο: «Οι Γερμανοί οὐδέποτε εἶχαν κράτος, παρά μόνον τόν μύθο
μᾶς ἀγίας αὐτοκρατορίας. Ὁ πατριωτισμός τους ὑπῆρξε ἀνέκαθεν
ρομαντικός, οὕτως ἡ ἄλλως ἀντισημιτικός, και ἐπιπλέον εὐλαβικός
και σεβαστικός ἀπέναντι στήν ἔξουσία» («Γιά τό αἰσθημα πατριω-
τισμοῦ», ἐφ. *Libération*, 19 Ἀπριλίου 1990 – μετάφραση ἐνός κει-
μένου δημοσιευμένου στό *Dokumente und Aussprachen*, Bouvier, Βόν-
νη 1989).

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΝΑΖΙΣΜΟΥ

τουλάχιστον ἔως τά πρῶτα ἔτη τοῦ 19ου αἰώνα. Και
θά μπορούσαμε νά περιγράψουμε θαυμάσια τήν ἀνάδυ-
ση τοῦ γερμανικοῦ ἔθνικισμοῦ ώς τή μακρά ιστορία
τῆς ἴδιοποίησης τῶν μέσων ταύτισης. (Ἐνδεχομένως,
αὐτό ἄλλωστε προσδιορίζει ἐν μέρει τό περιεχόμενο
τῶν «συντηρητικῶν ἐπαναστάσεων», ώς πρός τίς ὅποιες
δέν πρέπει νά λησμονεῖται τό μίσος πού ἐπέδειξαν
ἔναντι τοῦ «κοσμοπολιτισμοῦ».)

Αύτό πού στερήθηκε λοιπόν ἡ Γερμανία πρακτικῶς
εἶναι τό ὑποκείμενό της ἡ τό νά εἶναι ὑποκείμενο τοῦ
δικοῦ της γίγνεσθαι (και ἡ νεωτερική μεταφυσική, ώς
μεταφυσική τοῦ Ὑποκείμενου, δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι
περαιώθηκε στή Γερμανία). Κατά συνέπεια, αὐτό πού
θέλησε νά οἰκοδομήσει ἡ Γερμανία εἶναι ἔνα τέτοιο
ὑποκείμενο, τό προσίδιο της ὑποκείμενο. Ἐξοῦ ὁ δια-
νοητικός και αἰσθητικός βολονταρισμός της και ἐκεῖνο
τό στοιχεῖο πού ὁ Μπένγκαμιν, λίγο πρίν ἀπό τό 1930,
ἐπεσήμανε ώς μά «βούληση γιά τέχνη» μέσα στόν
ἀπόηχο τῆς ἐποχῆς τοῦ μπαρόκ, πού ἀντιπροσώπευε
στά μάτια του ὁ ἔξπρεσιονισμός. Ἐάν αὐτό πού ἀνέκα-
θεν κατέτρυχε ἡ φόβιζε τούς Γερμανούς ἥταν ὅτι δέν
θά κατορθώσουν νά γίνουν καλλιτέχνες, ὅτι δέν θά
μπορέσουν νά ἀποκτήσουν πρόσβαση στή «μεγάλη Τέ-
χνη», ἔάν στήν τέχνη τους ἡ στήν πρακτική τους
ὑπάρχει συχνά μά παρόμοια ἐκδήλωση και πληθώρα
θεωρητικῶν αἰτιολογήσεων, ὄφειλεται στό γεγονός ὅτι
τό διακύβευμα δέν ἥταν ἄλλο ἀπό τήν ταυτότητά τους
(ἡ ὁ Ἰλιγγος μπροστά στήν ἀπουσία ταυτότητας).

Ὑπάρχει ὅμως και ἔνα ἐπιπλέον στοιχεῖο: εἶναι,

άναμφισθήτητα, δυνατόν νά είπωθεī ὅτι ἀπό αὐτήν τήν ἄποψη ἔκεινο πού ἐπικράτησε στή γερμανική ιστορία είναι μά ἀνοικτήρων λογική τοῦ double bind (ἔκεινης τῆς διττῆς ἀντιφατικῆς σύζευξης [injunction], μέσω τῆς ὧποίας ὁ Μπαίτεζον (Bateson), ἀκολουθώντας σέ αὐτό τὸν Φρόντη, ἔξηγει τήν ψύχωση). Βάσει τῆς ἐπακριβοῦς σημασίας τοῦ ὄρου, ἡ ἀσθένεια πού ἀνέκαθεν ἐπαπειλοῦσε τή Γερμανία είναι ἡ σχιζοφρένεια, στήν ὧποία τόσοι ἀπό τοὺς καλλιτέχνες τῆς ἐπρόκειτο νά ὑποκύψουν.

Γιατί μά λογική τοῦ double bind; Διότι ἡ ἴδιοποίηση τοῦ μέσου ταύτισης, ταυτοχρόνως, ὀφελεῖ καί δέν ὀφείλει νά περάσει μέσα ἀπό τή μίμηση τῶν Ἀρχαίων, προπαντός δηλαδή τῶν Ἑλλήνων. Ὁφελεῖ νά τό πράξει γιατί δέν ὑπάρχει ἄλλο πρότυπο πέραν ἔκείνου τῶν Ἑλλήνων (θά θυμηθοῦμε ὅτι, ἄπαξ καί κατέρρευσε ἡ θρησκευτική ὑπερβατικότητα μαζί μέ τίς πολιτικές δομές πού τῆς ἀντιστοιχοῦσαν, ἡ γερμανική σκέψη ἥταν ἔκεινη πού διακήρυξε τόν «θάνατο τοῦ Θεοῦ» καί ὅτι ὁ κοινός ρομαντισμός θεμελιώθηκε ἐπί τῆς νοσταλγίας γιά τή μεσαιωνική χριστιανούσνη). Ὁφελεῖ νά μήν τό πράξει διότι τοῦτο τό ἐλληνικό πρότυπο εἶχε ἥδη χρησιμοποιηθεī ἀπό κάποιους ἄλλους. Μέ ποιόν τρόπο νά ἀνταποκριθεī σέ αὐτή τή διττή ἀντιφατική προσταγή;

Γιά τό σύνολο τῆς γερμανικῆς κουλτούρας θά μποροῦσαν ἐνδεχομένως νά ὑπάρξουν δύο διέξοδοι: καταρχάς μά θεωρητική διέξοδος, ἥτοι, γιά νά ἀκριβολογοῦμε, θεωρησιακή. Πρόκειται γιά τή διέξοδο τήν ὧποία προσπορίζει ἡ διαλεκτική, είναι ἡ λογική τῆς διατήρησης

Ο ΜΓΘΟΣ ΤΟΥ ΝΑΖΙΣΜΟΥ

καί τῆς κατάργησης, τῆς ἀνύψωσης σέ μά ἀνώτερη ταυτότητα καί τῆς ἐπιλυσης, ἐν γένει, τῆς ἀντίφασης. Ὁ Χέγκελ εἶναι ὁ πλέον ἐπιφανής καί (ἰσως) ὁ πλέον αὐστηρός ἐκπρόσωπός της, ἀλλά δέν μονοπωλεῖ, κατά τήν περίοδο τοῦ «θεωρησιακοῦ ἰδεαλισμοῦ», τό γενικό σχῆμα αὐτῆς τῆς λύσης. Ἐξάλλου αὐτή ἡ λύση διανοίγει ὅλως ἴδιαιτέρως τόν δρόμο στόν Μάρξ. Τούτη ἡ διαλεκτική διέξοδος ἀντιπροσωπεύει ἀναμφίβολα, ἀντιθέτως ἀπό ὅ,τι πίστευε ὁ Νίτσε (ὅ ὧποῖος εἶναι γνωστό ἐντούτοις ποῦ ὀδηγήθηκε ἀπό τήν ἐμμονή στήν ταυτότητα), μάν ἐλπίδα «ὑγείας». Δέν μποροῦμε ὡστόσο νά ἐπιμείνουμε ἐδῶ σέ αὐτήν τήν πρώτη ὁδό.

Ἄπό τήν ἄλλη μεριά, θά ὑπάρξει μά αἰσθητική διέξοδος ἡ ἡ ἐλπίδα μᾶς αἰσθητικῆς διεξόδου· καί σέ αὐτήν θά θέλαμε νά ἐπιμείνουμε γιατί δέν εἶναι ἀμοιρή εύθυνῶν γιά τήν ἐθνικοσοσιαλιστική «ἀσθένεια».

Ποιά εἶναι ἡ ἀρχή πού τή διέπει;

Πρόκειται γιά τήν ἀρχή πού προστρέχει σέ κάποιους ἄλλους «Ἑλληνες ἀπό αὐτούς πού εἶχαν χρησιμοποιηθεῖ μέχρι τότε (δηλαδή τήν ἐποχή τοῦ γαλλικοῦ νεοκλασικισμοῦ). Εἶχε ἥδη είπωθεī ἀπό τόν Βίνκελμαν (Winckelmann): «Εἶναι ἀνάγκη νά μιμηθοῦμε τούς Ἀρχαίους ὡστε, εἰ δυνατόν, νά καταστοῦμε ἀμύητοι». ²⁰ Εμενε

²⁰ J.-J. Winckelmann, *Gedanken über die Nachahmung der griechischen Werke in der Malerei und Bildhauer Kunst*, 1755. ἐλλ. ἔκδ. Σκέψεις γιά τήν μίμηση τῶν ἐλληνικῶν ἔργων στή ζωγραφική καί τή γλυπτική, μετρ. N. M. Σκουτερόπουλος, Ινδικτος, Ἀθήνα 1996, σ. 8, μετρ. τροποποιημένη. Ἡ παρούσα μετρ. ἀκολουθεῖ τήν ἐκδοχήν τῶν συγγραφέων ἡ γερμανική φράση ἔχει ὡς ἔξῆς στό πρω-

νά γνωσθεῖ τί ἀκριβῶς, ἀπό τούς Ἀρχαίους, μποροῦσε νά ἀποτελέσει ἀντικείμενο μίμησης οὕτως ὥστε νά διαφοροποιήσει ριζικά τούς Γερμανούς.

Γνωρίζουμε ότι αὐτό πού ἀνακάλυψαν οι Γερμανοί, στό λυκαυγές τοῦ θεωρησιακοῦ ἰδεαλισμοῦ καί τῆς ρομαντικῆς φιλολογίας (τὴν τελευταία δεκαετία τοῦ 18ου αἰώνα, στήν Ίένα, μεταξύ τῶν ἀδελφῶν Σλέγκελ, τοῦ Χαιλντερλιν, τοῦ Χέγκελ καί τοῦ Σέλλινγχ), ἡταν ότι στήν πραγματικότητα εἶχαν ὑπάρξει δύο Ἐλλάδες: μιά Ἐλλάδα τοῦ μέτρου καί τῆς διαφάνειας, τῆς θεωρίας καί τῆς τέχνης (μέ τήν πρωτεύουσα σημασία αὐτῶν τῶν ὅρων), τῆς «περικαλλοῦς μορφῆς» [«belle

τότυπο: «Der einzige Weg für uns, grob, ja, wenn es möglich ist, unnahmlich zu werden, ist die Nachahmung der Alten» καί σέ ἀπόδοση B. Μπιτσώρη: «Ο μοναδικός τρόπος γιά μᾶς νά γίνουμε μεγάλοι, καί μάλιστα, ἂν είναι δυνατόν, ἀμίμητοι, είναι ή μίμηση τῶν Ἀρχαίων» (B. Ph. Lacoue-Labarthe, «Ο Hölderlin καί οι Ἐλληνες», ὁ.π., σ. 214, σημ. 8). Οι Λακού-Λαμπάρτ καί Νανσύ, ὡστόσο, ἐπιλέγουν νά χρησιμοποιήσουν τή ρηματική διατύπωση «Il nous faut» γιά νά ἀποδώσουν ὄλοκληρο τό πρῶτο μέρος τῆς γερμανικῆς φράσης. Αὐτή ἡ μεταφραστική ἐπιλογή προσδιορίζει τή βούληση γιά μίμηση ὡς ἀπότοκο μᾶς ἔλλειψης, μᾶς ἀνάγκης ή μᾶς χρείας στό κέντρο τῆς γερμανικῆς παράδοσης. Μέσω τῆς μεταφραστικῆς ἐπιλογῆς ἀναδεικνύεται καί πάλι ή ἔννοια τῆς ἀρνητικότητας ὡς δρώσας δύναμης ή ὅποια διαπερνά κάθετα τή γερμανική ιστορία τῆς σκέψης. Γιά μά ἐπισταμένη ἀνάλυση τῶν συνδηλώσεων πού λαμβάνει γιά τή σκέψη τοῦ Λακού-Λαμπάρτ ή ἔννοια τοῦ il faut 6. Ph. Lacoue-Labarthe, «Il faut» (διάλεξη πού ἐκφωνήθηκε τό 1991 στό πλαίσιο τῶν Turm-Vorträge πού διοργανώνει ἡ Hölderlin-Gesellschaft στή Τυβίγγη), στό Ph. L.-L., Heidegger: *La politique du poème, La philosophie en effet/Galilée*, Παρίσι 2002, σ. 79-115. (Σ.τ.Μ.)

forme»], τῆς ἀρρενωπῆς καί ἡρωικῆς αὐστηρότητας, τοῦ νόμου, τῆς Πόλεως, τοῦ φωτός· καί μά 'Ελλάδα καταχθόνια, νυκτόβια, σκοτεινή (ἥ ὑπέρ τό δέον λαμπρή), πού είναι ή ἀρχαϊκή καί ἄγρια 'Ελλάδα τῶν πάνδημων τελετουργιῶν, τῶν αἰματηρῶν θυσιῶν καί τῶν ὄμαδικῶν ἐνθουσιασμῶν, τῆς λατρείας τῶν νεκρῶν καί τῆς Μητέρας-Γῆς – ἐν ὅλγοις, μά 'Ελλάδα μυστηριακή, ἐπί τῆς ὅποιας τό οἰκοδόμημα τῆς πρώτης Ἐλλάδας στηρίχθηκε μέ δυσκολία («ἀπωθώντας» την), καί ή ὅποια παρέμεινε ὡστόσο συνεχῶς, μέχρι τήν ὄριστική κατάρρευση, δουβά παραύσα ἴδιαιτέρως στήν τραγωδία καί τίς μυστηριακές θρησκείες. Μποροῦμε νά παρακολουθήσουμε τά ἵχνη ἐνός τέτοιου ἀναδιπλασιασμοῦ τῆς «'Ελλάδας» καθ' ὅλη τή διάρκεια τοῦ γερμανικοῦ στοχασμοῦ, ἀπό τή χαιλντερλίνεια, παραδίγματος χάριν, ἀνάλυση τοῦ Σοφοκλῆ²¹ ή τή Φαινομενολο-

²¹ Οι συγγραφεῖς ἀναφέρονται στίς «Παρατηρήσεις στήν Ἀντιγόνη» καί στίς «Παρατηρήσεις στόν Οἰδίποδα (Τύραννο)» οἱ ὄποιες συνόδευαν τίς ἀντίστοιχες μεταφράσεις τοῦ Χαιλντερλιν, πού ἐκδόθηκαν, σέ δύο τόμους, τό 1801 στή Φραγκφούρτη. Υπενθυμίζουμε ότι ὁ Λακού-Λαμπάρτ ἀναμετέφρασε στά γαλλικά τή χαιλντερλίνεια μετάφραση τῆς Ἀντιγόνης, η ὅποια ἀνέβηκε στό 'Εθνικό Θέατρο τοῦ Στρασβούργου τόν Ιούνιο τοῦ 1978 καί ἐκδόθηκε τό ἴδιο ἔτος (Hölderlin, *L'Antigone de Sophocle* συνοδεύομενη ἀπό τό «La césure du spéculatif» τοῦ Ph. Lacoue-Labarthe, Première Livraison/Bourgois, Παρίσι 1978, δίγλωσση ἐκδοση); η μετάφραση ἐπανεκδόθηκε τόν Σεπτέμβριο τοῦ 1998 συνοδεύομενη αὐτή τή φορά καί ἀπό τή μετάφραση τῶν «Παρατηρήσεων» (Hölderlin, *Antigone de Sophocle*, μετάφραση ἀπό τά γερμανικά Ph. Lacoue-Labarthe, Détroits/Bourgois, Παρίσι 1998, δίγλωσση ἐκδοση). Τόν ἴδιο μήνα ἐκδόθηκε συνοδεύομενη ἀπό τίς «Παρατηρήσεις» καί ή χαιλντερλίνεια μετάφραση τοῦ

γία τοῦ πνεύματος μέχρι τὸν Χάιντεγκερ, περνώντας ἀπό τὸ *Mutterrecht* τοῦ Μπαχόφεν (Bachofen),²² τὴν Ψυχή τοῦ Ρόντε (Rohde),²³ ἡ τὴν ἀντίθεση τοῦ ἀπολλόνειου καὶ τοῦ διονυσιακοῦ γύρω ἀπό τὴν ὁποίᾳ διαρθρώνεται ἡ Γένηση τῆς τραγωδίας.

Φυσικά ἀπλοποιοῦμε κάπως τὰ πράγματα: ὅλες οἱ περιγραφές τούτης τῆς διπλῆς Ἑλλάδας δέν συνάδουν μεταξύ τους —μακράν τούτου—, καὶ ἀπό τὸν ἔναν συγγραφέα στὸν ἄλλον οἱ ἀρχές ἀποτίμησης συνήθως ἀποκλίνουν κατά πολὺ αἰσθητό τρόπο. Ἐντούτοις ἡ (κα-

Oidipodus, ἡ ὁποία ἀνέβηκε τὸν Ἰούλιο τοῦ 1998 ἀπό τὸν θίασο τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου τοῦ Στρασβούργου στὸ Φεστιβάλ τῆς Ἀβινίον (Hölderlin, *Edipe de Sophocle*, μετάφραση ἀπό τὰ γερμανικά Ph. Lacoue-Labarthe, Détroits/Bourgois, Παρίσι 1998, δίγλωσση ἔκδοση). (Σ.τ.Μ.)

²² Τό ἔργο τοῦ Ἐλεῖτοῦ νομικοῦ καὶ ἀνθρωπολόγου Johann Jacob Bachofen (1815-1887), *Das Mutterrecht* (Μητρῶο δίκαιο). *Eine Untersuchung über die Gynaiokratie der alten Welt nach ihrer Religiösen und rechtlichen Natur* (Krais & Hoffmann, Στουτγάρδη 1861) ἀποτέλεσε θεμελιώδη συνεισφορά στὴ σύγχρονη κοινωνική ἀνθρωπολογία. Σέ αὐτό ὁ Μπαχόφεν ἀποτειράθηκε γιά πρώτη φορά νά προσάλει μιά ἐπιστημονική ιστορία τῆς οἰκογένειας ὡς κοινωνικοῦ θεσμοῦ καὶ ὑπέβαλε τὴν ὑπόθεση ὅτι τό μητρῶο δίκαιο προηγεῖται τοῦ πατρώου. Ἡ θεωρητική σκευή του στηρίζεται κατά κύριο λόγο στοὺς "Ἐλληνες καὶ Λατίνους χλασικούς, ἀποτέλεσμα τῶν περιηγήσεών του στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἰταλία, ὅπου ἐντρύφησε στή μελέτη τῶν συμβολικῶν στοιχείων τῶν ταφικῶν μνημείων. (Σ.τ.Μ.)

²³ Erwin Rohde, *Psyche: Seelenkult und Unsterblichkeitsglaube der Griechen*, J. C. B. Mohr, Φράμπουργκ στὸ Μπρίσγκαου, 1894· ἡλ. μτφρ. Ψυχή: Ἡ λατρεία τῶν ψυχῶν καὶ οἱ ἀντιλήψεις περὶ ἀθανασίας στοὺς Ἀρχαίους Ἐλληνες, μτφρ. Κατερίνα Παυλογεωργάτου, Ἰάμβλιχος, τόμ. 1, Ἀθήνα 1998, τόμ. 2, 2004. (Σ.τ.Μ.)

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΝΑΖΙΣΜΟΥ

ταχρηστική) ἀπόπειρα ἔξαγωγῆς ἐνός μέσου ὥρου —καὶ ἡ ἰδεολογία δέν θά πράξει διαφορετικά— μᾶς ἐπιτρέπει νά διατυπώσουμε τὴν ὑπόθεση ὅτι αὐτή ἡ ἀνακάλυψη συνεπιφέρει ἐν γένει ὁρισμένες κρίσιμες συνέπειες.

Θά συγκρατήσουμε τέσσερεις:

1. Τούτη ἡ ἀνακάλυψη προφανῶς ἐπιτρέπει τὴν προώθηση ἐνός καινοφανοῦς καὶ πρωτόγνωρου ιστορικοῦ προτύπου καὶ τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπό τὴν νεοκλασική Ἑλλάδα (τὴ γαλλική Ἑλλάδα καὶ ἀκόμη, παλαιότερα, τὴ ρωμαϊκή καὶ τὴν ἀναγεννησιακή Ἑλλάδα). Γεγονός πού ἐπιτρέπει σύν τῷ χρόνῳ μά ταύτιση τῆς Γερμανίας μέ τὴν Ἑλλάδα. Εἶναι ἀναγκαῖο νά σημειωθεῖ ὅτι τούτη ἡ ταύτιση ἐπρόκειτο νά θεμελιωθεῖ καταρχάς πάνω σέ μιά ταύτιση τῆς γερμανικῆς μέ τὴν ἐλληνική γλώσσα (στήν ἀφετηρία της, ὅπως εἶναι εύνόητο, πρόκειται περὶ φιλολογικῆς ὑποθέσεως).

Τοῦτο σημαίνει ὅτι θά ἥταν ἐσφαλμένο νά θεωρήσουμε κατά ἐντελῶς ἀπλουστευτικό τρόπο ὅτι ἡ ταύτιση ἔγινε, μανομιᾶς, μέ τὴν ἄλλη Ἑλλάδα, τὴ λησμονημένη καὶ μυστηριακή Ἑλλάδα: ἐν μέρει ἔτσι συνέβησαν τά πράγματα, ἔξαιτίας ὡστόσο ὁρισμένων λόγων στούς ὅποίους θά ἀναφερθοῦμε στή συνέχεια, οὐδέποτε συνέβησαν ἀποκλειστικά κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο. Ἡ ταύτιση μέ τὴν Ἑλλάδα δέν ἐκφράστηκε ποτέ κατά προνομιακό τρόπο μέ τή μορφή τῆς βακχείας.

Τοῦτο, ἀφετέρου, σημαίνει ἐπίσης ὅτι ὁ συγκεκριμένος τύπος ταύτισης, κατέξοχήν γλωσσολογικός στήν ἀφετηρία του, συνδυάστηκε ἐπακριβῶς μέ τό σύνθημα μᾶς «νέας μυθολογίας» (Χαϊλντερλιν, Χέγκελ καὶ

Σέλλινγκ τό 1795)²⁴ ή μέ τό σύνθημα τῆς ἀνάγκης οἰκοδόμησης ἐνός «μύθου τοῦ μέλλοντος» (ὁ Νίτσε, μέσω Βάγκνερ, τή δεκαετία τοῦ 1880). Στήν πραγματικότητα, ἡ ούσια τῆς ἀρχέγονης ἑλληνικῆς γλώσσας, τοῦ ΜΥΘΟΥ, συνίσταται στήν ἵκανότητά της, ὅπως καί τῆς γερμανικῆς γλώσσας, νά συμβολίζει, καί, ἐν συνεχείᾳ, στήν ἵκανότητά της νά παράγει ἡ νά διαμορφώνει «καθοδηγητικούς μύθους», γιά ἔναν λαό πού προσδιορίζεται καί ὁ ἴδιος γλωσσολογικά. Ἡ ταύτιση ὄφελει λοιπόν νά περάσει μέσα ἀπό τήν οἰκοδόμηση ἐνός μύθου, καί ὅχι μέσα ἀπό τήν ἀπλή ἐπιστροφή σέ ἀρχαίους

²⁴ Ἡ ἀναφορά τῶν τριῶν ὄνομάτων παραπέμπει στό κείμενο πού ἔγινε γνωστό ὑπό τὸν τίτλο Ἀρχαιότατο συστηματικό πρόγραμμα τοῦ γερμανικοῦ ἰδεαλισμοῦ. Τό κείμενο αὐτό, πού ἀποτελεῖ σχεδίασμα ἐνός φιλοσοφικοῦ προγράμματος, συντάχθηκε, ὡς είκάζεται, ἀπό τὸν Σέλλινγκ ὑπό τὴν ἀμεσητὴν ἐπιφροή τοῦ Χαΐλντερλιν, κατά τή διάρκεια τῆς κοινῆς τους παραμονῆς στή Στουτγάρδη τό 1795· τό κείμενο πού διαθέτουμε σήμερα είναι ἔνα ἀπόγραφο, ἀντιγραμμένο ἀπό τὸν Χέρκελ τὸν Μάρτιο τοῦ 1796 ἡ κατά τή διάρκεια τοῦ θέρους τοῦ ἴδιου ἔτους· ἀνακαλύφθηκε τό 1917 ἀπό τὸν Φρ. Ροζεντσβάϊχ (Fr. Rosenzweig) σέ ἔναν φάκελο μέ διάφορα ἔγγραφα πού ἀνήκαν κάποτε στὸν Χέρκελ. Γιά μά μετάφραση, διεξοδική ἀνάλυση καί τοποθέτηση αὐτοῦ τοῦ κείμενου στό πλαίσιο τοῦ ρομαντισμοῦ 6λ. Ph. Lacoue-Labarthe καί J.-L. Nancy μέ τή συνεργασία τῆς Anne-Marie Lang, *L'absolu littéraire. Théorie de la littérature du romantisme allemand* (Τό λογοτεχνικό ἀπόλυτο. Θεωρία τῆς λογοτεχνίας τοῦ γερμανικοῦ ρομαντισμοῦ), Poétique/Seuil, Παρίσι 1978, σ. 39-54. Τό κείμενο, ἔξ ὄσων γνωρίζουμε, δημοσιεύτηκε πρώτη φορά στά ἑλληνικά, σέ ἀδόκιμη μετάφραση, ἀποδιδόμενο στὸν Χέρκελ ὡς ἔξης: G. W. F. Hegel, «Τό ἀποκαλούμενο “Ἀρχαῖο πρόγραμμα συστήματος τοῦ γερμανικοῦ ἰδεαλισμοῦ”», εἰσαγ.-μτφρ. Βασιλῆς Νικάκης, περ. *Simplicissimus. Δελτίο παρεκβατικῶν συμπεριφορῶν, ἐκδόσεις futura, Ἀθήνα, ἄνοιξη 2003, τχ. 1, σ. 16-21.* (Σ.τ.Μ.)

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ NAZISMΟΥ

μύθους. Ἡπό τὸν Σέλλινγκ ὡς τὸν Νίτσε δέν λείπουν τά παραδείγματα τέτοιου εἶδους ἐγχειρημάτων.

Συνεπῶς, ἡ οἰκοδόμηση τοῦ μύθου θά είναι κατ’ ἀνάγκην θεωρητική καί φιλοσοφική ἡ, ἀν προτιμοῦμε, θά είναι συνειδητή, ἀκόμη καί ἂν συντελεῖται ἐντός τοῦ στοιχείου τῆς ποίησης. Θά πρέπει λοιπόν νά προσλάβει τή μορφή τῆς ἀλληγορίας, ὅπως στό *Ring*²⁵ τοῦ Βάγκνερ ἡ στόν Ζαρατούστρα τοῦ Νίτσε. "Ετοι θά μπορέσει νά γίνει κατά διαλεκτικό τρόπο ἡ ὑπέρβαση τῆς ἀντίθεσης ἀνάμεσα στόν πλοῦτο τῆς πρωτόγονης μυθικῆς παραγωγῆς (πού είναι ἀσύνειδη) καί τήν ἀφηρημένη οἰκουμενικότητα τῆς ὄρθιολογικῆς σκέψης, τοῦ Λόγου, τοῦ Διαφωτισμοῦ καί οὕτω καθεξῆς. Σύμφωνα μέ ἔνα σχῆμα πού ἀπεργάστηκε ὁ Σύλλερ στό δοκίμιο του Περί ἀφελοῦς καί συναισθηματικῆς ποίησεως,²⁶ ἡ οἰκοδόμηση τοῦ νεωτερικοῦ μύθου (ἡ τοῦ νεωτερικοῦ ἔργου τέχνης, οὕτως ἡ ἄλλως πρόκειται γιά ἔνα καί τό αὐτό) θά γίνει πάντοτε ἀντιληπτή ὡς ἀποτέλεσμα μᾶς διαλεκτικῆς διαδικασίας. Γιά αὐτόν ἀκριβῶς τόν λόγο ὅ,τι ἀποκαλέσαμε «αἰσθητική διέξοδο» δέν μπορεῖ νά διαχωριστεῖ ἀπό τή θεωρητική ἡ φιλοσοφική διέξοδο.

2. Ἡ ἴδια (διαλεκτική) λογική διατρέχει αὐτό πού θά μπορούσαμε νά ὄνομάσουμε μηχανισμό τῆς ταύτισης. 'Γι' αὐτήν τήν ἔννοια ὄφειλουμε νά κάνουμε μιά

²⁵ Richard Wagner, *Der Ring des Nibelungen* (Τό δαχτυλίδι τῶν Νημπελοῦγκεν), συγγραφή 1848-1853. (Σ.τ.Μ.)

²⁶ Βλ. Φρήντριχ Σύλλερ, Περί ἀφελοῦς καί συναισθηματικῆς ποίησεως, μτφρ. Παναγιώτης Κονδύλης, Στιγμή, 'Ιουνίος 1985. (Σ.τ.Μ.)

πολύ αύστηρή διάχριση άναμεσα στό πώς χρησιμοποιήθηκε ή μία ή ή άλλη Έλλάδα.

Η Έλλάδα τήν όποια, χάριν συντομίας, άποκαλούμε συνήθως «μουστική» δέν προσφέρει σέ γενικές γραμμές άμεσα ἔνα πρότυπο, άλλα μᾶλλον ἔνα ἀπόθεμα, τήν ιδέα τουτέστιν μᾶς ἐνέργειας ίκανης νά διασφαλίσει καί νά θέσει σέ λειτουργία τήν ταύτιση. "Έχει ἐπιφορτισθεῖ, ἐν ὅλιγοις, νά παράσχει τήν ταυτοποιό ὁναμη. Γιά αὐτόν τόν λόγο ή γερμανική παράδοση στήν ἑλληνική καί κλασική θεωρία γιά τή μυθική μίμηση, περί ΜΙΜΗΣΕΩΣ, προσθέτει —η ἀναπτύσσει μέ μεγάλη ἐπιμονή— ἐκεῖνο πού στό ἔργο τοῦ Πλάτωνα λόγου χάριν ὑπῆρχε τελικά μόνον ἐν σπέρματι, ητοι μά θεωρία τοῦ συγκερασμοῦ [fusion] ή τής μυστηριακῆς συμμετοχῆς (τής ΜΕΘΕΞΕΩΣ, ὅπως θά γράψει, σέ άλλα συμφράζόμενα, ὁ Λεβύ-Μπρύλ),²⁷ ώς πρός τήν όποια ή διονυσιακή ἐμπειρία, ὅπως τήν περιγράφει ὁ Νίτσε, προσφέρει κατά βάθος τό καλύτερο παράδειγμα.

Αύτό ὅμως δέν συνεπάγεται ότι τό πρός μίμηση πρότυπο κατάγεται άμεσα ή θεωρεῖται σάν νά ὄφειλε νά κατάγεται άμεσα ἀπό τή μυστικιστική μή-διαφοροποίηση [indifférenciation]. Αντιθέτως: κατά τή διονυσιακή διάχυση —γιά νά παραμείνουμε στόν νιτσεύκο χῶρο—, καί ώς προϊόν αὐτῆς τής διάχυσης, ἐμφανίζεται μά συμβολική εἰκόνα, πού μοιάζει, λέει ὁ Νίτσε, μέ «εἰκόνα ἐνυπνίου». Η εἰκόνα αὐτή είναι στήν

Βλ. Levy-Bruhl, *Les carnets*, PUF, Παρίσι 1949.

πραγματικότητα ή σκηνική εἰκόνα (τό θεατρικό πρόσωπο, η καλύτερα, η μορφή [figure], η Gestalt) τής ἑλληνικῆς τραγωδίας. Αναδύεται μέν ἀπό «τό πνεῦμα τής μουσικῆς» (καθώς η μουσική, ὅπως τό εἶχε κατανοήσει ἐπίσης ὁ Ντιντερό, είναι αὐτό καθαυτό τό στοιχεῖο τής διάχυσης), άλλα παράγεται διαλεκτικά ἀπό τόν ἐρωτικό ἀγώνα τής διονυσιακῆς ἀρχῆς [principle] μέ τήν ἀπολλώνεια παραστατική [figural] ἀντίσταση. Τό πρότυπο η ὁ τύπος είναι λοιπόν αὐτό τό συμβιβαστικό μόρφωμα ἀνάμεσα στό διονυσιακό καί τό ἀπολλώνειο στοιχεῖο. "Ετοι ἐρμηνεύεται ἔξαλλου ὁ τραγικός ἡρωισμός τῶν Ἑλλήνων, ὁ ὅποιος ὄφειλόταν κατά τό πλεῖστον, σύμφωνα μέ τόν Νίτσε (ἔνα μοτίβο πού δέν ἔμελλε νά λησμονήθει), στόν ἀπό βορρά ἐποικισμό τῶν Δωριέων, τῶν μόνων πού ἀποδείχθηκαν ίκανοι νά ἀντιταχθοῦν στή φθιροποιό διάλυση πού προκαλοῦσε μοιραία ὁ ἔξ ἀνατολῶν μυστικισμός.

3. Τά ἀνωτέρω παρέχουν μάν ἔξήγηση γιά τό πρόνομο πού ἀποδόθηκε, στό πλαίσιο τής γερμανικῆς προ-βληματικῆς γιά τήν τέχνη, στό θέατρο καί τό μουσικό δράμα, δηλαδή στήν ἐπανάληψη τής τραγωδίας καί τῶν τραγικῶν ἀγώνων, τῶν πλέον ίκανῶν ἀνάμεσα σέ ὅλες τίς μορφές τέχνης νά ἀποτελέσουν τή θρυαλλίδα τής διαδικασίας τής ταύτισης. Αύτος είναι ὁ λόγος πού ὁ Βάγκνερ, πολύ περισσότερο ἀπό δ, τι ὁ Γκαΐτε, θά φαντασιωθεῖ τόν ἔσυτό του ώς Δάντη, Σαΐζπηρ η Θερβάντες τής Γερμανίας. Καί γι' αὐτό θά θέσει ξεκάθαρα, μέ τήν ἴδρυση τοῦ Μπαύροντ, ἔναν πολιτικό στόχο: τήν ἐνοποίηση τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ μέσω τής ιεροτελε-

στίας και τοῦ θεατρικοῦ τυπικοῦ (ένοποίηση συγχρίσιμη μέ αὐτήν τῆς πόλης μέσα ἀπό τό τελετουργικό τῆς τραγωδίας). Κατ' αὐτήν ἀκριβῶς τῇ θεμελιώδῃ ἔννοιᾳ ὀφεῖται νά κατανοηθεῖ ἡ ἀπαίτηση ἐνός «όλικοῦ ἔργου τέχνης». Ἡ συγκεφαλαίωση δέν εἶναι μόνο αἰσθητική: εἶναι ἔνα νεῦμα πρός τήν κατεύθυνση τοῦ πολιτικοῦ.

4. Γίνεται ἵσως καλύτερα ἀντιληπτό, ἐφεξῆς, γιά ποιόν λόγο ὁ ἑθνικοσσιαλισμός δέν ἔξεφρασε ἀπλῶς, ὅπως ἐλεγε ὁ Μπένγιαμιν, μά «αἰσθητικοποίηση τῆς πολιτικῆς» (στήν ὅποια θά ἀρκοῦσε νά ἀπαντήσουμε, μπρεχτικά, μέ μά «πολιτικοποίηση τῆς τέχνης»: κάτι τέτοιο ἄλλωστε εἶναι ἀπολύτως ίχανός νά τό ἀναλάβει ἀκόμα και ἔνας ὀλοκληρωτισμός), ἀλλά ἔναν συγκερασμό τῆς πολιτικῆς και τῆς τέχνης, τήν παραγωγή τοῦ πολιτικοῦ στοιχείου ως ἔργου τέχνης. Ἡδη γιά τόν Χέγκελ ὁ ἑλληνικός κόσμος ἦταν ὁ κόσμος «τῆς πόλεως ως ἔργου τέχνης». Ὡστόσο, αὐτό πού στό ἔργο τοῦ Χέγκελ παραμένει ἔξαρτημένο ἀπό τόν πρῶτο ἀπό τούς δύο τύπους ἀναφορᾶς στήν Ἐλλάδα και δέν προσφέρει, ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἔδαφος σέ καμία μιμητική πρόταση, ὑποσκελίζεται ἐφεξῆς ἀπό τόν δεύτερο τύπο ἀναφορᾶς και γίνεται μά πρόσκληση ἡ μά προτροπή γιά παραγωγή. Ὁ ναζιστικός μύθος, ὅπως τό κατέδειξε μέ ἀξιοθαύμαστο τρόπο ὁ Σύμπερμπεργκ (Syberberg) (δίχως τό Χίτλερ, μά ταινία ἀπό τή Γερμανία, ἡ ἀνάλυση πού ἐπιχειροῦμε ἐδῶ δέν θά ἦταν δυνατή),²⁸ συνίσταται στήν οίκοδόμηση, τή δια-

Αὐτό δέν σημαίνει ὅτι ἀκολουθοῦμε τόν Σύμπερμπεργκ στίς

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΝΑΖΙΣΜΟΥ

μόρφωση και τήν παραγωγή τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ ἐντός ἐνός, μέσω ἐνός και ὡς ἔργου τέχνης. Στοιχεῖο πού ἐνδεχομένως τόν διακρίνει ριζικά ἔξισου ἀπό τή μόλις προαναφερθεῖσα ἑγελιανή ἀναφορά, ὅσο και ἀπό τό ἀπλό αἰσθητικό «παράθεμα» πού προσιδιάζει στή γαλλική Ἐπανάσταση και τήν Αὐτοκρατορία (τό συγκεκριμένο μαζικό φαινόμενο ὡστόσο τότε ἀρχιζε νά ξεπροβάλλει) ἡ ἀκόμα και ἀπό τόν ιταλικό φασισμό.

· Η οίκοδόμηση τοῦ ναζιστικοῦ μύθου

Τήρε ἡ ὥρα νά μᾶς ἀπασχολήσει αὐτό καθαυτό τό περιεχόμενο τοῦ ναζιστικοῦ μύθου. Σύμφωνα πρός ὅ,τι προηγήθηκε, δέν πρόκειται νά γίνει λόγος τόσο (ἢ τόσο λίγο) γιά κάποιους διαθέσιμους μύθους πού χρησιμοποίησε ὁ ναζισμός, ὅσο γιά τήν οίκοδόμηση ἐνός νέου μύθου, μά οίκοδόμηση κατά τήν ὅποια ἡ ιστορία πού μόλις μνημονεύσαμε τίθεται ἐν ἔργῳ ἡ, ἀκριβέστερα, ἀποπειρᾶται νά προβληθεῖ ἡ ἴδια ως ἀρτιωμένο ἔργο.

Τής οίκοδόμησης τούτου τοῦ μύθου εἶχε προηγηθεῖ, ἀπό τά τέλη τοῦ 19ου αἰώνα, και ὅχι μόνο στή

πρόσφατες ἔμπλεες νοσταλγίας (κατά τόν πλέον προσήκοντα νεορομαντισμό) φιλοτρωσιές δηλώσεις του, οἱ ὅποιες δυστυχῶς γιά ἀκόμη μά φορά ἦταν και ἀντισημιτικές. [Τό Hitler, ein Film aus Deutschland, τετραλογία, συνολικῆς διάρκειας 437' προβλήθηκε πρώτη φορά τό 1977· στήν ταινία ἡ ιστορία τῆς Γερμανίας ἀνατέμνεται μέσα ἀπό τήν τέχνη της (και τούς μύθους της). Βλ. τό φυλλάδιο Syberberg. A Filmmaker from Germany, πού ἔξέδωσε ἐπ' εύκαιρία τῆς ἀναδρομικῆς παρουσίασης τῶν ταινιῶν του τό Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου τοῦ Ἐδιμβούργου τό 1992. (Σ.τ.Μ.)]

Γερμανία, μιά άδρομερώς προσχεδιασμένη οίκοδόμηση του μύθου της άριας φυλῆς.²⁹ Δέν είναι ώστόσο δυνατόν νά έπανέλθουμε έδω σέ αυτό τό θέμα. Έκεινο που διφεύλει νά προσελκύσει τό ένδιαφέρον μας είναι ή ολως συγκεκριμένη οίκοδόμηση του ναζιστικού μύθου, δηλαδή ή οίκοδόμηση έκεινου που δέν άντιπροσωπεύει τόν μύθο τῶν ναζιστῶν, ἀλλά τόν ναζισμό, τόν ίδιο τόν έθνικοσσιαλισμό ως μύθο. Τό χαρακτηριστικό τοῦ

²⁹ Στά καθ' ήμας τά πρῶτα ἵνην τῶν συζητήσεων περί ἄριας φυλῆς ἀνιχνεύονται, σύμφωνα μέ τή Συναγωγή τοῦ Κουμανούδη, τό 1863 ὅταν «ὁ Ἡρ. Βασιάδης ἐν τῷ Ἐλληνικῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ Κωνσταντινουπόλεως ἐπρότεινε (διά τοῦ Ἰσως) τά ὄνόματα Ἀριο'Ιαπέτειος, Ἀριο'Ιαπετίδαι καὶ Ἀριο'Ιαπετικός ως καλλίονα καὶ ὄρθιτερα ἀντί τῶν ἸνδοΕυρωπαϊκός καὶ ἸνδοΓερμανικός». ὁ ὄρος Ἰνδοευρωπαϊκός ἔχει ἥδη κάνει τήν ἐμφάνισή του τό 1859. Τό 1873 ἐμφανίζεται, σύμφωνα πάντα μέ τή Συναγωγή, καὶ τό ἐθνικό ὄνομα Ἀρυοί (μέ ύψιλον, ἐκ τοῦ Aryas). Οι συζητήσεις περί ἄριας η Ἰνδοευρωπαϊκῆς φυλῆς σχετίζονται ἀμεσα μέ αὐτές περί τῆς κατάταξης καὶ ιεράρχησης τῶν διαφόρων φύλων καὶ φύλων στήν ὅποια ἐπιδόθηκε μέ ζέση μιά —ταχέως ἀναπτυσσόμενη, ἐν μέσω τῆς εὐρύτερης ἀνάπτυξης τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν στό δεύτερο ἥμισυ τοῦ 19ου αἰώνα— ἐπιστήμη, η ἀνθρωπολογία η ἐθνολογία (παρακλάδι τῆς ὅποιας είναι, μεταξύ ἀλλων, η γλωσσολογία). μέσα ἀπό αὐτήν τήν ἐπιστήμη καὶ τή θεωρία πού τήν ὑποστηρίζει (ἥγουν τή «θεωρία τῆς ἔξελιξης», τή θεωρία τῆς «προόδου», τόν κοινωνικό ντετερμηνισμό), ξεπήδησε η ιδεολογία τοῦ φυλετισμοῦ, ητοι τοῦ ρατσισμοῦ ἐν γένει. Τό θεμελιώδες ἔργο όπου προβάλλεται γιά πρώτη φορά ἐν ἔκτάσει αὐτή η ιδεολογία είναι τό *Essai sur l'inégalité des races humaines* (Δοκίμιο περί τῆς ἀνισότητος τῶν ἀνθρώπινων φύλων, 4 τόμοι, 1853-1855) τοῦ Γάλλου ἐθνολόγου καὶ κοινωνικοῦ διανοητή Γκομπινώ (Comte de Gobineau). τό ἔργο αὐτό ἐπηρέασε τόν Βάγκνερ καὶ τόν Νίτσε, καὶ μέσω ρατσιστῶν διανοητῶν τοῦ 20ου αἰώνα, ὥπως ὁ Τσάμπερλαιν (H. S. Chamberlain), τόν Χίτλερ καὶ τούς λοιπούς ἐπιγόνους. (Σ.τ.Μ.)

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΝΑΖΙΣΜΟΥ

ναζισμοῦ (καὶ ἀπό πολλές ἀπόψεις τοῦ ἴταλικοῦ φασισμοῦ) είναι ὅτι πρόβαλε τό ίδιο τοῦ τό κίνημα, τήν ίδια τοῦ τήν ιδεολογία καὶ τό ίδιο τοῦ τό κράτος ως τήν ἔμπρακτη πραγμάτωση ἐνός μύθου η ώς ἔναν ζῶντα μύθο. "Οπως λέει ὁ Ρόζενμπεργκ (Rosenberg): ὁ 'Οντίν είναι νεκρός, ώστόσο κατά ἔναν ἄλλον τρόπο, ώς ούσια τῆς γερμανικῆς ψυχῆς, ὁ 'Οντίν ἀνασταίνεται μπροστά στά μάτια μας.

Θά ἐπιχειρήσουμε νά ἀνασυστήσουμε αὐτήν τή διαδικασία οίκοδόμησης μέσα ἀπό τόν Μύθο τοῦ 20ου αἰώνα τοῦ Ρόζενμπεργκ³⁰ καὶ τό *Mein Kampf* τοῦ Χίτλερ.³¹ Τά κατατάσσουμε μέ αὐτή τή σειρά, μολονότι τό πρῶτο ἐκδόθηκε τό 1930, ἐνῶ τό δεύτερο τό 1927, ἐπειδή τό δεύτερο, στήν πλέον ἅμεση ἐκδοχή του ἀντιπροσωπεύει, ὥπως είναι εὔλογο, τό πρόγραμμα πού τέθηκε πράγματι σέ ἐφαρμογή. Τό βιβλίο τοῦ

³⁰ Alfred Rosenberg, *Der Mythos des 20. Jahrhunderts. Eine Wertung der seelisch-geistigen Gestaltenskämpfe unserer Zeit*, Hoheneichen, Μόναχο 1930. (Σ.τ.Μ.)

³¹ Οι μεταφράσεις τῶν ἀποσπασμάτων δέν ἔγινε προσπάθεια νά παραδηλθοῦν μέ τήν πρώτη ἐλληνική ἐκδοση, η ὅποια είναι μεταφρασμένη ἀπό πλήρη, μή συντομευμένη, γερμανική ἐκδοση τοῦ 1942. Βλ. Adolf Hitler, 'Ο Ἄγων μου, εἰσαγ.-κριτική Ήλιας Τσιριμώκος, 'Ηλιας Ήλιού, μτφρ. Ἀνδρέας Πάγκαλος-Δημήτρης Π. Κωστελένος, 'Αντιφασιστική Βιβλιοθήκη/Ζάρβανος, 'Αθήνα 1961, ἀρ. 1, τόμ. I, σ. 90+368, τόμ. II, σ. 16+416. Σημειωτέον ὅτι στίς μετέπειτα ἐλληνικές ἀνατυπώσεις τῆς μετάφρασης αὐτῆς (Δαρεμᾶς καὶ ἄλλοι) ὑπάρχει μιά ἀργή ἀλλά σταθερή μετατόπιση τῆς στόχευσης τῆς ἐκδοσης: ἀπό τόν «ἀντιφασιστικό-δημοκρατικό» χαρακτήρα τῆς πρώτης ἐκδοσης ἔχουμε ὁδηγηθεῖ στόν ἀπροκάλυπτα νεοναζιστικό χαρακτήρα τῶν τελευτῶν. (Σ.τ.Μ.)

Ρόζενμπεργκ άπεναντίας άποτελεῖ ἔνα ἀπό τά πλέον διάσημα θεωρητικά παραχολουθήματα αὐτοῦ τοῦ προγράμματος. Δέν ύπηρξε τό μόνο καὶ δέν γνώρισε ἔξαλλου ἀμέριστη ἀποδοχή ἀπό ὅλους τούς ναζιστές (ἰδίως ὅσον ἀφορᾶ τὴν ἀντιχριστιανική του δριμύτητα). Ἡ ἀνάγνωσή του ὅμως στὴν πράξη ύπηρξε ὑποχρεωτική· ἡ ἔκδοση πού χρησιμοποιοῦμε, τοῦ 1934, εἶναι ἡ τεσσαρακοστή δεύτερη καὶ ἀντιστοιχεῖ σε 203.000 ἀντίτυπα... (Ἄληθεύει βέβαια ὅτι ἡ ἔκδοση τοῦ *Mein Kampf* μέ τὴν ὁποία ἐργαστήκαμε, ἡ ἑκατοστή ὄγδοη-κοστή τέταρτη τοῦ 1936, ἀντιστοιχεῖ σε 2.290.000 ἀντίτυπα...)

Θά ἡταν εὔκταῖο νά εἴχαμε χρόνο νά ἀσχοληθοῦμε μέ τό ὑφος (έάν δύναται νά λεχθεῖ) αὐτῶν τῶν βιβλίων πού ἀπό ἀρκετές ἀπόψεις παρουσιάζουν ὄμοιότητες. Βάσει τοῦ τρόπου μέ τὸν ὅποιο ἔχουν συνταχθεῖ ὅσο καὶ τῆς γλώσσας πού χρησιμοποιοῦν, τά δύο βιβλία μετέρχονται πάντοτε μιά συσσώρευση καταφάσεων καὶ ποτέ, ἡ ἐλάχιστα, κάποια ἐπιχειρηματολογία. Πρόκειται γιά ἔνα, συνήθως προχειρολόγο, ἀράδιασμα ἀποδεῖξεων (ώς τέτοιες τουλάχιστον παρουσιάζονται) καὶ ἀόκνως ἐπαναλαμβανόμενων βεβαιοτήτων. Σφυρηλατοῦμε μιάν ἰδέα, τὴν ύποστηρίζουμε μέ ὄτιδήποτε φαίνεται νά ἔρχεται πρός ἐπίρρωσή της, δίχως νά προδοῦμε σε ἀναλύσεις, δίχως συζήτηση τυχόν ἀντιρρήσεων, δίχως νά δίδονται παραπομπές. Δέν ύφισταται οὕτε γνώση πρός στοιχειοθέτηση, οὕτε σκέψη πρός κατάκτηση. Διακηρύσσεται μονάχα μιά ἥδη κεκτημένη καὶ πλήρως διαθέσιμη ἀλήθεια. "Ηδη σε αὐτό

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΝΑΖΙΣΜΟΥ

τό ἐπίπεδο, ἐκφράζεται ἐντέλει ρητά ἡ προτίμηση, ὅχι πρός ἔναν οίονδήποτε λόγο, ἀλλά πρός ἔνα εἶδος μυθικῆς ἐκφορᾶς, πού δέν εἶναι ἐντούτοις ποιητικό, ἀλλά ἀντλεῖ ὅλα του τὰ μέσα ἀπό τὴν γυμνή καὶ ἀναπόδραστη δύναμη τῆς αὐτοκατάφασής του.

Αύτό εἶναι τό «ύφος» πού ἀναλογεῖ στή «σκέψη» τοῦ μύθου τήν ὅποια προτείνει ὁ Ρόζενμπεργκ. Γιά τόν ὅποιο Ρόζενμπεργκ ἐντέλει ὁ μύθος δέν εἶναι πρωτίστως τό ἴδιαίτερο μόρφωμα πού χαρακτηρίζουμε μέ αὐτή τή λέξη, δηλαδή τό μόρφωμα μιᾶς ἀφήγησης πού συμβολίζει μιάν ἀπαρχή. Οι μυθικές ἀφηγήσεις ἀνήκουν στή μυθολογική ἐποχή, δηλαδή, γιά τόν Ρόζενμπεργκ, σε μιά παρωχημένη ἐποχή, ὅπου ἐπικρατοῦσε ἔνας «ἀμέριμνος ἐπισυμβολισμός τῆς φύσης» (σ. 219). "Οπως κάθε καλός καὶ διακατεχόμενος ἀπό ἐπιστημονισμό θετικιστής ἡ Aufklärer —καὶ ἐκ τούτου, ὅχι καὶ πολύ ρομαντικός—, ὁ Ρόζενμπεργκ κρίνει τήν ἐποχή αὐτή ὡς πρωτόγονη καὶ ἀφελή. "Ετοι ἐπικρίνει ἐκείνους πού ἐπιθυμοῦν νά ἐπιστρέψουν στίς γερμανικές πηγές τῆς μυθολογίας (εἶναι ἀπώλεια χρόνου νά ἐπιζητοῦμε μιά ἐπιστροφή στήν "Ἐντα, γράφει στήν ἴδια σελίδα). Ἡ θρησκεία τοῦ Βοτάν εἶναι νεκρή, ὅφειλε νά πεθάνει (βλ. σ. 6, 14, 219). 'Ο μύθος λοιπόν δέν εἶναι τό μυθολογικό στοιχεῖο. 'Ο μύθος κατά κύριο λόγο εἶναι μιά δύναμη, παρά ἔνα πράγμα, ἔνα ἀντικείμενο ἡ μιά ἀναπαράσταση.

'Ο μύθος γίνεται ἔτοι ἡ δύναμη τῆς συγκέντρωσης τῶν θεμελιωδῶν ροπῶν καὶ κατευθύνσεων κάθε ἀτόμου ἡ λαοῦ, ἡ δύναμη μιᾶς ὑπόγειας, μή ὄρατῆς, μή

έμπειρικής ταυτότητας. Κάτι πού όφελει νά κατανοθεῖ προπαντός σέ ἀντίθεση πρός τή γενική, ἀπενσαρχωμένη, ταυτότητα ἐκείνου πού ὁ Ρόζενμπεργκ κατονομάζει ως «ἀπολυτότητες ἄνευ περιορισμῶν» (σ. 22), οι ὅποιες εἶναι τό σύνολο τῶν Θεῶν ἢ τό σύνολο τῶν Ὑποκειμένων τῆς φιλοσοφίας, ἢ ἀπολυτότητα τοῦ Ντεκάρτ, ὃσο καί ἐκείνη τοῦ Ρουσσώ ἢ τοῦ Μάρξ. Ἀπέναντι σέ τοῦτες τίς διαλυμένες μέσα στήν ἀφαίρεση ταυτότητες, ὁ μύθος ὥριζει τήν ταυτότητα ως καθαρή διαφορά καί ως κατάφαση αὐτῆς τῆς διαφορᾶς.

Ωστόσο ὥριζει ἀκόμη, καί καταρχάς, αὐτήν τήν ταυτότητα ως τήν ταυτότητα ἐνός πράγματος τό ὅποιο δέν εἶναι δεδομένο οὔτε ως γεγονός οὔτε ως λόγος [discours], ἀλλά ἀποτελεῖ ἀντικείμενο ἐνός ὄνειρου. Ἡ δύναμη τοῦ μύθου εἶναι κατά κύριο λόγο ἡ δύναμη τοῦ ὄνειρου, τῆς προβολῆς μιᾶς εἰκόνας μέ τήν ὅποια ταυτιζόμαστε. Τό ἀπόλυτο δέν μπορεῖ στήν πραγματικότητα νά εἶναι κάτι πού τίθεται ἔξω ἀπό μένα, ἀποτελεῖ τό ὄνειρο μέ τό ὅποιο μπορῶ νά ταυτιστῶ. Καί ἂν σήμερα, γράφει ὁ Ρόζενμπεργκ, ὑπάρχει μιά «μυθική ἀφύπνιση», σημαίνει ὅτι «ἀρχίζουμε καί πάλι νά ὄνειρεύομαστε τά ἀρχέγονα ὄνειρά μας» (σ. 446). Στό ἀρχέγονο ὄνειρο δέν ἔχουμε νά κάνουμε οὔτε μέ τόν Βοτάν οὔτε μέ τή Βαλχάλα, μυθολογικές καί ξεθωριασμένες μορφές τοῦ ὄνειρου, ἀλλά μέ τήν ἴδια τήν ούσια τοῦ ἐν λόγῳ ὄνειρου. Θά δοῦμε ἐντός ὀλίγου τί ἀκριβῶς ἀφορᾶ αὐτή ἡ ούσια, προαναγγέλλεται ώστόσο ἥδη μέ τήν ἀκόλουθη φράση:

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΝΑΖΙΣΜΟΥ

Οι Βίκινγκς δέν ἥταν μονάχα πολεμιστές καί κατακτητές ὅπως τόσοι ἄλλοι, ἀλλά ὄνειρεύονταν τιμή καί κράτος, νά κυριαρχήσουν καί νά δημιουργήσουν. (αὐτόθι)

‘Ωστόσο, διευκρινίζει ὁ Ρόζενμπεργκ, ἡ ἴδια ἡ Γερμανία δέν ἔχει προλάβει νά ὄνειρευτεῖ, δέν ἔχει ἀκόμη ὄνειρευτεῖ τό δικό της ὄνειρο. Παραθέτει ἀπό τόν Λαγκάρντ (Lagarde): «Ούδεποτε ὑπῆρξε γερμανικό κράτος». ³² Ἐπίσης δέν ὑπῆρξε ἀκόμη μυθική ταυτότητα, δηλαδή μιά ἀληθινή –καί ισχυρή– ταυτότητα γά τή Γερμανία.

‘Εποι ἡ ἀλήθεια τοῦ μύθου συνίσταται σέ δύο τινά:

1. Στήν πίστη [croyance]: αὐτό πού κάνει ἀληθινό τόν μύθο εἶναι ἡ προσχώρηση ἐκείνου πού ὄνειρεύεται στό ὄνειρό του. «Ἐνας μύθος δέν εἶναι ἀληθινός παρά μόνο ὅταν κυριεύσει ἐξ ὀλοκλήρου τόν ἄνθρωπο» (σ. 521). Ἀπαιτεῖται μιά ὀλική πίστη, μιά ἄμεση καί ἄνευ ἐπιφυλάξεων προσχώρηση στή μορφή [figure] πού ὄνειρευτήκαμε, ὥστε ὁ μύθος νά μπορέσει νά γίνει αὐτό πού εἶναι, ἡ ἀκόμη, ἂν μπορεῖ νά λεχθεῖ, νά ἀποκτήσει μορφή τούτη ἡ μορφή. Ως ἐκ τούτου προκύπτει ἡ βαρύνουσα συνέπεια ὅτι, γιά τούς κατ’ αὐτό τό νόημα «πιστούς», ἡ καθυπάταξη τοῦ λαοῦ στήν πίστη, τό συμβολικό-μυθικό σφυροκόπημα, δέν ἀποτε-

³² Ο Λαγκάρντ (1827-1891), μελετητής τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν καί τῆς Βίβλου, ἀνέπτυξε τήν ἀντισημιτική του θεωρία ἐξίσου στά ἐπιστημονικά καί πολιτικά του γραπτά. Ὑποστήριξε ὅτι ἡ Γερμανία ὄφειλε νά δημιουργήσει μιά «έθνική» ἐκδοχή τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀποκαθαρμένη ἀπό σηματικά στοιχεῖα. Θεωρεῖται ὅτι ἐπηρέασε ἄμεσα τόν Ρόζενμπεργκ. (Σ.τ.Μ.)

λεῖ μονάχα μά ἀποτελεσματική τεχνική, ἀλλά ἔξισου ἅνα μέτρο ἀληθείας. (Εἶναι γνωστές ἄλλωστε οἱ σελίδες ὅπου ὁ Χίτλερ ἐκθέτει τὴν ἀναγκαιότητα τῆς μαζικῆς προπαγάνδας.)

2. Στὸ στοιχεῖο ἐκεῖνο πού προσδιορίζει ὅτι, φύσει καὶ θέσει, ὁ μύθος ἡ τὸ ὄνειρο, ὄφειλουν νά ἐνσαρκώσουν κάποια μορφή ἡ κάποιον τύπο. Μύθος καὶ τύπος εἶναι ἀδιαχώριστοι. Γιατί ὁ τύπος εἶναι ἡ πραγμάτωση τῆς μοναδικῆς ταυτότητας πού κομίζει τὸ ὄνειρο. Εἶναι συνάμα τὸ πρότυπο τῆς ταυτότητας καὶ ἡ ἀναπαριστώμενη, ἐμπρακτη, σχηματισμένη πραγματικότητά της.

Μέ αὐτὸν τὸν τρόπο φτάνουμε σέ ἅνα οὐσιαστικό ἐπεισόδιο κατά τὴν οἰκοδόμηση τοῦ μύθου:

‘Ο Ρόζενμπεργκ διακηρύσσει: «Ἡ ἐλευθερία τῆς ψυχῆς εἶναι Gestalt...» (σ. 529) (σχῆμα, μορφή [figure], μόρφωμα [configuration], τουτέστιν δέν εἶναι καθόλου κάτι τὸ ἀφηρημένο, τὸ γενικό, ἀλλά ἡ ἵχανότητα ἀπόδοσης μορφῆς [mettre en figure], ἐνσάρκωσης). «Ἡ Gestalt ὄριοθετεῖται πάντοτε μέσω τῆς πλαστικῆς...» (ἡ οὐσία τῆς ἔγκειται στὸ ὅτι διαθέτει ἅνα σχῆμα, στὸ ὅτι διαφοροποιεῖται· τὸ «ὅριο» ἐδῶ εἶναι τὸ ὄριο πού ἀποσπᾶ μά μορφή ἀπό ἅνα φόντο, πού ἀπομονώνει καὶ κάνει εὐδιάκριτο ἅνα τύπο). «Ἄυτή ἡ ὄριοθετηση ρυθμίζεται ἀπό τή φυλή...» (ἔτσι καταλήγουμε στὸ περιεχόμενο τοῦ μύθου: ἡ φυλή εἶναι ἡ ταυτότητα μᾶς μορφοποιητικῆς δύναμης, ἑνός μοναδικοῦ τύπου· ἡ φυλή εἶναι φορέας ἑνός μύθου). «Ομως αὐτή ἡ φυλή εἶναι ἡ ἔξωτερη μορφή μᾶς προσδιορισμένης ψυχῆς».

Τοῦτο τό τελευταῖο χαρακτηριστικό ἀποτελεῖ ἅνα λαϊτμοτίφ γιά τὸν Ρόζενμπεργκ, καὶ τό συναντάμε ἔνα, κατά τό μᾶλλον ἡ ἥττον ρητά διατυπωμένο, σέ ὄλόκληρο τό ἔργο τοῦ Χίτλερ: μά φυλή εἶναι μά ψυχή, καὶ ὑπό ὄρισμένες συνθῆκες, μά ἰδιοφυής ψυχή (MK, σ. 321), στὸ ἔσωτερικό τῆς ὅποιας ἐν πάσῃ περιπτώσει ὑφίστανται ἐπίσης ἀτομικές διαφορές καὶ ἰδιοφυῆ ἀτομα πού ἐκφράζουν ἐντελέστερα ἡ μορφοποιοῦν ἐντελέστερα τὸν τύπο. Αὐτό σημαίνει ἀσφαλῶς ὅτι μά «φυλή» εἶναι προπαντός ἡ διέπουσα ἀρχή καὶ ὁ τόπος μᾶς μυθικῆς δύναμης. ‘Εάν ὁ μύθος τοῦ ναζισμοῦ προσδιορίζεται πρωτίστως ὡς ὁ μύθος τῆς φυλῆς, αὐτό συμβαίνει διότι εἶναι ὁ μύθος τοῦ Μύθου, δηλαδή ὁ μύθος τῆς δύναμης πού δημιουργεῖ τὸν μύθο ἐν γένει. ‘Ως ἔάν οἱ φυλές καθεαυτές νά ἥταν, πρωταρχικά, οἱ τύποι, τούς ὅποιους ὄνειρεύτηκε μά ἀνωτέρα δύναμη. ‘Ο Ρόζενμπεργκ παραθέτει καὶ πάλι τὸν Λαγκάρντ: «τά ἔθνη εἶναι σκέψεις τοῦ Θεοῦ».

Αὐτήν ἀκριβῶς τὴν ἀρχή πού διέπει τὸν τύπο ὡς μοναδική, ἀπόλυτη καὶ συγκεκριμένη ταυτότητα, ὡς ἐπιτέλεση τοῦ μύθου, ὁ Χίτλερ ἐπιχειρεῖ μέ κόπο νά τὴν αἰτιολογήσει —καὶ τὴν ἀντιπαρέρχεται μέ μεγάλη σπουδή ἄλλωστε, καθώς ἀμφιβάλλει κατά βάθος γιά τὴν ὑπαρξη μᾶς ἀληθινά θετικῆς αἰτιολόγησης— ἐπικαλούμενος τό παράδειγμα τῶν ζωικῶν εἰδῶν στά ὅποια παρατηρεῖται ἐνδογαμία, τὴν ἴδια στιγμή πού τά νόθα εἶναι «ἐκφυλισμένα».

‘Ως πρός αὐτό εἶναι ἀναγκαιό νά τονίσουμε ὅτι ὁ Έβραῖος δέν εἶναι ἀπλῶς μά κακή ράτσα, ἔνας ἐλατ-

τωματικός τύπος: είναι ό ἀντι-τύπος, ό κατεξοχήν νόθος. Δέν διαθέτει προσίδια κουλτούρα, λέει ό Χίτλερ, ούτε κάν προσίδια θρησκεία, καθόσον ό μονοθεϊσμός είναι προγενέστερος ἀπό τόν Ἐβραῖο. 'Ο Ἐβραῖος δέν διαθέτει Seelengestalt (σχῆμα ἡ μορφή ψυχῆς), καί συνεπῶς ούτε Rassengestalt (σχῆμα ἡ μορφή φυλῆς): τό σχῆμα του είναι ἄμορφο. Είναι ό ἀνθρωπος τῆς οἰκουμενικῆς ἀφαίρεσης, σέ ἀντιδιαστολή πρός τόν ἀνθρωπο μέ τή μοναδική καί συγκεκριμένη ταυτότητα. 'Ο Ρόζενμπεργκ διευχρινίζει ἔξαλλου ὅτι ό Ἐβραῖος δέν είναι ό «ἀντίποδας» ἐκείνου πού μετέχει στή γερμανικότητα, ἀλλά ἡ «ἀντίφασή» του, κάπι πού ἀναμφίβολα σημαίνει ὅτι δέν είναι ἔνας ἀντίθετος τύπος, ἀλλά ἡ ἴδια ἡ ἀπουσία τύπου, ἀντιπροσωπεύει ἔναν κίνδυνο πού ἐλλοχεύει σέ ὅλες τίς ἐπιμειξίες, οἱ ὅποιες συνιστοῦν ἐπίσης παρασιτισμό.

Τίθεται ἔτσι ἐν ἔργω ἔνας μηχανισμός πού μπορεῖ νά περιγραφεῖ μέ τόν ἀκόλουθο τρόπο:

1. Είναι ἀνάγκη νά ἀφυπνιστεῖ ἡ δύναμη τοῦ μύθου ἀπέναντι στό ἀνυπόστατο τῶν οἰκουμενικῶν ἀφαίρεσεων (τῆς ἐπιστήμης, τῆς δημοκρατίας, τῆς φιλοσοφίας) καί μπροστά στήν κατάρρευση (πού ὀλοκληρώθηκε μέ τόν πόλεμο τοῦ '14-'18) τῶν δύο πίστεων τῆς νεότερης ἐποχῆς: τοῦ χριστιανισμοῦ καί τῆς πίστης στήν ἀνθρωπότητα (οἱ ὅποιες είναι ἀναμφίβολα, ἀν καί ό Ρόζενμπεργκ δέν τό λέει, μύθοι ἐκφυλισμένοι, καί ἐνδεχομένως «ἔξιουδαισμένοι», σέ κάθε περίπτωση ἀναιμικοί, προσιδιάζοντες στήν ἐποχή πού ἀπώλεσε τό νόημα τῆς φυλῆς, τό νόημα τοῦ μύθου).

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ NAZISMΟΥ

2. Είναι ἀνάγκη λοιπόν νά ἀφυπνιστεῖ ἡ δύναμη τῆς φυλῆς ἡ τοῦ λαοῦ, ἡ völkisch³³ δύναμη ἡ ὅποια θά χαρακτηριστεῖ ἀκριβῶς ὡς ἡ ισχύς πού παράγει ἡ μορφοποιεῖ τόν μύθο, καί ὡς ἐνεργοποίησή του, δηλαδή ὡς ἡ ἐνεργός προσχώρηση τοῦ λαοῦ στόν δικό του μύθο. Τούτη ἡ προσχώρηση λαμβάνει ἀπό τοῦδε καί στό ἔξης τό προσωνύμιο «μυστική», προσωνύμιο μέ τό ὅποιο ό Ρόζενμπεργκ θέλει νά σημάνει, πέρα ἀπό μιάν ἀπλή δοξασία, τήν καθολική συμμετοχή στόν τύπο. Γράφει ἔτσι, λόγου χάριν, τά ἔξης:

ὅ δίος μᾶς φυλῆς, ἐνός λαοῦ δέν είναι μιά φιλοσοφία πού ἔκτισται βάσει λογικῶν σχέσεων ούτε μιά διαδικασία πού ἀναπτύσσεται σύμφωνα μέ τούς φυσικούς νόμους, ἀλλά ὡς σηματισμός μᾶς μυστικῆς συνθέσεως. (σ. 117)

Γί' αὐτό, ἐπέκεινα τῆς φιλοσοφίας καί τῆς γνώσης ἐν γένει, ἡ μυστική ἀναγνώριση ἀποτελεῖ λιγότερο Erkenntnis ἀπό ό,τι Bekenntnis, λιγότερο δηλαδή ἔνα εἰδέναι παρά μιά «ἀναγνώριση», μιά ἐξομολόγηση μέ τό νόημα μᾶς ἐξομολόγησης πίστεως. Κατ' αὐτόν τόν τρόπο, καί σύμφωνα μέ μιά τέτοιου τύπου ἀντίθεση πρός τή φιλοσοφία, ό Χίτλερ διακηρύττει ὅτι πρόκειται γιά τήν παραγωγή μᾶς Glaubensbekenntnis, μᾶς ὁμολογίας πίστεως (MK, σ. 508).

3. Αύτή ἡ ὁμολογία πίστεως ἀναφέρεται, γιά κάθε λαό, στόν προσίδιο μύθο του, δηλαδή στήν ἀρχέγονη προβολή καί στόν ἀρχέγονο σχεδιασμό τῆς ταυτότητάς του. (Συνεπῶς, γιά ἐκείνους πού μετέχουν στή γερ-

³³ Έθνο-φυλετική, λαϊκο-φυλετική. (Σ.τ.Μ)

μανικότητα, ἀναφέρεται στή γερμανική ταυτότητα.) Ήστάσο τούτη ἡ ὁμολογία πίστεως [acte de foi] ἔχει ἀσφαλῶς καὶ τὸν χαρακτήρα πράξεως [acte]. Δέν ἔγκειται ἀποκλειστικά σέ μια πνευματική στάση, τουλάχιστον ὅχι μέ τὸ σύνηθες νόημα αὐτῆς τῆς λέξης. Ἡ «μυστική» σχέση μέ τὸν μύθο ἀνήκει στήν τάξη τῆς βιωμένης ἐμπειρίας (Erlebnis· βίωμα: πρόκειται γιά βασική ἔννοια τῆς ἐποχῆς). Υφίσταται μιά «μυθική ἐμπειρία» (Ρόζενμπεργκ, σ. 146), πράγμα πού σημαίνει ὅτι ὁ μύθος δέν ὑπάρχει πραγματικά παρά μόνο ἐάν βιωθεῖ. Ἡ ὁμολογία πίστεως ὀφείλει ἔξισου νά μορφοποιήσει ἔναν πραγματικό τύπο, ὅσο καὶ νά εἶναι ἄμεσα τὸ βίωμα αὐτοῦ τοῦ τύπου. (Ἐξ αὐτοῦ συνάγεται ὅτι τόσο τά σύμβολα τῆς μυθικῆς τάξεως, στολές, χειρονομίες, παρελάσεις, τελετουργικός ἐνθουσιασμός, ὅσο καὶ τά κινήματα τῆς νεολαίας ἡ οἱ διάφοροι σύνδεσμοι καὶ ἐνώσεις, δέν εἶναι ἀπλῶς καὶ μόνον τεχνικές, ἀλλά αὐτοσκοποί: ἐνσαρκώνουν τήν τελικότητα μᾶς καθολικῆς Erlebnis (ἐνός καθολικοῦ βιώματος) τοῦ τύπου. Ἡ συμβολιστική δέν ἀποτελεῖ μόνο ἔνα σημεῖο ἀναφορᾶς, ἀλλά μιά πραγματοποίηση τοῦ ὄνειρου.)

Γιά νά συμπληρωθεῖ ὡστόσο αὐτό τό σχῆμα ὀφείλουμε νά προσεγγίσουμε τήν ιδιαιτερότητα –ἡτοι τήν προνομία, τήν ἀπόλυτη προνομία— μίας φυλῆς καὶ ἐνός τύπου. Κάτι πού ἀπαιτεῖ δύο ἐπιπλέον προσδιορισμούς:

1. Ἡ φυλή, ὁ λαός, συνίσταται στό αἷμα καὶ ὅχι στή γλώσσα. Αὐτή ἡ κατάφαση ἐπαναλαμβάνεται ἀκατάπαυστα ἀπό τὸν Ρόζενμπεργκ καὶ τὸν Χίτλερ: αἷμα

καὶ ἔδαφος, Blut und Boden. (Ο Χίτλερ τήν ἀποσαφηνίζει ἐπεξηγώντας ὅτι δέν εἶναι δυνατόν νά καταστεῖ Γερμανός ἔνας Νέγρος μέ τήν ἀπλή ἐκμάθηση τῶν γερμανικῶν.) Ἀπό πολλές ἀπόψεις αὐτή ἡ κατάφαση ξεκόβει ἀπό τή (ρομαντική κυρίως) παράδοση τῆς ἀναζήτησης ἡ τῆς ἀναγνώρισης μᾶς ταυτότητας μέσω τῆς γλώσσας. Ὁ μύθος, ὅπως τόν ἐννοεῖ ἡ παράδοση, ταυτίζεται συχνά μέ τόν ΜΥΘΟΝ ὡς ἀρχέγονη γλώσσα σέ ἀντιδιαστολή πρός τόν ΛΟΓΟΝ. Ἐδῶ ἀντιθέτως ὁ μύθος γίνεται κατά κάποιον τρόπο τό αἷμα καὶ τό ἔδαφος ἀπό ὅπου, ἐν ὄλιγοις, ὁ ἴδιος ἀναβλύζει. Αὐτή ἡ νοηματική μετατόπιση ὀφείλεται ἀναμφίβολα σέ ποικιλους λόγους:

- ἡ Γερμανία, ὡς μύθος τοῦ 20οῦ αἰώνα πού δέν ἔχει ἀκόμα πραγματωθεῖ, δέν συνιστᾶ πλέον τό γλωσσικό πρόβλημα πού ἡταν ἔως τόν 180 αἰώνα, ἀλλά ἔνα πρόβλημα ὑλικῆς, ἔδαφικῆς καὶ κρατικῆς ἐνότητας. Ἐκεῖνο πού ὀφείλει νά ἀποκτήσει «τύπο» εἶναι τό ἔδαφος (ἡ ἄμεση φύση τῆς Γερμανίας) καὶ μαζί του τό αἷμα τῶν Γερμανῶν.
- ἐφόσον ὁ ἄριος μύθος εἶναι ἀναγνωρίσιμος, ὅπως πρόκειται νά δοῦμε, καὶ σέ ἄλλες γλωσσικές περιοχές (καταρχάς στήν ἐλληνική, ἀλλά ἐπίσης στή λατινική καὶ στή σκανδιναβική), πρέπει νά ἔξαχθει ἀπό αὐτόν μιά ταυτότητα διαφορετική ἀπό αὐτή τῆς γλώσσας:
- παρ’ ὅλη τήν ιδιαιτερότητά της, ἡ γλώσσα ἀνήκει ἀπαρχῆς στό οίκουμενικό στοιχεῖο. Ἡ γλώσσα, ἐάν δέν τρέφεται μέ αἷμα, διατρέχει, ἐν ὄλιγοις, τόν

χίνδυνο νά έμφανιζεται συνεχῶς ώς κάτι πού παραμένει τυπικό [formel] και δίχως ύπόσταση. Τό αίμα ἀντιθέτως είναι ή φύση, είναι ή φυσική ἐπιλογή (διαχρίνεται στό βάθος ἔνας δαρβινισμός), και καθίσταται ἔτσι τό μοτίβο μᾶς «βούλησης γιά φύση» (MK, σ. 311, 422), ή όποια είναι βούληση διαφοροποίησης, διάκρισης, ἔξατομίκευσης. ("Ετσι ή ἔδια ή φύση κυριοφορεῖ τή διεργασία τῶν μυθικῶν ταυτοτήτων: πρόκειται γιά τή φύση πού ὄνειρεύεται, και ὄνειρεύεται τόν ἔαυτό της μέσα στούς δικούς της τύπους.)

Μέ αὐτόν τόν τρόπο ὑφίσταται, κυρίως, ἔνα ἄριο αἷμα πού ὁ Ρόζενμπεργκ ἀνάγει στήν Ἀτλαντίδα.

2. Γιατί οι "Αριοι; Διότι είναι φορεῖς τοῦ ἡλιακοῦ μύθου. Είναι φορεῖς αὐτοῦ τοῦ μύθου, ἐπειδὴ τό θέαμα τοῦ ἥλιου, γιά τούς λαούς τοῦ Βορρᾶ, είναι ἐντυπωσιακό ἀναλόγως τῆς σπανιότητάς του. 'Ο ἄριος μύθος είναι ὁ ἡλιακός μύθος ἐν ἀντιδιαστολῇ πρός τούς μύθους τῆς Νύχτας, τίς χθόνιες θεότητες. 'Εξου τά ἡλιακά σύμβολα και ή σβάστικα.

Γιατί ὁ ἡλιακός μύθος; Θά μπορούσαμε, δίχως ὑπερβολή, νά πούμε ὅτι τοῦτος ὁ μύθος τῆς διαιύγειας ἀντιπροσωπεύει, γιά τόν Ρόζενμπεργκ, τή διαιύγεια τοῦ μύθου ἐν γένει. Γράφει, παραδείγματος χάριν: «Ἡ μυθική ἐμπειρία είναι διαιγής ὅπως τό λευκό φῶς τοῦ ἥλιου» (σ. 146). 'Ο μύθος τοῦ ἥλιου δέν είναι τίποτα λιγότερο ἀπό τόν μύθο ἐκείνου τοῦ στοιχείου πού κάνει τά σχήματα [formes] νά ἀναδύονται ώς τέτοια, μέσα στήν ὄφατότητά τους, μέσα στό περίγραμμα τῆς Gestalt

τους, ἐνώ τήν ἔδια στιγμή είναι ὁ μύθος τῆς ἰσχύος ἢ τῆς θερμότητας πού καθιστᾶ δυνατή τήν ἔδια τή μορφοποίηση τούτων τῶν σχημάτων. Μέ ἄλλα λόγια —και δίχως νά ἐπανέλθουμε σέ ὅ,τι εἰπώθηκε γιά τή λατρεία τοῦ φωτός και τῆς Μεσημβρίας— ὁ ἡλιακός μύθος είναι ὁ μύθος αὐτῆς ταύτης τῆς μορφοποιοῦ ἰσχύος, τῆς ἀρχέγονης δύναμης τοῦ τύπου. 'Ο ἡλιος είναι ή πηγή τῆς τυπικῆς διάκρισης. "Άλλως, ὁ ἡλιος είναι τό ἀρχέτυπο. 'Ο "Αριος δέν είναι μόνον ἔνας τύπος μεταξύ ἀλλων, ἀλλά ὁ τύπος στόν ὅποιο παρουσιάζεται (ὄνειρεύεται τόν ἔαυτό της και ἐνσαρκώνεται) ή ἔδια ή μυθική δύναμη, ή μητέρα φύση ὅλων τῶν τύπων. Τοῦτο τό προνόμιο ἀναπτύσσεται βάσει τριῶν βασικῶν ἀξόνων:

1. Ο "Αριος είναι ὁ κατεξοχήν ιδρυτής πολιτισμοῦ, ὁ Kulturbegründer (θεμελιωτής πολιτισμοῦ) ή ὁ Kulturschöpfer (δημιουργός πολιτισμοῦ) ἐν ἀντιθέσει μέ τόν ἀπλό «φορέα πολιτισμοῦ» (Kulturträger).

Μέσα σέ λίγες χιλιετίες συνήθως ἡ ἀκόμα και αἰώνες, οἱ "Αριοι δημιουργησαν πολιτισμούς πού ἔφεραν ἐξ ὑπαρχῆς πλήρως τά ἐσωτερικά χαρακτηριστικά τῶν οὐσιῶν τους. (MK, σ. 319)

Τοῦτος ὁ λαός είναι ὁ λαός, η τό αἷμα, τῆς ἄμεσης (και, ἐν ὀλίγοις, ἴδιοφυοῦς) δημιουργίας ἄρτιων σχημάτων.

2. Οι μεγάλοι "Αριοι τῆς Ἀρχαιότητας είναι οι "Ελληνες, δηλαδή ὁ λαός πού παρήγαγε τόν μύθο ώς τέχνη. Οι "Ελληνες ἔδωσαν σχῆμα στήν ψυχή τους (στό αἷμα τους), ἀπό αὐτήν παρήγαγαν τή Darstellung (ἀναπαράσταση) η τή Gestaltung (ἀπόδοση σχή-

ματος ἢ μορφῆς), μέσω ὀκριθῶς τῆς ἀπόλυτης διάχρισης τοῦ σχήματος [forme], μέσω τῆς τέχνης. Ἐνώπιον τῆς τέχνης τῶν Ἑλλήνων ἀποκτοῦμε τὴν ἐμπειρία τοῦ Formwillen, τῆς βούλησης τοῦ σχήματος ἢ τῆς βούλησης νά δοθεῖ ἔνα σχῆμα. Προσέτι ἡ τέχνη, μέ αφετηρίᾳ τούς "Ἐλληνες καὶ γιὰ τὴν Εὐρώπη, καθίσταται αὐτοσκοπός, μιά θρησκεία ἀφ' ἐσυτῆς. Πράγμα πού μέ κανένα τρόπο δέν σημαίνει ἐδῶ τὴν «τέχνη γιά τὴν τέχνη», ἀλλά αὐτό πού ὁ Ρόζενμπεργκ ἀποκαλεῖ «μιά ὄργανική τέχνη, ἢ ὅποια κυοφορεῖ τὴν ζωήν» (σ. 448). Ὁ Βάγκνερ θαράπει πολύ σέ τούτη τὴν θεώρηση, ἀλλά ἀκόμη περισσότερο ἡ ἐννόηση τῆς ζωῆς ὡς τέχνης, καὶ συνεπῶς τοῦ σώματος, τοῦ λαοῦ, τοῦ κράτους ὡς ἔργων τέχνης, δηλαδή ὡς ἀρτιωμένων σχημάτων τῆς βούλησης, ὡς ὀλοκληρωμένων ταυτίσεων τῆς ὄντειρικῆς εἰκόνας.

3. Οι μεγάλοι "Αριοι τοῦ νεότερου κόσμου εἶναι οι Γερμανοί μυστικοί καὶ προπαντός ὁ Μάιστερ "Εκχαρτ (Meister Eckhardt) (ἀφήνουμε κατά μέρος τὴν ἀπίστευτη διεκδίκηση τῆς ιστορίας του καὶ τῶν ἔργων του στήν ὅποια ἐπιδίδεται ὁ Ρόζενμπεργκ). Καθόσον ὁ "Εκχαρτ διάνοιξε τὴν ἀπολύτως νεωτερική δυνατότητα τοῦ μύθου, παράγοντας τὸν μύθο τῆς ἐλεύθερης ψυχῆς. Ἡ καθαρή ἐσωτερικότητα τῆς ψυχῆς (γιά τὴν ὅποια ἡ φυλή ἀποτελεῖ τὴν ἐξωτερικότητα) ἀποδεικνύεται, κατά τὴν μυστικιστική ἐμπειρία, πιό μεγάλη καὶ ἀπό τὴν ἴδια τὴν οἰκουμένη, καὶ ἐλεύθερη ἀπό τὰ πάντα, προπάντων ἀπό τὸν Θεό. Ὁ μύθος ἔτσι ἐκφέρεται μέσα σέ δῆλη τοῦ τὴν καθαρότητα: πρόκει-

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ NAZΙΣΜΟΥ

ται γιά τὸν μύθο πού αὐτο-σχηματίζεται, πού πλάθει τὸν τύπο του, καὶ τὸν πλάθει ὡς ἐλεύθερος ἀπόλυτος δημιουργός (καὶ συνεπῶς αὐτο-δημιουργούμενος). Γράφει ὁ Ρόζενμπεργκ:

"Ο Ὄντιν παρέμενε, καὶ παραμένει, νεκρός ὁ Γερμανός μυστικός ὥστόσῳ ἀνακάλυψε τὸν «ἐν ὑψίστοις Παντοδύναμο» μέσα στή δική του ψυχή. (σ. 219)

Ἡ ψυχή ἡ ἡ «προσωπικότητα» ἢ ἡ «ἰδιοφυΐα», πού ἐνυπάρχει στὸν ἴδιο της τὸν ἐαυτό ὡς ὁ πλέον προσίδιος της «μύθος», ἡ ἀκόμη: ἡ ψυχή πού γεννιέται ἀπό τὸ προσίδιο ὄντειρο τῆς δέν εἶναι στὸ βάθος τίποτε ἄλλο παρά τὸ ἀπόλυτο, αὐτο-δημιουργούμενο "Ὕποκείμενο, ἔνα ὑποκείμενο τὸ ὅποιο δέν κατέχει μόνο μιά γνωστική (ὅπως αὐτή τοῦ Ντεκάρτ), πνευματική ("Εκχαρτ") ἢ θεωρησιακή (Χέγκελ) θέση, ἀλλά τὸ ὅποιο θά μποροῦσε νά περισυλλέξει καὶ νά ὑπερβεῖ ὅλους αὐτούς τούς προσδιορισμούς σέ μιά ἀμεσα καὶ ἀπολύτως «φυσική» θέση: στὸ αἷμα καὶ τὴ φυλή. Ἡ ἀρία φυλή εἶναι, βάσει αὐτοῦ, τὸ "Ὕποκείμενο. Ἐντός της ὁ αὐτο-σχηματισμός ἐπιτελεῖται καὶ ἐνσαρκώνεται μέσα σέ «ἐκεῖνο τὸν συλλογικό καὶ ιερό ἐγωισμό πού συνιστᾶ τὸ "Εθνος» (Ο Χίτλερ σέ συνέντευξη τό 1933).

Προσέτι τὸ κεντρικό μοτίβο αὐτῆς τῆς «ψυχῆς» καὶ τῆς Gestaltung της συνοψίζεται, ἐν κατακλεῖδι, στὸ ἔξης: κατά πρῶτον, στὴν ἐκπολιτιστική δημιουργία καὶ κυριαρχία διά τοῦ αἵματος· δεύτερον, στὴ διατήρηση τοῦ αἵματος, δηλαδή τὴν τιμή. Δέν ὑπάρχει τελικά παρά μόνο μιά δυνατή μυθική ἐπιλογή, ἡ ἐπιλογή ἀνάμεσα στὴν ἀγάπη καὶ τὴν τιμή (68. Ρόζεν-

μπεργκ, σ. 146). Η ἀρχέγονη ἐπιλογή τοῦ Ἀρίου, αὐτή πού τὸν καθιστᾶ Ἀριο, εἶναι ἡ ἐπιλογή τῆς τιμῆς τῆς φυλῆς.

Τά περισσότερα θεμελιώδη χαρακτηριστικά αὐτῆς τῆς οἰκοδόμησης ξαναβρίσκονται, ὥπως ἡδη μπορέσαμε νά δοῦμε, καὶ στὸν Χίτλερ. Ἀπαντοῦν ὅμως σάν αὐτό πού θά μπορούσαμε νά περιγράψουμε ώς τὴν πλήρως αὐτή τῇ φορά νεωτερική, πολιτικοποιημένη καὶ τεχνική ἔκδοχή τῆς οἰκοδόμησης τοῦ μύθου.

Αύτό μᾶς ὁδηγεῖ νά ἐπαναλάβουμε ὅτι τὸ *Mein Kampf* προσφέρεται ώς ἡ ἀπολύτως «πρακτική» ἔκδοχή τῆς οἰκοδόμησης τοῦ μύθου. Γίνεται ώστόσο κατανοητό ὅτι στὸ ἔξῆς ἡ «πρακτική» δέν ἔπειται τῆς «θεωρίας»: τῆς εἶναι, ἐάν ἐπιτρέπεται, σύμφυτη ἡ ἐγγενής, ἐφόσον ἡ λογική τοῦ μύθου δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά ἡ λογική τῆς αὐτο-πραγμάτωσής του, δηλαδή τῆς αὐτο-πραγμάτωσης τῆς ἀρίας φυλῆς ώς αὐτο-πραγμάτωσης τοῦ πολιτισμοῦ ἐν γένει. Ο μύθος πραγματώνεται, μέ μεγάλη αὐστηρότητα, ώς «έθνικοσσιαλισμός». Αύτό συνεπάγεται κάποιους συμπληρωματικούς προσδιορισμούς πού θά ἀπαριθμήσουμε ἐν κατακλεῖδι:

1. Η ἀπαραίτητη μάχη ἀπό τοῦδε καὶ στὸ ἔξῆς εἶναι προπάντων μάχη ἰδεῶν ἡ «φιλοσοφική» μάχη (ὁ Χίτλερ δέν ὅμιλει γιά μύθο: ὅμιλει τὸ ἰδίωμα τῆς νεωτερικῆς ὀρθολογικότητας). Η «θηριώδης ἴσχυς» εἶναι ἀνίσχυρη ἐάν δέν στηρίζεται πάνω σέ μά μεγάλη ἰδέα. Ωστόσο ἡ δυστυχία καὶ τό κακό τοῦ νεωτερικοῦ κόσμου συνίστανται στὴ διττή ἰδέα, στήν ἀφηρημένη

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ NAZΙΣΜΟΥ

καὶ ἀπενσαρκωμένη, ἀνίσχυρη ἰδέα τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς ἀνθρωπότητας. Μέ ἄλλα λόγια, τή σοσιαλδημοκρατία καὶ τόν μαρξισμό. Συνεπῶς:

‘Η ραχοκοκαλία τοῦ ἑθνικοσσιαλιστικοῦ προγράμματος εἶναι ἡ κατάργηση τόσο τῆς φιλελεύθερης ἔννοιας τοῦ ἀτόμου ὅσο καὶ τῆς μαρξιστικῆς ἔννοιας τῆς ἀνθρωπότητας, καὶ ἡ ὑποκατάστασή τους ἀπό τήν ἔννοια τῆς κοινότητας τοῦ Volk, ἡ ὅποια εἶναι ριζωμένη στή ἔδαφος τῆς καὶ συνδεμένη μέ τά δεσμά ἐνός κοινοῦ αἵματος. (Χίτλερ, λόγος στό Ράχσταγκ, 1937)

‘Η μάχη ὄφειλε νά εἶναι μάχη γιά τήν ἐνεργό πραγματοποίηση αὐτῆς τῆς ἔννοιας, πού δέν εἶναι ἄλλη ἀπό τήν ἔννοια τοῦ μύθου.

2. Η μάχη εἶναι λοιπόν μάχη γιά ἐκείνη τήν ὄνομασία πού ὁ Χίτλερ παραλαμβάνει ἀπό τή φιλοσοφική παράδοση καὶ ἡ ὅποια κατέχει στόν λόγο [discours] του τή θέση τοῦ μύθου: τή Weltanschauung, τό «ὅραμα τοῦ κόσμου» (ὑφίστατο ἐπίσημη κρατική ὑπηρεσία γιά τή Weltanschauung). Ο ναζισμός εἶναι προπάντων «διαμόρφωση καὶ ὀλοκλήρωση τῆς δικῆς του weltanschaulich εἰκόνας» (MK, σ. 680), ἥτοι οἰκοδόμηση καὶ ἀναδιαμόρφωση τοῦ κόσμου σύμφωνα μέ τό ὄραμα, τήν εἰκόνα τοῦ δημιουργοῦ σχημάτων, τοῦ Ἀρίου. Η «weltanschaulich μάχη» (αὐτ.) δέν εἶναι μά οιαδήποτε ἐπιχείρηση κατίσχυσης: εἶναι μά ἐπιχείρηση ἀναδιαμόρφωσης τοῦ κόσμου (ὅπως αὐτές τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Ναπολέοντος). Ο ἄριος κόσμος θά πρέπει νά εἶναι κάτι πολύ περισσότερο ἀπό ἕναν κόσμο ὑποταγμένο καὶ ἀντικείμενο ἐκμετάλλευ-

σης ἀπό τούς Ἀρίους: θά πρέπει νά εἶναι ἔνας κόσμος ἔξαριανισμένος (καὶ γί' αὐτό ὁφεῖται νά ἔξαλειφθεῖ ἀπό αὐτὸν τὸν κόσμο ὁ κατεξοχήν μήτύπος, ὁ Ἐβραῖος, ὅπως καὶ μερικοὶ ἄλλοι ἐκφυλισμένοι τύποι). Ἡ Weltanschauung πρέπει πάσῃ θυσίᾳ νά ἐνσαρκωθεῖ, καὶ αὐτός εἶναι ὁ λόγος πού ἀπαιτεῖ

μά πλήρη ἀνατροπή σύμπαντος τοῦ δημοσίου βίου σύμφωνα μέ τίς δικές της θεωρήσεις, τίς δικές της Anschauungen. (MK, σ. 506)

Τό Anschauen, τό «θεᾶσθαι» ως ἐνόραση πού κατατείνει στὴν καρδιὰ τῶν πραγμάτων καὶ σχηματίζει αὐτό τοῦτο τό εἶναι, τό συγκεκριμένο «θεᾶσθαι» ἐνός «κόνερου», δρῶντος, πρακτικοῦ καὶ λειτουργικοῦ, ἀποτελεῖ τὴν καρδιὰ τῆς «κινητικο-τυπικῆς» διεργασίας, πού καθίσταται ἔτσι τό ἐνεργό ὄνειρο τοῦ «χλιετοῦς Ράιχ».

3. Γί' αὐτό ἡ Weltanschauung εἶναι ἀπολύτως δυσανεκτική καὶ δέν μπορεῖ νά ἐμφανίζεται ως «ἔνα κόρμα ἀνάμεσα στά ἄλλα» (MK, σ. 506). Δέν συνιστᾶ μιά ἀπλή φιλοσοφική πιθανότητα ἡ πολιτική ἐπιλογή, ἀλλά τὴν ἴδια τὴν ἀναγκαιότητα τῆς δημιουργίας, τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ δημιουργοῦ αἴματος. Ὁφείλει ἐπίσης νά γίνει τό ἀντικείμενο μιᾶς πίστης καὶ νά λειτουργήσει ως θρησκεία. Ἡ πίστη δέν ἀναδύεται ἀπό μόνη της, ὁφεῖται νά ἀφυπνιστεῖ καὶ νά κινητοποιηθεῖ μέσω τῶν μαζῶν.

Ἡ κάλλιστη θεωρητική σύλληψη παραμένει δίχως στόχευση καὶ δίχως ἀξία, ἐάν ὁ Führer δέν δύναται νά κινητοποιήσει τίς μάζες πρός τὴν κατεύθυνσή της, (MK, σ. 269)

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ NAZΙΣΜΟΥ

γιά τὸν ἐπιπλέον λόγο ὅτι οἱ μάζες εἶναι, πρωτίστως, εὔεπιφορες στίς συναισθηματικές μεταβολές.

(Ἡ μεταχείριση πού ἐπιφυλάσσει ὁ Χίτλερ στὴ «weltanschaulich» πίστη θά ἀπαιτοῦσε μά συμπληρωματική μελέτη προκειμένου νά καταδειχθεῖ πόσο ἀναμφίβολα δυσχερές εἶναι νά διαχριθεῖ στὸν Χίτλερ ἡ πεποίθηση ἀπό τό στρατήγημα. Συγχρόνως ἀναπτύσσει μέχρι τίς ἔσχατες συνέπειές της τή λογική μᾶς προσωπικῆς του πίστης, ὑποτάσσεται σέ αὐτή τὴν πίστη, καὶ ἐκ παραλλήλου ἐχμεταλλεύεται βάναυσα τούς πόρους αὐτῆς τῆς πίστης γιά τοὺς σκοπούς τῆς δικῆς του ἔξουσίας. Ωστόσο αὐτή τούτη ἡ ἐχμετάλλευση παραμένει μέσα στή λογική τῆς πίστης: εἶναι ἀναγκαῖο νά διεγείρει ἡ νά ἀφυπνίσει τό ἄριο ὄνειρο στούς Γερμανούς. Θά μπορούσαμε ἐνδεχομένως νά ὄρισουμε τὸν χιτλερισμό ως τή διορατική ἐχμετάλλευση —ἀλλά ὅχι ἀναγκαστικά κυνική, καθότι ἡ ἴδια εἶναι πεπεισμένη γιά ὅ,τι πιστεύει— τῆς διαθεσμότητας τῶν σύγχρονων μαζῶν πρός τὸν μύθο. Ἡ χειραγώγηση τῶν μαζῶν δέν εἶναι μόνο μιά τεχνική: εἶναι ἐπίσης ἔνας σκοπός, ἐφόσον, σέ τελική ἀνάλυση, ὁ ἴδιος μύθος χειραγωγεῖ τίς μάζες καὶ πραγματώνεται μέσω αὐτῶν.)

Μόνη μας ἐπιδίωξή ἡταν νά ξεδιπλώσουμε τίς πτυχές μιᾶς ὄρισμένης λογικῆς, κατά συνέπεια δέν θά ἡταν δυνατόν παρά νά συνοψίσουμε στό ἴδιο πνεῦμα. Αἰσθανόμαστε μόνον τὴν ἀνάρχη νά ὑπογραμμίσουμε ὅτι

αύτή ή λογική, ύπό τόν διττό χαρακτήρα τῆς μιμητικῆς βούλησης γιά ταυτότητα και τῆς αύτο-πραγμάτωσης τοῦ σχήματος [forme], εἶναι βαθιά ἐδραιωμένη στήν οἰκονομία τῆς Δύσης ἐν γένει καί, ἀκριβέστερα, στή θεμελιώδη οἰκονομία τοῦ ὑποκειμένου μέ το μεταφυσικό νόημα τῆς λέξης. Ὁ ναζισμός δέν συνοψίζει τή Δύση οὔτε και ἀποτελεῖ τήν ἀναπόφευκτη κατάληξή της. Ὡστόσο δέν εἶναι δυνατόν ἀπλῶς νά τόν παραμερίζουμε ώς μιά παρεκτροπή ή ώς μιά παρεκτροπή πού ἀνήκει πλέον στό παρελθόν. Ἡ ἀνακουφιστική ἀσφάλεια πού παρέχουν οἱ βεβαιότητες τῆς ἡθικῆς και τῆς δημοκρατίας ὅχι μόνο δέν προσφέρει κανένα ἔχεγγυο, ἀλλά μᾶς ἀφήνει ἔχθετους στόν κίνδυνο νά λανθάνει τῆς προσοχῆς μας ή ἔλευση η ἐπανέλευση ἐνός ἐνδεχόμενου τοῦ ὄποιου ή συνθήκη δυνατότητας δέν ὀφείλεται σέ ἔνα καθαρό ἀτύχημα τῆς ιστορίας. Μιά ἀνάλυση τοῦ ναζισμοῦ δέν πρέπει ποτέ νά συλλαμβάνεται ὑπό τή μορφή ἐνός ἀπλοῦ κατηγορητηρίου, ἀλλά μᾶλλον ώς πειστήριο σέ μιά εὐρύτερη ἀποδόμηση τῆς ιστορίας ἀπό ὅπου προερχόμαστε.

ΠΑΡΑΤΗΜΑ

Ἄπο τήν ἐποχή πού δημοσιεύτηκε γιά πρώτη φορά τό ἀνάχειρας κείμενο στή Γαλλία, μᾶς ἐτέθη συχνά ἐπιμόνως τό ἐρώτημα γιά ποιόν λόγο δέν ἀποδώσαμε μεγαλύτερη σημασία στόν ιδιάζοντα ἀντισημιτικό χαρακτήρα τοῦ ναζιστικοῦ ρατσισμοῦ. Στήν πραγματικότητα, ὑπό τίς περιστάσεις πού ἐξετέθη η πρώτη ἐκδοχή τοῦ κειμένου –ἐπρόκειτο γιά ἔνα συνέδριο πού διοργανώθηκε ἀπό μία ἑβραϊκή ἐπιτροπή, ὑπό τήν ἐποπτεία τοῦ ραβίνου Λεντερέρ (Lederer) (βλ. τίς πρώτες παραγράφους τοῦ κειμένου), τό ὄποιο περιλάμβανε και ἄλλες παρεμβάσεις ἐκτός τῆς δικῆς μας, –ἐκεῖνο πού ἀναμενόταν μᾶλλον ἐκ μέρους μας ήταν μά ἀνάλυση ὄρισμένων ἀπό τίς συνθήκες δυνατότητας τοῦ συγκεκριμένου ἀντισημιτισμοῦ, παρά μά ἀνάλυση τοῦ ἴδιου τοῦ φαινομένου.

Θά ήταν δυνατόν νά προεκτείνουμε τό κείμενό μας πρός τήν κατεύθυνση μᾶς ἀξιολόγησης αύτοῦ πού συνιστᾶ γιά τόν ναζισμό η ἑβραϊκότητα ώς ἀπόλυτα ἀντιθετικός ὄρος πρός τή μιθική ταυτότητα και τόν μύθο τῆς ἰδρυτικῆς ταυτότητας. Ὡς ἀντι-παράδειγμα η «ἀντι-τύπος» τοῦ ἀρίου μύθου, ο Ἐβραῖος ταυτίζεται μέ ἔνα παράσιτο η μέ ἔναν μολυσματικό ίό. Εἶναι δυνατόν νά παρακολουθήσουμε ἔχαθαρα στό *Mein Kampf* αὐτήν τήν κατιούσα προσομοίωση καταρχάς μέ τόν ὑπάνθρωπο, στή συνέχεια μέ τό ζῶο, και

ΦΙΛΙΠ ΛΑΚΟΥ-ΛΑΜΠΑΡΤ ΖΑΝ-ΛΥΚ ΝΑΝΣΥ

έντελει μέ τή μολυσματικότητα. Κατ' ἀνάλογο τρόπο, εἶναι γνωστό μέ ποιόν τρόπο ὁ Ἐβραῖος, ἐνῶ μόλις καί ἀντιπροσωπεύει ἔναν τύπο γιά τή ναζιστική λατρεία τοῦ κάλλους, δὲν παύει ὥστόσον νά μετατρέπεται ἐπιμόνως καί συνεχῶς σέ καρικατούρα. Ἡ παραμόρφωση καί ἡ ἀλλοίωση ἀνταποκρίνονται ἔτσι στὸν ἐναργή σχηματισμό τοῦ μυθικοῦ ὄράματος, στήν ἀνάλυση τοῦ ὅποιου προβήκαμε κατά τήν ἐξέταση τῶν κειμένων τοῦ Ρότενμπεργκ. Στό δάθος, ὁ Ἐβραῖος ἦταν γιά τόν ναζισμό ἐκεῖνος πού εἶναι θλιβερά ἀνίκανος νά ἀποκτήσει πρόσδαση στήν παραστασιακή ἰσχύ τοῦ μύθου.

Στήν πραγματικότητα, πολλά θά μποροῦσαν νά εἰπωθοῦν γιά τήν ἀρνητική σχέση τῆς ἑβραιϊκότητας πρός τόν μύθο καί τή μορφική ὑποτύπωση. Προσεγγίσαμε αὐτό τό ἐρώτημα στό κείμενό μας «Ο ἑβραιϊκός λαός δέν ὄνειρεύεται» (στό Ἡ φυχανάλυση συνιστᾶ μάν ἑβραιϊκή ἱστορία;). Περιορίζόμαστε ἐδῶ νά σημειώσουμε ὅτι δίχως ἀμφιβολία πρόκειται λιγότερο περί μᾶς ἀπόφανσης τοῦ εἴδους «ὁ Ἐβραῖος εἶναι δίχως μύθο» —ἀπόφανση πού θά ἀπαιτοῦσε ἐν πάσῃ περιπτώσει μά πιό ἐνδελεχή διερεύνηση— καί περισσότερο περί μᾶς ἐγρήγορσης ἔναντι μᾶς κρύφιας ἀντιστροφῆς ἡ ὅποια δύναται νά μετατρέψει τό «δίχως μύθο» —καί κατά συνέπεια τόν «Ἐβραῖο»— μέ τή σειρά του σέ ἔνα νέο μύθο (Ιούλιος 1992).

ΕΣΤΙΑ ΙΔΕΩΝ

‘Υπεύθυνος σειρᾶς: Σταῦρος Ζουμπουλάκης

Στήν ἴδια σειρά κυκλοφοροῦν:

Γκύντερ “Αντερς, Ἐμεῖς οἱ γοὶ τοῦ Ἀιχμαν. Ἀνοιχτή ἐπιστολή στόν Κλάους Ἀιχμαν, μτφρ. Κώστας Σπαθαράκης, ἐπίμετρο Σταῦρος Ζουμπουλάκης.

Ρενέ Ζιφάρ, Κριτικές ἀπό τό ύπόγειο, μτφρ. Νίκος Ζαρταμόπουλος.

Σταῦρος Ζουμπουλάκης, ‘Ο Θεός στήν Πόλη. Δοκίμα γιά τή θρησκεία καί τήν πολιτική.

—, Στή σκηνή τοῦ κόσμου. Ἀπό τό Βελιγράδι στήν Τεχεράνη.

Δημοσθένης Κούρτοβικ, ‘Η θέα πέρα ἀπό τόν ἀκάλυπτο. Κριτικές καί δοκίμα (1992-2002).

Έμμανουήλ Λεβινάς, ‘Ελευθερία καί ἐντολή, μτφρ. Μιχάλης Πάγκαλος.

Ζύγκμουντ Μπάουμαν, Ρευστή ἀγάπη. Γιά τήν εύθραυστότητα τῶν ἀνθρωπίνων δεσμῶν, μτφρ. Γιώργος Καράμπελας.

Δημήτρης Νόλλας, Φύλλα καπνοῦ, προλόγισμα Νίκος Γ. Ευδάκης.

Ρεζίς Ντεμπρέ, ‘Η διδασκαλία τῆς θρησκείας στό οὐδετερόθρησκο σχολεῖο, μτφρ. Γιώργος Καράμπελας, πρόλογος Ζάχ Λάνρι, ἐπίμετρο Παντελής Καλαϊτζίδης.

Ανδρέας Πανταζόπουλος, Μέ τούς πολίτες κατά τοῦ λαοῦ. Τό ΠΑΣΟΚ τῆς νέας ἐποχῆς.

Γιάννης Πρετεντέρης, ‘Η ἀναμέτρηση. Ζωή καί θάνατος τῆς «17 Νοέμβρη».

Λάκης Προγκίδης, *'Ο Παπαδιαμάντης και ή Δύση. Πέντε μελέτες.*

Μυριάμ Ρεβώ ντ' Ἀλλόν, *Πρέπει ή πολιτική νά γίνει ήθική;*,
μτφρ. Νίκος Ζαρταμόπουλος.

Φρανσουά Ρικάρ, *Τό τελευταῖο ἀπόγευμα τῆς Ἄνιες. Δοκίμιο
γιά τό ἔργο τοῦ Μᾶλαν Κούντερα*, μτφρ. Γιάννης Κιουρτσάκης.

Όλιβιέ Ρουά, *Οι αὐταπάτες τῆς 11ης Σεπτεμβρίου. Στρατηγική
και τρομοκρατία*, μτφρ. Νίκος Ζαρταμόπουλος, ἐπίμετρο Σταύρος Ζουμπουλάκης.

Ζάν-Πώλ Σάρτρ, *Στοχασμοί γιά τό ἑβραϊκό ζήτημα*, μτφρ.
Αθανάσιος Σαμαρτζῆς, πρόλογος Ἀρλέτ Ἐλκαΐμ-Σάρτρ.

Τσετεάν Τοντόροφ, *Μνήμη τοῦ χακοῦ, πειρασμός τοῦ χαλοῦ.*
Στοχασμοί γιά τόν αἰώνα πού ἔφυγε, μτφρ. Κώστας Κατσουλάρης.

—, *'Η νέα διεθνής ἀταξία. Στοχασμοί ἐνός Εύρωπαίου*,
μτφρ. Μιχάλης Πάγκαλος, πρόλογος Στάνλεϋ Χόφφμαν.